

Maahanmuuttajataustaisten nuorten ja
sosiaalityöntekijöiden kokemuksia
sosiaalisesta tuesta lastensuojelussa

Sosiaalialan koulutusohjelma,
sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö
28.1.2011

Tina Haapaniemi
Mirva Halonen

Koulutusohjelma	Suuntautumisvaihtoehto	
Sosiaalialan koulutusohjelma	Sosionomi (AMK)	
Tekijä/Tekijät		
Haapaniemi Tina ja Halonen Mirva		
Työn nimi		
Maahanmuuttajataustaisten nuorten ja sosiaalityöntekijöiden kokemuksia sosiaalisesta tuesta lastensuojelussa		
Työn laji	Aika	Sivumäärä
Opinnäytetyö	Kevät 2011	75 + 7 liitettä
TIIVISTELMÄ		
<p>Opinnäytetyömme on osa Metropolia Ammattikorkeakoulun ja Helsingin kaupungin sosiaaliviraston Itäisen perhekeskuksen OSMOS- eli OSallistava MONikulttuurinen Sosiaaliohjaus projektia. Projektin tavoitteena on kehittää sosiaaliohjausta maahanmuuttajataustaisille lapsiperheille. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää, miten lastensuojelussa vastataan maahanmuuttajataustaisten nuorten sosiaalisen tuen tarpeisiin. Tarkastelimme lastensuojelun asiakkaina olevien nuorten kokemuksia heidän saamastaan sosiaalisesta tuesta ja heidän kanssaan työskentelevien sosiaalityöntekijöiden kokemuksia lastensuojelun tarjoamasta sosiaalisesta tuesta. Työmme teoreettinen tausta muodostui lastensuojelua, maahanmuuttajia ja sosiaalista tukea koskevasta teoriasta.</p> <p>Keräsimme opinnäytetyömme aineiston haastattelemalla kolmea Itäisessä perhekeskuksessa työskentelevää lastensuojelun sosiaalityöntekijää ja kolmea heidän asiakkaanaan olevaa maahanmuuttajataustaista nuorta. Menetelmänä käytimme teemahaastattelua. Haastatteluiden teemat muodostimme sosiaalisen tuen osa-alueista, joita olivat materiaallinen, emotionaalinen, informatiivinen ja arviointituki. Nuoret haastattelimme yksilöhaastattelussa ja työntekijät ryhmähaastattelussa. Haastattelut analysoimme teoriaohjaavaa sisällönanalyysimenetelmää käyttäen.</p> <p>Tulosten mukaan maahanmuuttajataustaiset nuoret kokivat saavansa lastensuojelusta sosiaalista tukea, mutta saadun tuen määrä ja muoto vaihtelivat nuorten välillä. Nuoret kertoivat saavansa tukea liittyen kaikkiin heidän tarpeelliseksi kokemiinsa sosiaalisen tuen osa-alueisiin. Kaksi nuorista korosti emotionaalisen tuen merkitystä itselleen. Kolmas nuori painotti informatiivisen tuen merkitystä eikä kokenut emotionaalista tukea tärkeäksi. Sosiaalityöntekijät kokivat lastensuojelun tarjoavan sosiaalista tukea maahanmuuttajataustaisille nuorille. Sosiaalityöntekijät kokivat itse tarjoavansa nuorille pääasiassa informatiivista tukea, mutta kertoivat nuorten saavan lastensuojelusta myös muuta tukea.</p> <p>Lastensuojelu tarjoaa sosiaalityöntekijöiden kokemusten mukaan sosiaalista tukea maahanmuuttajataustaisille nuorille, mutta tarjottuun tukeen liittyy kuitenkin haasteita. Nuorten mielestä lastensuojelussa on kehitettävä etenkin informatiivista tukea. Sosiaalityöntekijöiden mukaan lastensuojelun kehittämisalueita ovat erityisesti emotionaalinen ja informatiivinen tuki. Maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden erityistarpeet on huomioitava entistä paremmin ja lastensuojeluun kohdennettavia resursseja on lisättävä.</p>		
Avainsanat		
lastensuojelu, maahanmuuttajataustainen nuori, sosiaalinen tuki		

Degree Programme in		Degree
Social Services		Bachelor of Social Services
Author/Authors		
Haapaniemi Tina and Halonen Mirva		
Title		
Immigrant Youths' and Social Workers' Experiences of Social Support in Child Protective Services		
Type of Work	Date	Pages
Final Project	Spring 2011	75 + 7 appendices
<p>ABSTRACT</p> <p>This study was part of Metropolia University's of Applied Sciences and Eastern Family Centre's OSMOS-project. The aim of the project is to develop social counselling for immigrant families. The objective of this study was to examine how immigrant youths experienced the social support given by child protective services. We also investigated how social workers in child protective services experienced giving social support to immigrant youths and their families. The frame of reference was based on the theory of social support developed by James S. House. House's social support consists of instrumental, informational, appraisal and emotional support.</p> <p>The data of this study was collected by interviewing three immigrant youths who were clients of child protective services. Data was also collected by interviewing three social workers who worked in child protective services at Eastern Family Centre in Helsinki. A theme interview was used as a study method. Interviews were analyzed using theory-based content analysis.</p> <p>The results showed that immigrant youths received social support from child protective services in all House's areas of social support. The amount and form of the received social support still varied among the interviewees. Some immigrant youths emphasized the meaning of emotional support and others emphasized the meaning of informational support as the most important form of support in child protection services. Social workers emphasized the meaning of informational support in their work.</p> <p>In conclusion, child protective services provide social support but there are still many challenges in providing social support for immigrant families. In the future immigrant youths' and their families' needs should be taken into a better consideration, and services should be developed in order to meet immigrant families' needs.</p>		
Keywords		
child protection, immigrant youth, social support		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	PERHEKESKUS	2
3	MAAHANMUUTTAJAT	4
3.1	Maahanmuuttajat ja heidän jälkeläisensä Suomessa	4
3.2	Maahanmuuton syitä	5
3.3	Kotoutuminen	6
4	NUORUUS KULTTUURISIDONNAISENA ILMIÖNÄ	8
4.1	Nuoruuden määrittelyä	9
4.2	Nuoruus ja maahanmuuttajatausta	10
5	LASTENSUOJELU	12
5.1	Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu	13
5.1.1	Avo-, sijais- ja jälkihuolto	14
5.1.2	Lastensuojelun asiakasprosessi	16
5.1.3	Lastensuojelun sosiaalityöntekijä	17
5.1.4	Asiakkaat lastensuojelussa	19
5.2	Maahanmuuttajat lastensuojelussa	20
5.3	Nuoret lastensuojelussa	25
6	SOSIAALINEN TUKI	28
7	TUTKIMUSASETELMA JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	30
7.1	Tutkimustehtävä	30
7.2	Kvalitatiivinen tutkimus	31
7.3	Kohderyhmä	31
7.4	Haastattelut	32
7.5	Teoriaohjaava sisällönanalyysi	33

8	SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMUKSIA MAAHANMUUTTAJATAUSTAISTEN NUORTEN SOSIAALISESTA TUESTA LASTENSUOJELUSSA	38
8.1	Materiaalinen tuki	38
8.2	Informatiivinen tuki	40
8.3	Arviointituki	42
8.4	Emotionaalinen tuki	43
9	MAAHANMUUTTAJATAUSTAISTEN NUORTEN KOKEMUKSIA SOSIAALISESTA TUESTA LASTENSUOJELUSSA	46
9.1	Materiaalinen tuki	46
9.2	Informatiivinen tuki	49
9.3	Arviointituki	52
9.4	Emotionaalinen tuki	54
10	JOHTOPÄÄTÖKSET	57
11	EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	63
12	POHDINTA	67
	LÄHTEET	70
LIITTEET	Teemahaastattelurunko lastensuojelun sosiaalityöntekijöille	
	Teemahaastattelurunko lastensuojelun asiakkaana oleville nuorille	
	Informaatio-suostumuslomake lastensuojelun asiakkaana olevien nuorten huoltajille	
	Informaatio-suostumuslomake lastensuojelun asiakkaana oleville nuorille	
	Informaatio-suostumuslomake lastensuojelun sosiaalityöntekijöille	
	Teoriaohjaavan sisällönanalyysin abstrahointi, työntekijöiden haastattelut	
	Teoriaohjaavan sisällönanalyysin abstrahointi, nuorten haastattelut	

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä tarkastelemme maahanmuuttajataustaisten nuorten kokemuksia saamastaan sosiaalisesta tuesta lastensuojelussa. Selvitämme myös, minkälaisia kokemuksia maahanmuuttajataustaisten nuorten kanssa työskentelevillä sosiaalityöntekijöillä on nuorten sosiaalisen tuen tarpeisiin vastaamisesta ja pitäisikö heidän mielestään maahanmuuttajatyötä lastensuojelussa kehittää. Maahanmuuttajien ja heidän lapsiinsa kohdistuvat kysymykset ovat ajankohtaisia tällä hetkellä mutta myös tulevaisuudessa. Suomessa maahanmuuttajiin liittyvä tutkimus on kasvanut ja monipuolistunut nopeasti 1990-luvulta lähtien. Suurin osa tutkimuksista on kuitenkin keskittynyt ensimmäiseen maahanmuuttajasukupolveen eikä niinkään heidän jälkeläisiinsä. (Martikainen – Haikkola 2010: 7, 20.) Tällä hetkellä tiedetään, että maahanmuuttajataustaisilla lapsilla ja nuorilla on muita enemmän oppimisvaikeuksia. Maahanmuuttajataustaisten lasten riski keskeyttää koulu on myös suurempi kuin kantaväestöllä. (Väänänen ym. 2009: 45–49.)

Opinnäytetyömme aihe on tärkeä, sillä tutkimustietoa maahanmuuttajista sosiaalityön ja lastensuojelun asiakkaina on vähän. Lastensuojelun asiakkaista maahanmuuttajien ja etnisten vähemmistöjen osuus on keskimäärin korkeampi kuin valtaväestön osuus, mikä vuoksi erilaisista sosiaalisista olosuhteista ja kulttuureista tulevien asiakkaiden kohtaamiseen on lastensuojelussa kehitettävä valmiuksia. (Anis 2008: 13–14.) Yleisesti lastensuojelussa on syytä myös kiinnittää huomiota nuorten tarpeisiin. Aaltosen ja Heikkisen (2009) mukaan osa nykyisistä palveluista lastensuojelussa ei sisällöllään ja menetelmillään vastaa nuorten tarpeisiin, joten lastensuojelua on kehitettävä. (Aaltonen – Heikkinen 2009: 169, 176). Avohuollon rooli nuorten auttamisessa nähdään hyödyllisenä, mikä vuoksi sitä tulee kehittää vastaamaan paremmin nuorten tuen tarpeisiin (Heikkinen 2007: 12–13).

Teemme opinnäytetyömme liittyen Metropolia Ammattikorkeakoulun ja Helsingin kaupungin Itäisen perhekeskuksen OSMOS- eli OSallistava MONikulttuurinen Sosiaaliohjaus projektiin (2009–2011), jonka ideana on liittää sosiaalialan koulutusohjelman opetus, tutkimus- ja kehittämistoiminta ja Itäisen perhekeskuksen sosiaaliohjauksen kehittäminen aiempaa tiiviimmin toisiinsa. OSMOS-projekti on EU:n sosiaalirahaston alainen ja elinkeino, liikenne ja ympäristökeskuksen (ELY-keskus) rahoittama. Projektin tarkoitus on kehittää ammattikorkeakoulun ja työelämän rajoilla tapahtuvan oppimisen ja yhteiskehittelyn muotoja. Projektissa tuotetaan tietoa monikulttuurisesta sosiaaliohja-

uksesta artikkeleiden, opinnäytetöiden ja julkaisujen muodoissa sosiaalialan ammattilaisten sekä opetuksen hyödynnettäväksi. Projekti on kestoltaan kolmevuotinen ja käynnissä vuosina 2009–2011. (OSMOS-projekti.)

Opinnäytetyömme tavoitteena on tuottaa tietoa maahanmuuttajataustaisten nuorten ja heidän perheidensä sosiaalisen tuen tarpeista lastensuojelussa. Opinnäytetyötämme voivat hyödyntää OSMOS-projektin lisäksi myös muut sosiaalialan toimijat, työntekijät sekä opiskelijat. Tarkoituksenamme on kehittää lastensuojelutyötä kokonaisuudessaan. Viitekehyksenä opinnäytetyössä käytämme teoriaa sosiaalisesta tuesta. Lisäksi käytämme työssämme teorialtetta maahanmuuttajista, nuoruudesta sekä lastensuojelusta. Aineistonkeruumenetelmänä käytämme teemahaastattelua ja analysoimme haastatteluaineiston teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä.

2 PERHEKESKUS

Perhekeskus on toimintamalli, jossa on kyse kumppanuuden ja yhteistyökäytäntöjen luomisesta lapsi- ja perhepalveluihin. Se kokoaa palvelut – esimerkiksi päivähoidon, koulun, sosiaali-/perhetyön, äitiys- ja lastenneuvolan, kouluterveydenhuollon, oppilashuollon, seurakuntien ja järjestöjen palvelut – toimijaverkostoksi. Tarkoituksena on hyödyntää yhteisiä voimavaroja ja uudistaa nykyisiä palveluita. Kyse ei ole täysin uudesta mallista, mutta tällä hetkellä tällaiselle perhekeskustoiminnalle on selvästi tarvetta. Perhekeskustoiminnassa painotetaan ennaltaehkäisevää työtä ja varhaista puuttumista. Perhekeskusten lähtökohtana on perhelähtöisyys. Vanhempien osallisuuden huomiomisella pyritään tukemaan heitä vanhemmuudessaan. Toiminnassa korostetaan yhteisöllisyyden ja vertaistuen merkitystä. (Viitala 2007: 46–50.)

Perhekeskustoiminta voidaan järjestää eri tavoin. Se toimii paikallisten voimavarojen ja tarpeiden mukaan. Perhekeskus voi olla konkreettinen tila, johon on kerätty useampia palveluita tai se voi olla eri tiloissa työskentelevien toimijoiden verkosto, jossa yhteistyökäytännöt ovat vakiintuneita. (Viitala 2007: 47.) Käytännössä perhekeskustoimintaa järjestetään kunnissa vaihtelevin muodoin. Yhdessä kunnassa se voi olla avointa toimintaa, joka on perustettu neuvolan yhteyteen, toisessa kunnassa se voi tarkoittaa lastensuojelulaitosta ja kolmannessa virastoa, johon on keskitetty lapsi- ja perhepalvelut. (Heino 2009: 75.)

Helsingin perhekeskukset tekevät sosiaaliviraston lapsiperheiden peruspalveluiden sosiaali- ja lähityötä. Perhekeskuksiin kuuluvat lastensuojelutyö, lapsiperheiden kotipalvelu, leikkipuistot ja muut lapsiperheiden palvelut. Lastensuojelutyö sisältää avohuollon sosiaalityön, jälkihuollon sosiaalityön ja sijaishuollon aikaisen sosiaalityön muiden kuin sijaisperheiden sijoitettujen lasten osalta. (Liukkonen – Lukman 2007: 41.) Helsingissä perhekeskuksia on neljä. Ne sijoittuvat alueittain itään, pohjoiseen, etelään ja länteen. Itäinen perhekeskus jakautuu kolmeen toimipisteeseen: Herttoniemen-Itäkeskuksen, Kivikon ja Vuosaaren toimipisteisiin. (Helsinkiiläisen sosiaalipalvelut 2009.)

Sosiaalityöntekijät työskentelevät pääasiassa Helsingin perhekeskusten lastensuojelutyössä. Helsingin perhekeskusten lastensuojelutiimissä työskentelee sosiaalityöntekijöiden lisäksi sosiaaliohjaajia. (Liukkonen – Lukman 2007: 100.) Heistä osa on ammattikorkeakoulutettuja sosionomeja ja jotka uutena ryhmänä hakevat vielä paikkaansa perinteisesti sosiaalityöntekijöiden valtaamasta lastensuojelun kentästä (Heinonen - Sinko 2009: 90). Sosiaalityöntekijä toimii tiimin vastuutyöntekijänä ja ohjaa lastensuojelun kokonaisprosessia. Lastensuojelun asiakasperheet eivät yleensä ole samanaikaisesti sekä lastensuojelun että varhaisen tuen asiakkaita. Perheen asiat hoidetaan kokonaisuudessaan lastensuojelussa, jos perheen lapsista yhdellä on tarve lastensuojeluun. (Liukkonen – Lukman 2007: 92, 103.)

Perhekeskuksella on asiakasvastuu, kun lapsi on vaarassa tai lapsen etua on arvioitava. Se vastaa lapsen hyvinvoinnin ja vanhemmuuden tukemisesta sekä arvioinnista. Lastensuojeluperheiden toimeentuloon liittyvissä asioissa päävastuu ja päätösvalta ovat puolestaan aikuisten palveluiden vastuualueeseen kuuluvilla sosiaaliasemilla, mutta perhekeskukset voivat antaa päätöksiin liittyvää ohjausta, tukea ja perusteluja sosiaalisesta harkinnasta. Sosiaaliasemat vastaavat lapsiperheiden toimeentulotukilain mukaisista palveluista ja taloudellisesta avustamisesta. Perhekeskukset vastaavat taas lastensuojelulain mukaisesta taloudellisesta avustuksesta. Vastuunjako lastensuojeluperhettä koskevissa taloudellisen tuen järjestelyissä on kuitenkin vaikea selkeästi määrittää. (Liukkonen – Lukman 2007: 133–134, 136–137.)

3 MAAHANMUUTTAJAT

Maahanmuuttaja on yleiskäsite, joka viittaa millä tahansa perusteella maahan muuttaviin henkilöihin. Vastakäsitteenä maahanmuuttajalle käytetään *valtaväestöä* tai *kantaväestöä*. Näillä käsitteillä tarkoitetaan syntyperäisiä suomalaisia. *Maahanmuuttajataustainen* käsite viittaa siihen, että maahanmuuttajuus liittyy jollakin tavalla henkilön taustaan. (Anis 2008: 24–25.) Tässä opinnäytetyössä käytämme *maahanmuuttajataustainen* käsitettä ja tarkoitamme sillä henkilöä, joka on muuttanut Suomeen muualta tai että maahanmuuttajuus liittyy henkilön taustaan esimerkiksi vanhempien kautta. *Maahanmuuttajataustaisen* vastakäsitteenä käytämme tässä opinnäytetyössä sekä *valtaväestöä* että *kantaväestöä*.

3.1 Maahanmuuttajat ja heidän jälkeläisensä Suomessa

Maahanmuuttajien määrä Suomessa kasvoi 1990-luvulla huomattavasti. Maahanmuuttajien määrän kasvu ja heidän kulttuuritaustansa muuttivat suomalaista yhteiskuntaa paljon. Suomalaiset tulivat tietoisemmiksi omasta kansalaisuudestaan ja suhteet muihin kansoihin sekä etnisiin ryhmiin tulivat ajankohtaisiksi. Lisääntyneen maahanmuuton myötä suomalaisten ennakkoluulot ja vihamielisyys vieraita kulttuureja ja etnisiä ryhmiä kohtaan voimistuivat. Näiden ilmiöiden myötä myös etnisiin suhteisiin kohdistuva tutkimus lisääntyi. (Puuronen 2006: 181–182.) Muihin Euroopan maihin verrattuna maahanmuuttajien osuus väestöstä on kuitenkin pienimpiä Suomessa. Suurimpia maahanmuuttajaryhmiä Suomessa ovat venäläiset, virolaiset, ruotsalaiset, somalialaiset ja entisen Jugoslavian alueelta tulleet. Suomessa maahanmuuttajista suunnilleen puolet asuu Uudellamaalla, pääkaupunkiseudulla vähän alle puolet ja Helsingissä melkein kolmasosa. Pääkaupunkiseudun kansainvälinen ilmapiiri ja paremmat työmahdollisuudet ovat osasy syy sen suureen maahanmuuttajien määrään. (Perhonneimi – Jasinskaja-Lahti 2006: 12.)

Maahanmuuttajien lapset ovat nousseet tärkeäksi puheenaiheeksi amerikkalaisessa ja eurooppalaisessa tutkimuksessa 1990-luvun puolivälistä alkaen. Maahanmuuttajien toinen polvi on ollut esillä myös yleisissä keskusteluissa siihen yhdistettyjen ongelmien vuoksi. Tästä ovat osoituksena esimerkiksi Ranskan lähiömellakat, kunniaväkivalta ja islamilainen radikalisoituminen. Maahanmuuttajien jälkeläisten tilanne ja selviytyminen ovat merkittäviä kysymyksiä uuden yhteiskunnan kannalta. Maahanmuuttajien jälkeläis-

ten voidaan olettaa olevan yhteiskunnalliselta tasoltaan verrattavissa valtaväestöön, sillä pääsääntöisesti he saavat samat edellytykset ja koulutuksen kuin muu väestö. Maahanmuuttajien lasten menestystä on siis mahdollista pitää ulkomaalais- ja kotoutumispolitiikan pitkän aikavälin onnistumisen mittarina. (Martikainen – Haikkola 2010: 9.)

3.2 Maahanmuuton syitä

Suomeen muuttaneet voidaan jakaa muuton syyn perusteella perheperustaisiin muuttajiin, humanitaarisiin muuttajiin, paluumuuttajiin sekä työn perässä muuttaviin. Tavallisin syy maahan muuttamiselle on perhesiteet Suomeen, sillä yli puolet maahanmuuttajista on perheperustaisia. Maahanmuuttajat tulevat harvemmin yksin Suomeen, vaan perhe seuraa mukana. Perheperustaiset maahanmuuttajat eivät ole kovin homogeeninen ryhmä, vaan ryhmään kuuluu niin korkeasti koulutettuja kuin lukutaidottomiakin. Usean perheperusteisen muuttajan oleskelu Suomessa on vain tilapäistä, esimerkiksi asiantuntijatehtäviin tulleiden. Monille perheperustaisille muuttajille Suomi on kuitenkin mahdollinen tuleva kotimaa. (Pitkänen 2006: 21.) Tässä opinnäytetyössä haastatellut nuoret ovat muuttaneet Suomeen humanitaarisista syistä tai paluumuuttajina.

Humanitaarisiksi maahanmuuttajiksi kutsutaan suojelun tarpeen vuoksi maahan saapuneita *pakolaisia* ja *turvapaikanhakijoita*. *Kiintiöpakolaisia* ovat henkilöt, joilla on YK:n pakolaisasiavaltuutetun myöntämä pakolaisasema ja joka kuuluu vastaanottavan maan pakolaiskiintiöön. Henkilöitä, jotka ovat saaneet jäädä maahan humanitaarisista syistä, kutsutaan Suomessa myös pakolaisiksi. Suomi liittyi kansainväliseen Geneven pakolais-sopimukseen vuonna 1998, jonka mukaan Suomi on sitoutunut tarjoamaan turvapaikan kotimaassaan vainon kohteiksi joutuneille henkilöille. Myös useissa muissa ihmisoikeussopimuksissa Suomea sitovat palautuskiellot, joissa kielletään palauttamasta henkilöä muun muassa kidutettavaksi. Näiden sopimusten lisäksi Suomen perustuslakiin (9§) on kirjattu, että *ulkomaalaista ei saa karkottaa, luovuttaa tai palauttaa, jos häntä tämän vuoksi uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu*. Pakolaiskiintiö, jolla tarkoitetaan vuosittain maahan otettavaa pakolaisten määrää, on Suomessa ollut vuoden 2001 jälkeen 750. Ulkomaalaislakiin perustuvan perheenyhdistämisperiaatteen mukaisesti Suomi vastaanottaa myös perheenjäseniä. Pakolaisia sijoitetaan eri puolille Suomea, mutta perheet pyritään yhdistämään ja samaa etnistä taustaa olevat pyritään sijoittamaan samalle alueelle. Pakolaisten ohjaaminen maahanmuuttajakoulutukseen ja työnhakuun on kuntien vastuulla. (Pitkänen 2006: 22–23.)

Turvapaikanhakija on henkilö, joka on joutunut vainon kohteeksi ja anoo kansainvälistä suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta maasta. Kansainvälistä suojelua ei voi hakea etukäteen, vaan ainoastaan maahan saavuttaessa tai heti saapumisen jälkeen. Hakemuksen teon jälkeen suoritetaan turvapaikkatutkinta, jossa selvitetään onko hakijalla perusteita oleskeluluvan saamiseen kansainvälisen suojelun tarpeen perusteella. Turvapaikanhakija oleskelee vastaanottokeskuksessa siihen asti kunnes hakemus ratkaistaan. Turvapaikanhakija voi jäädä maahan, jos hänelle myönnetään turvapaikka, jolloin hän saa pakolaistatukseen. Turvapaikanhakijalle voidaan myös myöntää tilapäinen tai jatkuva oleskelulupa. (Pitkänen 2006: 22–23.) Myönteisiä turvapaikkapäätöksiä tehtiin Suomessa vuonna 2009 yhteensä 1373. Näistä päätöksistä 116 oli myönnettyjä turvapaikkoja ja loput enimmäkseen tilapäisiä oleskelulupia. (Maahanmuuttovirasto 2010.)

Paluumuuttajiksi kutsutaan ulkosuomalaisia tai suomalaista syntyperää olevia ulkomaankansalaisia, joille on tunnustettu Suomen lainsäädännössä oikeus paluumuuttoon. Mukana tulevat perheenjäsenet luokitellaan myös paluumuuttajiksi. Eniten paluumuuttajia tulee Suomeen Ruotsista, vaikka paluumuuttajista puhuttaessa tarkoitetaan yleensä inkeriläistaustaisia, joiden paluumuutto alkoi 1990-vuoden alkupuolella. Paluumuuttoa on perusteltu kunniavelalla sukulaiskansaa kohtaan, mutta myös yrityksenä kannustaa ulkomaisen työvoiman maahanmuuttoa. *Työperusteinen muutto* Suomeen on pääasiassa ollut markkinaohjautunutta ja melko vähäistä. Suomen ulkomaalaistaustaisesta väestöstä ainoastaan noin 5–10 prosenttia on tullut maahan työn perässä. Suomessa on eri säädökset ulkomaalaiselle työntekijälle riippuen tulijan lähtömaasta ja tulijan Suomessa oleskelun perusteista. (Pitkänen 2006: 23.)

3.3 Kotoutuminen

Suomeen muuttavien mahdollisimman hyvä sopeutuminen yhteiskuntaan on tärkeää ensinnäkin maahanmuuttajien hyvinvoinnin ja toiseksi suomalaisen yhteiskunnan toimivuuden vuoksi. Suomessa käytetään pääasiassa kotoutumisen käsitettä puhuttaessa maahanmuuttajien sopeutumisesta. Suomessa 1990-luvulla käytössä yleistyneen kotoutumisen käsitteen vastineeksi mielletään yhteiskuntaan integroituminen. (Perhoniemi – Jasinskaja-Lahti 2006: 13.)

Laissa maahanmuuttajien kotouttaminen määritellään viranomaisten järjestäminä kotoutumista edistävinä toimenpiteinä ja voimavaroina. Kotoutuminen määritellään maahanmuuttajien yksilöllisenä kehityksenä, jonka tavoitteena on heidän osallistuminen työelämään ja yhteiskunnan toimintaan säilyttäen oman kielensä ja kulttuurinsa. Kotouttamista tukevien toimenpiteiden piiriin voi kuulua Suomeen muuttanut henkilö, jolla on kotikunta Suomessa. Lain tavoitteena on edistää maahanmuuttajien kotoutumista, tasa-arvoa sekä valinnan vapautta. (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999 § 1,2,3.) Työministeriö on määritellyt kotoutumisen käsitteen laajemmin. Sen mukaan kotoutuminen on prosessi, jossa maahanmuuttajat osallistuvat yhteiskunnan sosiaaliseen, taloudelliseen ja poliittiseen elämään samalla kehittäen ja ylläpitäen tärkeinä pitämiään omaan etnisyyteensä ja kulttuuriinsa liittyviä asioita. Tämän määritelmän mukaan kotoutuminen ei ole vain yksisuuntainen prosessi, vaan kotoutuminen edellyttää sekä vähemmistön että valtaväestön sopeutumista. Kotoutuminen on siis hyvin laaja ja monimutkainen käsite. (Perhoniemi – Jasinskaja-Lahti 2006: 13.)

Käytännön kotouttamistyöstä vastaavat kunnat ja kotouttaminen on usean eri hallinnonalan yhteistyötä. Päävastuu maahanmuuttajille kohdennetuista palveluista on kunnalla ja maahanmuuttaja-asiakkaat on otettava huomioon kaikkia palveluja järjestettäessä. Jokaisen kunnan on laadittava oma kotouttamisohjelmansa, joka ottaa huomioon kaikki kunnassa asuvat maahanmuuttajat. Ohjelma tehdään sosiaalitoimen, sivistystoimen, työvoimahallinnon, asuntotoimen sekä kansaneläkelaitoksen kanssa. Kotoutumisohjelma määrittää, kuinka maahanmuuttaja saa tarvittavat tiedot suomalaisesta yhteiskunnasta ja sellaisen kielitaidon, että työllistyminen tai kouluttautuminen on mahdollista. (Räty 2002: 140–141.) Kotouttamistoimintaa kritisoidaan muun muassa sen rajoittumisesta kolmeen ensimmäiseen uudessa maassaolo vuoteen ja sen yksilökeskeisyydestä. Se ei ota riittävästi huomioon maahanmuuttajaperheiden tarpeita. (Alitolppa-Niitamo 1994: 49.)

Nuorilla on merkittävä rooli prosessissa, jossa he itse ja heidän vanhempansa sekä yhteisönsä rakentavat kulttuurisia muotoja ja määrittelevät etnisyyttään uudessa yhteiskunnassa. Suomeen 1990-luvun alussa tulleiden maahanmuuttajien suomalaiseen yhteiskuntaan osaksi pääsemistä on hankaloittanut muun muassa suomalaisen yhteiskunnan vasta alkava monikulttuuristuminen, silloisten kotouttamistoimenpiteiden kehittymättömyys ja se, että aiemmin samasta maasta tulleita yhteisöjä ei ole ollut Suomessa.

(Alitolppa-Niitamo 2003: 18, 22.) Alitolppa-Niitamo (1994) kirjoittaa, että erityisesti monilapsiset, vammaisuuden vuoksi erityistä tukea tarvitsevat tai yksinhuoltajaperheet sekä vanhempien luku- ja kirjoitustaidottomuus, eristäytyneisyys tai masentuneisuus ovat riskitekijöitä perheenjäsenten hyvinvoinnille ja kotoutumiselle. (Alitolppa-Niitamo 1994: 47.) Vanhempien vaikea menneisyys, toimeentulovaikeudet, työttömyys, selviytymisresurssien ja voimien puuttuminen niin myös perheenjäsenten, sukupolvien ja sukupuolien eri tahdissa ja tavalla tapahtuva sopeutuminen voi aikaansaada perhesuhteiden kiristymistä, stressiä ja turhautumista (Anis 2008: 36, 43).

Maahanmuuttajaperheissä perheenjäsenten eri aikaan tapahtuva kotoutuminen voi tuoda jännitteitä perheen vanhempien ja lasten välille. Vaarana on, että lasten ja aikuisten roolit menevät sekaisin ja vanhemmat menettävät sosiaalisen asemansa, jos kielitaitoiset nuoret joutuvat perheensä asioiden hoitajiksi. Tällä voi olla negatiivinen vaikutus nuorten hyvinvointiin, sillä heidän oma kehityksensä on vielä kesken. Maahanmuuttajataustaiset lapset saattavat myös hävetä kielitaidottomia vanhempiaan, mikä tekee lähtökulttuurin arvostamisen hankalaksi. (Väänänen ym. 2009: 41.) Eri tahdissa tapahtuva kotoutuminen saattaa hankaloittaa vanhempien ja lasten välejä niin, että lapset eivät saa vanhemmiltaan ja yhteisöltään tarvitsemaansa tukea (Alitolppa-Niitamo 2003: 28).

4 NUORUUS KULTTUURISIDONNAISENA ILMIÖNÄ

Käsitys eri elämänvaiheisiin ryhmitelystä elämästä on rakennelma, jonka avulla ihmisten on mahdollista hahmottaa elämää ja maailmaa. Kulttuurien välillä on eroja siinä, minkälaisia merkityksiä eri elämänvaiheisiin liitetään. Esimerkiksi määritelmät nuoruudesta vaihtelevat kulttuurista toiseen. Yhteisöjen vuorovaikutusprosesseissa ikävaiheiden määritelmiä jatkuvasti tuotetaan ja uusinnetaan. (Marjeta 2001: 20.) Nuoruudesta elämänvaiheena ollaan oltu hyvin kiinnostuneita ja sitä onkin eri tieteenaloilla tutkittu paljon. Käsitys nuoruudesta muuttuu jatkuvasti. Tutkimuksissa nuoriso on yleensä kuvattu yhteiskunnan valoisana tulevaisuutena tai ongelmana. Joissain yhteisöissä ei ole ollut käytössä sanaa nuorelle tai nuorisolle, mutta nuoria on silti aina ollut. Nykypäivän länsimainen nuoruus on tyttöjen ja poikien kohdalla kestoaltaan suurin piirtein yhtä pitkä. Nuoruuden yhteiskunnalliset, ulkoiset ja historiallisesti määräytyvät ehdot ovat myös molemmille sukupuolille lähes samat. Tyttöjen ja poikien nuoruus voivat kuitenkin

kin samankaltaisuudestaan huolimatta olla sisällöltään hyvin erilaisia. (Puuronen 2006: 15, 18.)

4.1 Nuoruuden määrittelyä

Nuoruus on käsitteenä melko epämääräinen ja siitä on useita määritelmiä. Suomen perustuslaki ei edes tunne nuori-sanaa. Lastensuojelulain (417/2007) mukaan nuori on alle 21-vuotias ja nuorisolaissa (72/2006) nuoreksi määritellään alle 29-vuotias. Yleisessä kielenkäytössä nuorena pidetään noin 12–18-vuotiasta. (Lagström – Pösö – Rutanen – Vehkalahti 2010: 26.) Aalbergin ja Siimeksen (2007) mukaan nuoruus voidaan määrittellä kehitysvaiheeksi, joka sijoittuu ikävuosien 12–22 välille. Nuoruudessa tapahtuu voimakasta psyykkistä kasvua ja samaan aikaan tietyt psyykkiset toiminnot taantuvat. Nuoren kehityksen tulee edetä omassa tahdissaan eikä sitä voi kiirehtiä tai hidastaa nuorta vahingoittamatta. Kehityksellisenä määränpäänä nuoruudessa on saavuttaa itse hankittu autonomia. Ikäkauteen kuuluvat kehitykselliset tehtävät ovat irrottautuminen vanhemmista, muuttuvan ruumiinkuvan ja seksuaalisen identiteetin jäsentäminen sekä ikätovereiden apuun turvautuminen. Ikätovereilla ja ryhmällä on olennainen osansa nuoren kehityksessä. (Aalberg – Siimes 2007: 67–68, 73.) Tässä opinnäytetyössä tarkoitamme nuorella 14–20-vuotiasta, sillä haastattelemamme nuoret sijoittuvat näiden ikävuosien välille.

Ajattelutaidot kehittyvät merkittävästi toisen elinvuosikymmenen alkupuolella, sillä ne muuttuvat aikaisempaa yleistävämmiksi ja abstraktimmiksi. Muutosten myötä nuori kykenee muodostamaan itsestään yleistason kuvan aktiivisena toimijana. Nuoren käsitys itsestään on täten myös pysyvämpi eikä niin altis palautteelle kuin nuorempana. Ajattelutaitojen kehitys luo myös perustaa kiinnostukselle ja kyvylle rakentaa laajempaa ideologiaa ja maailmankuvaa. Nuoruusvuosina haetut ratkaisut ovat yleensä yksinkertaistettuja, mutta kuitenkin nuori etsii ratkaisuja aktiivisesti. Nuoruudessa myös tulevaisuuden ajattelu muuttuu sekä suunnittelu- ja päätöksentekotaidot lisääntyvät. Tämä on merkityksellistä siksi, että nuoren on tehtävä paljon ratkaisuja koskien esimerkiksi koulutusta ja ammatinvalintaa. (Nurmi ym. 2006: 128.)

Nuoruuden merkitys on kasvanut paljon ja elämänvaiheena se on myös pidentynyt. Nuoruuteen ja nuorisoon kohdistuu aikaisempaa enemmän yhteiskunnallisia odotuksia. (Puuronen 2006: 263.) Ikään kytkeytyvät siirtymät ja rajakohdat ovat kaikissa yhteis-

kunnissa tulkinnanvaraisia ja tunteita herättäviä. Siirtymäkohtiin yhdistetään usein erilaisia riittejä, esimerkiksi rippikoulu 15-vuoden iässä. Monet ikään liittyvät poikkeavuudet nähdään uhkaavina. Monikulttuurinen ympäristö asettaa omat haasteensa nuoruudelle ja siitä tehtäville tulkinnoille. On pohdittava esimerkiksi sitä, miten nuorten kasvuun ja hyvinvointiin liittyviä käsityksiä voidaan ohjailla. Eri kulttuureihin liittyä erilaisia käsityksiä esimerkiksi siirtymävaiheista, joten monikulttuurisessa yhteiskunnassa niistä joudutaan neuvottelemaan. Useissa kulttuureissa nuoruus saattaa myös olla tuntematon käsite ja murrosiän katsotaan olevan länsimainen keksintö. Ihmisen biologinen ikä määrittelee suomalaisessa kulttuurissa hyvin pitkälle sen, mikä on sallittua ja mikä ei. Kulttuurisiin vähemmistöihin kuuluvat nuoret saattavat elää arkea, jota määrittää yhtä aikaa länsimainen käsitys nuoruudesta ja omien vanhempien sekä kulttuurisen taustan nuoruuden määrittely. (Honkasalo – Souto 2008: 119.)

4.2 Nuoruus ja maahanmuuttajatausta

Aikuisuuteen valmistautuminen on nuoruuden tehtävä. Suomalaisessa yhteiskunnassa nuoret itsenäistetään tekemään keskeiset valinnat omassa elämässään koskien puolison valintaa, ammattia ja asumista. Muualta Suomeen muuttaneet lapset ja nuoret tulevat monesti yhteiskunnista, joissa kannatetaan perinteisempiä arvoja kuin Suomessa nykyisin. Suomalaiselle yhteiskunnalle tyypillinen itsenäisyyden tavoittelu voi tuntua vieraalta perinteisiä arvoja kannattavista maahanmuuttajavanhemmista, jotka ovat tottuneet siihen, että vanhemmat tekevät ratkaisut nuorten tulevaisuudesta. Maahanmuuttajanuoren aikuistuminen Suomessa ei ole yksinkertaista, sillä ympäristössä ei ole juuriakaan valmiita monikulttuurisia aikuistumisen malleja. (Liebkind 2001: 154–155.)

Maahanmuuttajanuorille nuoruusikä voi olla tavallista haastavampaa, sillä se on oman identiteetin etsimisen aikaa. Maahanmuuttajanuori joutuu hakemaan identiteettiään kahden tai jopa useamman kulttuurin välistä. (Räty 2002: 167.) Maahanmuuttajien lapsiin kohdistuu täten paljon paineita. Kotona on sopeuduttava kotimaan tapoihin ja perinteisiin, mutta lapsilta odotetaan myös sopeutumista uuden maan kulttuuriin. Useissa tapauksissa maahanmuuttajien lapsilla ei ole muistoja alkuperäismaasta, joten maan ja kulttuurin tuntemus syntyvät vanhempien jakamien kokemusten kautta. Näin lapset myös tuntevat, että he elävät arvojen ja odotusten kanssa, joita ei esiinny suomalaislasten elämässä. Sopeutumisessa valtakulttuurin on riskinä etääntyminen omista vanhemmista,

mutta vahva suuntautuminen alkuperäismaan kulttuuriin voi etäännyttää lapsen ikäistensä suomalaisten toveriryhmistä. (Wais 2005: 199.)

Maahanmuuttajaperheissä tieto suomalaisesta kulttuurista ja sen ikämäärityksistä voi olla hyvin rajallista. Suomalaisten nuorten elämäntyyli saattaa myös vaikuttaa uhkaavalla. (Honkasalo – Souto 2008: 120.) Joissakin tapauksissa maahanmuuttajavanhemmat pelkäävät suomalaisen kulttuurin vaikutuksia lapsiinsa. Tällöin perheen lapset saattavat omaksua salatun identiteetin, joka sisältää suomalaiset arvot ja elämäntavat. On myös mahdollista, että lapset saattavat tällöin pyrkiä tehostamaan etnistä identiteettiään. On tutkittu, että maahanmuuttajataustaiset nuoret kamppailevat ja neuvottelevat sekä suhteessaan suomalaiseen yhteiskuntaan että omaan lähtökulttuuriinsa. (Väänänen ym. 2009: 41). Lapset ja nuoret ovat siis erityisessä asemassa kulttuurien muutosprosessissa joutuessaan rakentamaan identiteettiään monenlaisten vastakkaisten odotusten ristipaineissa (Anis 2008: 37). Monikulttuurisessa kontekstissa nuoria ei kuitenkaan tulisi suoraan nähdä kulttuuristen ikämäärittelyjen uhreina, sillä tutkimukset osoittavat maahanmuuttajataustaisten nuorten kehittävien strategioita, joiden avulla he saattavat selvittää kulttuurisista paineista (Honkasalo – Souto 2008: 120).

Maahanmuuttajanuorten on usein kannettava vastuu vanhempiensa puolesta, kun kyseessä on esimerkiksi asiointi viranomaisen kanssa tai muu vastaava tilanne. Nuorten tehtävä on toimia tulkkina ja välikätenä tilanteissa, jotka saattavat aiheuttaa ahdistusta maahanmuuttajavanhemmissa. Vanhempien riippuvuus lapsista ei kuitenkaan tarkoita vapauksia lapsille, vaan vanhemmat usein pitävät kiinni auktoriteetistaan ja pyrkivät kontrolloimaan lastensa käyttäytymistä ja pukeutumista. Monet maahanmuuttajanuoret ratkaisevat ristiriitojen aiheuttaman epävarmuuden esimerkiksi liittymällä jengeihin, jotka yleensä koostuvat samaa kansallisuutta olevista ikätovereista. Näiden ryhmien johtajina toimivat usein nuoret, joiden on ollut vaikea sopeutua valtakulttuuriin. Valtakulttuuriin sopeutumisen epäonnistuminen on rasite maahanmuuttajavanhemmille, sillä uuteen maahan muuton syynä on usein toive paremmasta elämästä lapsille. Nuorten sopeutuminen uuden maan kulttuuriin voi sitä vastoin aiheuttaa hämmennystä vanhemmissa, jotka pelkäävät menettävänsä lapsensa. (Wais 2005: 201.)

Loppujen lopuksi on nuoren edun mukaista, että yhteiskunta ja koulujärjestelmä tukevat vanhempien auktoriteettiasemaa. Nuori ei saa kantaa liikaa vastuuta perheestään, sillä huolehtimisvastuu on vanhemmilla eikä nuorella itsellään. Vanhempien mielipiteillä on

oltava merkitystä nuoren asioissa, mutta on myös muistettava kuulla nuoren omaa ääntä. Oman paikan löytämistä kulttuurien välitilassa helpottaa sosiaalinen verkosto, johon kuuluu sekä maahanmuuttajataustaisia että suomalaisia perheitä. Näin myös maahanmuuttajavanhemmat saavat tukea ja realistisia vertailukohteita. Tutkimuksissa on todettu, että nopeasti tapahtuva sulautuminen valtakulttuuriin on vahingollista mutta vahingollista on myös pysyminen tiukasti vähemmistökulttuurin parissa. Kaksikulttuurisen identiteetin omaksuminen ei ole yksinkertaista, mutta on tärkeää, että molempia identiteettejä tuetaan. (Liebkind 2001: 155–157.)

Maahanmuuttajanuorella saattaa olla vaikeuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan, jos hänellä ei ole kokemusta kuulumisesta suomalaiseen yhteiskuntaan. Kuulumisen tunnetta voivat estää maahanmuuttajanuoren kokemukset syrjinnästä ja rasismista. Työskentelyllä maahanmuuttajien kanssa on omat erityispiirteensä, vaikka monet nuorisotyötä tekevät eivät haluakaan eritellä maahanmuuttajia muista nuorista. Nuorisotyön tarkoitus on saada nuoret toimimaan yhteiskunnan täysivaltaisina jäseninä ja sama periaate koskee myös maahanmuuttajataustaisia nuoria. Vähemmistöön kuuluvien nuorten kanssa työskenneltäessä on kuitenkin kiinnitettävä erityistä huomiota nuorten saamiseksi osallisiksi. (Habib 2009: 47–48.)

5 LASTENSUOJELU

Lasten suojelun kokonaisuuteen kuuluvat peruspalvelut, ehkäisevä lastensuojelu sekä lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu. Lasten suojelu koskee kaikkia viranomaisia ja kansalaisia. Sen lähtökohta on kansainvälisissä oikeuksissa, joihin kuuluvat muun muassa oikeus monipuoliseen ja tasapainoiseen kehitykseen, turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön sekä etusija erityiseen suojeluun. Lasten suojelun peruspalveluita ovat muun muassa neuvola, kotipalvelu, päivähoito, koulu, terveydenhuolto, nuorisotyö, liikuntatoimi sekä mielenterveys- ja päihdepalvelut. Ehkäisevällä lastensuojelulla tarkoitetaan lastensuojelun asiakkaaksi kuulumattomalle lapselle tai perheelle annettavaa erityistä tukea kunnan tai kuntayhtymien järjestämässä peruspalveluissa. Lisäksi erilaiset yhdistykset, järjestöt ja muu kansalaistoiminta tarjoavat ehkäisevän lastensuojelun tukea lapselle ja hänen perheelleen. Lasten suojelun edellytys on lasten ja perheiden perus- ja erityispalveluiden jatkuva kehittäminen. (Taskinen 2007: 10–11, 13.)

5.1 Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu

Varsinaista lastensuojelua on lain mukaan lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu (Lastensuojelulaki 417/2007 § 1). Sillä on viimesijainen vastuu lapsen hyvinvoinnin turvaamisesta (Heino 2009: 72). Lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun kuuluvat lastensuojelutarpeen selvittäminen ja asiakassuunnitelman tekeminen sekä avohuollon tukitoimien järjestäminen. Lisäksi lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä sijais- ja jälkihuolto sisältyvät lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun. (Lastensuojelulaki 417/2007 § 3.) Lastensuojelun tehtäväkenttä on suppeimminkin ymmärrettynä erittäin laaja (Bardy 2009: 11).

Lastensuojelutoimintaa määrittävän lastensuojelulain mukaan jokaisella lapsella on oikeus tasapainoiseen kasvuun ja kehitykseen, turvalliseen kasvuympäristöön sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 417/2007 § 1). Lastensuojelun tarkoituksena on lasten hyvinvoinnin ja edun turvaaminen sekä heidän oikeuksiensa edistäminen (Taskinen 2007: 7). Lastensuojelu pohjautuu lapsikeskeiseen perhelähtöisyyteen; perheen ensisijaisuuteen sekä lapsen edun huomioimiseen ja oikeuksien kunnioittamiseen. Tähän liittyy lastensuojelutoiminnan erityisyys. Lastensuojelu liittyy perheen ja yhteiskunnan välisiin jännitteisiin suhteisiin; on kunnioitettava perheen yksityisyyttä ja vanhempien ensisijaista vastuuta lapsen kasvatuksessa, mutta on puututtava lapsen kaltoin kohteluun. (Bardy 2009: 32–33, 42.)

Vanhemmilla ja huoltajilla on siis ensisijainen vastuu lasten hyvinvoinnista, mutta yhteiskunnalla on velvollisuus puuttua perheiden tilanteisiin, kun lasten ihmis- ja perusoikeudet eivät toteudu. Lastensuojeluviranomaisten on selvitettävä perheen tilannetta silloin, kun lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa oman kehityksensä ja terveytensä tai kasvuolot vaarantavat ne. (Taskinen 2007: 14–15.) Tällöin lastensuojelussa puututaan ihmisten yksityisyyteen. Suojelutehtävä ja perheen tukeminen ei aina onnistu samanaikaisesti, minkä vuoksi usein syntyy näkemuseroja ja ristiriitatilanteita. (Kananoja ym. 2007: 137.) Lastensuojelu perustuu ensisijassa vapaaehtoisuuteen (Räty 2010: 8). Lasta on kuitenkin tarvittaessa suojeltava asianosaisten vastustuksesta huolimatta. Lapsen edun arviointi ja toteuttaminen ovat aina vaikeita tehtäviä (Kananoja ym. 2007: 137).

Lastensuojelu on hyvin pitkälle käytännöllistä työtä; konkreettista tuen ja avun järjestämistä. Siinä toimitaan erilaisissa suhdeverkostoissa sekä tehdään työtä tunteiden kanssa ja luottamuksen hankkimiseksi. (Bardy 2009: 11, 42.) Lastensuojelussa yhteistyö ja avoin vuorovaikutus eri toimijoiden – työntekijän, asiakkaan ja moniammatillisten verkostojen – välillä on tärkeää. Työntekijän ja asiakkaan välisen suhteen tasavertaisuus tarkoittaa työntekijän ottamaa vastuuta prosessista sekä asiakkaan vastuuttamista omassa arjessaan. Kun asiakkaan aktiivisuus mahdollistetaan, asiakas voi toimia oman arkenensa asiantuntijana. Sallivassa ja avarassa ilmapiirissä asiakas voi löytää voimavarojaan, ottaa niitä käyttöön ja saada aikaan muutosta. Lastensuojelussa lapsi ja vanhemmat tulee kohdata kokonaisvaltaisesti yksilönä. Yksilöllisyydellä viitataan asiakkaan oikeuteen olla ainutlaatuinen persoonansa ja muodostaa oma identiteettinsä sekä toimia oman arkenensa ja elämänsä asiantuntijana. Kokonaisvaltaisuudella viitataan muun muassa lastensuojelun sosiaalityöntekijän vastuuseen hahmottaa asiakkaana olevan lapsen elämää kokonaisuudessaan, turvata hänen hyvinvointinsa ja koordinoida lastensuojelua. (Kaikko – Friis 2009: 77–79.)

5.1.1 Avo-, sijais- ja jälkihuolto

Lastensuojelussa lasta ja perhettä pyritään ensisijaisesti tukemaan heidän omassa kodissaan. Näin ollen avohuollon tukitoimet ovat ensisijaisia tuen muotoja lastensuojelussa. (Heino 2009: 72.) Niiden tarkoituksena on lapsen myönteisen kehityksen tukeminen ja edistäminen. Tavoitteena on vahvistaa ja tukea vanhempia, huoltajia sekä muita lapsen kasvatuksesta vastaavia henkilöitä heidän kasvatustehtävässään. (Lastensuojelulaki 417/2007 § 34.) Tukitoimien edellytyksenä on, että 12 vuotta täyttänyt lapsi ja hänen huoltajansa tai ainakin huoltaja, jonka luona lapsi asuu, suostuvat niihin (Räty 2010: 261). Suurin osa lastensuojelusta toteutetaan avohuollon tukitoimina (Myllärniemi 2006: 97).

Lapsi tarvitsee lastensuojelun avohuollon tukitoimia silloin, kun hänen kehityksensä ja terveytensä on vaarantunut niin paljon, ettei lapsen ja perheen auttamiseen enää riitä kunnan peruspalveluiden tarjoama tuki ja apu. Lastensuojelun avohuollon piirissä olevat lapset ja perheet voivat kuitenkin saada avohuollon tukitoimien ohella erityistä tukea myös ehkäisevän lastensuojelun palveluista. Lapsella tai perheellä ei ole subjektiivista oikeutta avohuollon tukitoimiin. (Heino 2009: 53, 72.) Avohuolto perustuu sosiaalityö-

tekijän tekemään arvioon ja päätökseen lastensuojelun tarpeesta sekä hänen yhdessä asiakkaan kanssa laatimaan asiakassuunnitelmaan (Heinonen – Sinko 2009: 90).

Avohuollon tukitoimia ja palveluita järjestetään yksin lapseen, perheen vanhempiin tai koko perheeseen kohdistuvina. Tukitoimenpiteet voivat olla eri perheiden kohdalla hyvin erilaisia. (Räty 2010: 261.) Avohuollon tukimuotoihin kuuluvat perheen toimeentulon ja asumisen turvaaminen, erilaisten palveluiden ja tukitoimien järjestäminen sekä sijoitus avohuollon tukitoimena. Perheelle voidaan antaa sekä taloudellista että muuta tukea työhön sijoittumista, asunnon tai ammatin hankkimista, koulunkäymistä, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämistä, harrastuksia tai perheen muiden tarpeiden tyydyttämistä varten. Taloudellista tukea voidaan antaa myös myöntämällä toimeentulotukea tai ehkäisevää toimeentulotukea. Perheen asumisen turvaaminen voi tarkoittaa puutteellisten asuinolojen korjaamista tai asunnon järjestämistä. (Taskinen 2007: 41–43.)

Avohuollossa sosiaalityöntekijä järjestää perheelle ohjausta, neuvontaa ja tukikeskusteluja (Myllärniemi 2006: 97). Lisäksi avohuollon tukitoimena voidaan tarjota erilaisia palveluita, kuten lasten päivähoitoa tai lapsiperheiden kotipalvelua. Perheen jäsenet voivat saada tukea esimerkiksi myös perhetyöstä, tukihenkilö-, perhe-, vertaisryhmä-, loma- ja virkistystoiminnasta sekä seikkailu- ja perheleireistä. He voivat hyötyä erilaisista menetelmistä ja välineistä, kuten läheisneuvonpidosta ja toiminnallisista, ratkaisukeskeisistä tai verkostotyön menetelmistä. Heidän tuekseen voidaan tarjota tukiasuntoja tai turvakotipaikkaa. Joskus perhettä voi auttaa kuntoutus, oheishuoltajan järjestäminen tai lähestymiskielto. Lapsi tai koko perhe voidaan myös lyhytaikaisesti sijoittaa perhe- tai laitoshoitoon. (Taskinen 2007: 42–43.) Mikäli lastensuojelun avohuollon tukitoimet osoittautuvat riittämättömiksi, lapsi on otettava huostaan. Huostaanotto on lastensuojelun viimesijaisin toimenpide ja keino lapsen edun turvaamiseksi. Se ei kuitenkaan sinänsä turvaa lapsen etua. (Heino 2009: 73.)

Kunta on velvollinen järjestämään jälkihuollon huostassa olleelle tai vähintään puoli vuotta avohuollon sijoituksessa yksin olleelle lapselle tai nuorelle sekä häntä hoitaville ja kasvattaville aikuisille. Tarvittaessa jälkihuoltoa voidaan järjestää myös muille lastensuojelun asiakkaille. Jälkihuolto tulee aloittaa ennen kuin on kulunut viisi vuotta siitä, kun lapsi on viimeksi ollut lastensuojelun asiakkaana kodin ulkopuolisen sijoituksen päättymisen jälkeen. Nuorelle jälkihuolto on vapaaehtoista. Hän voi kieltäytyä tarjotusta jälkihuollosta, mutta pyytää sitä milloin tahansa ennen 21. ikävuotta. Jälkihuolto päättyy

viimeistään nuoren täyttäessä 21 vuotta. Lastensuojelun jälkihuollon tavoitteena on saattaa nuori itsenäiseen elämään ja tulemaan toimeen omillaan oman sosiaalisen verkostonsa tuella. Sen tarkoituksena on ehkäistä nuoren yhteiskunnasta syrjäytymistä ja tukea häntä selviytymään arjessaan siten, ettei hänen tarvitse turvautua erityispalveluihin. (Taskinen 2007: 88–89.)

Jälkihuollon palveluvalikoimaan kuuluvat samat palvelut kuin kuntien on lain (Lastensuojelulaki 417/2007 § 36) velvoittamina tarjottava avohuollon tukimuotoinkin (Heino 2009: 74). Nuoren oman työntekijän antaman ohjauksen ja neuvonnan lisäksi jälkihuollossa voidaan käyttää esimerkiksi tukiperheen ja -henkilön tai vertaisryhmien tarjoamaa psykososiaalista tukea. Jälkihuollon onnistumisen kannalta huomionarvoista on se, että nuorella on ainakin yksi sellainen aikuinen tai viranomainen, jolta nuori voi saada tukea arkisissa asioissa ja jonka kanssa hän voi halutessaan keskustella. Jälkihuoltoon voi kuulua erilaisia tukitoimia liittyen myös nuoren toimeentuloon, asumiseen, opiskeluun ja työhön. Työmuotoina käytetään esimerkiksi erilaisia tuetun asumisen muotoja, harrastustoimintaa sekä muuta tukea henkilökohtaisia tarpeita ja itsenäistymistä varten. Jälkihuollon päättyessä sosiaalityöntekijä laatii nuoren kanssa suunnitelman, johon kirjataan ne tukitoimet ja palvelut, jotka ovat nuoren käytössä jälkihuollon päättymisen jälkeen. (Taskinen 2007: 89, 90–91.) Tätä opinnäytetyötä varten haastattelemamme nuoret ovat avo-, sijais- ja jälkihuollon asiakkaita.

5.1.2 Lastensuojelun asiakasprosessi

Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun asiakasprosessi alkaa asian vireille tulosta, eli lastensuojeluilmoituksesta. Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä lapsen tilanteesta huolestunut viranomainen tai yksityishenkilö, kuten vanhempi, naapuri, ystävä, sukulainen tai lapsi itse. (Taskinen 2007: 30.) Lastensuojeluilmoitus tehdään kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, yleensä sosiaalivirastoon tai lastensuojelutoimistoon. Lastensuojeluviranomaisilla on velvollisuus välittömästi ilmoituksen tultua selvittää, edellyttääkö lapsen tilanne lastensuojelutoimenpiteitä. Jos lapsen tilanteessa ei ole tarvetta välittömiin toimiin, sosiaalityöntekijän on arvioitava seitsemän päivän kuluessa aloitetaanko lastensuojelutarpeen selvityksen tekeminen. Jos selvitys aloitetaan, lapsi kirjataan lastensuojelun asiakkaaksi ja siitä ilmoitetaan lapsen huoltajille. (Taskinen 2007: 30–33.)

Lastensuojelun piiriin tulevalle lapselle on nimettävä sosiaalityöntekijä, joka tekee selvityksen lastensuojelutarpeesta toisen työntekijän kanssa kolmen kuukauden kuluessa lastensuojeluasian vireille tulosta. Selvityksessä mietitään, tarvitseeko lapsi ja hänen perheensä lastensuojelun tarjoamaa apua, tukea ja kontrollia vai riittääkö tilanteessa muiden viranomaisten ja perheen läheisverkoston tarjoama apu. Sitä varten on tarkasteltava perheen ja lapsen nykyhetkeä, historiaa sekä tulevaisuutta. Selvityksessä tehdään päätelmiä lapsen ja perheen tilanteeseen liittyvistä riskeistä, lapsen tarpeista ja vanhempien valmiuksista hoitaa ja kasvattaa lastaan. Lasta on tavattava ja kuultava henkilökohtaisesti lastensuojelutarpeen selvittämiseksi. Neuvotteluja on järjestettävä myös lapsen perheen ja läheisten kanssa. Lastensuojelutarpeen selvityksen valmistuttua lapselle ja hänen huoltajilleen on ilmoitettava kirjallisesti jatkuuko vai päättyykö lastensuojelun asiakkuus. (Taskinen 2007: 34–37.)

Lastensuojeluasiakkuuden jatkuessa lapselle on laadittava asiakassuunnitelma yhdessä lapsen ja hänen huoltajiensa kanssa (Taskinen 2007: 39). Asiakassuunnitelman tarkoituksena on arvioida kokonaisvaltaisesti lapsen ja perheen tilannetta ja taata heille tarvitsemansa tuki. Siinä selvitetään lapsen edun toteutumista ja arvioidaan, miten eri toimenpiteet vaikuttavat lapsen kehitykseen ja kasvuun. Pyrkimyksenä on siis arvioida kulloinkin toteutettavien tukimuotojen hyötyä, eikä toteuttaa mahdollisimman montaa tukimuotoa samanaikaisesti. Asiakassuunnitelman tekemisen tulisi olla prosessi, jossa asianomaiset arvioivat tilannettaan ja selvittävät keinoja, joiden avulla saavuttaa myönteisiä muutoksia. (Kananaja ym. 2007: 150–151.) Asiakassuunnitelmaan merkitään aina asianosaisten eriävät näkemykset. Tarvittaessa sitä voidaan täydentää erillisellä hoito- ja kasvatussuunnitelmalla. Se on tarkistettava vähintään kerran vuodessa, tarvittaessa useammin. (Taskinen 2007: 39.)

5.1.3 Lastensuojelun sosiaalityöntekijä

Lastensuojelun asiakasprosessilla on oltava vastuuhenkilö, joka vastaa prosessin toimivuudesta ja asiakkaan saamasta palvelusta. Useimmiten sosiaalityöntekijät toimivat asiakasprosessin vastuuhenkilöinä. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on johtaa ja huolehtia asiakasprosessin kokonaisuudesta, prosessin alusta sen päättymiseen saakka. (Sarvimäki – Siltaniemi 2007: 11, 29.) Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä huolehtii lapsen edun huomioimisesta sekä katsoo, että lapsen tilanteen selvittäminen tapahtuu tarkoituksenmukaisesti ja että lastensuojelutoimenpiteet toteutuvat asiakassuunnitelman mu-

kaisesti. Hänen tehtävänä on neuvotella tuista, jotka vastaavat lapsen lastensuojelutarpeeseen. Sosiaalityöntekijä siis asettaa tavoitteita, suunnittelee toimintaa, toteuttaa suunnitelmat ja arvioi säännöllisesti toiminnan vaikutuksia yhdessä muiden ammattilaistoimijoiden ja asiakkaan kanssa. (Heinonen – Sinko 2009: 89–90.)

Sosiaalityöntekijän tehtävissä korostuu asiakasprosessin koordinointi ja hallinta, mutta menetelmällinen muutossosiaalityö ja psykososiaalinen työ asiakasperheiden kanssa ovat silti oleellisia sosiaalityöntekijän työssä. Etenkin työskentely niiden vaativien asiakasperheiden kanssa, jotka eivät kiinnity muihin lastensuojelun palveluihin, kuten perhetyöhön, vaativat sosiaalityöntekijältä muutossosiaalityön osaamista. Sosiaalityöntekijän rooli painottuu muutostyön sijaan avun ja tuen suunnitteluun sekä koordinoimiseen, jos muutostyö on tuottanut tulosta ja perhe on motivoitunut vastaanottamaan tukea ja apua. Sosiaalityöntekijän roolin painotus siis vaihtelee perhetilanteen ja prosessin vaiheen mukaan. Sosiaalityöntekijän psykososiaalinen työote, asiakkaan kohtaaminen ja aktiivinen suhde asiakkaan kanssa ovat kuitenkin aina onnistuneen asiakasprosessin edellytyksiä. (Liukkonen – Lukman 2007: 103–104.) Työntekijän tehtäviin kuuluu siis viranomaistehtävän hoitamisen eli byrokratiatyön lisäksi asiakkaan kasvokkain kohtaaminen. Toisinaan lapsen edun mukaista on se, että sosiaalityöntekijä pitää asiakkaan kanssa tapahtuvan vuorovaikutustyön kokonaan itsellään. Joskus on taas perusteltua, että sosiaalityöntekijä ohjaa lastensuojelun lähityöntekijöitä ja toimii itse lastensuojeluprosessissa hieman etäämmällä. (Heinonen – Sinko 2009: 91–92, 97.)

Lastensuojeluun kuuluu aivan erityisellä tavalla yhteistyö, yhteyksien rakentaminen ammatillisten yksiköiden ja palveluiden sekä lapsen lähi-ihmisten välille. Yhteistyö on lastensuojelussa sääntö, joista harvoin poiketaan. Sosiaalityöntekijän tulee jatkuvasti seurata, selvittää ja arvioida lapsen ja hänen perheensä tilannetta sekä toteuttaa heidän tarvitsemiaan tukitoimia yhteistyössä muiden auttajien kanssa, joita on erityistason ammattilaisista vapaaehtoisin auttajiin. (Heino 2009: 70.) Kunnan on huolehdittava sosiaalityöntekijän avuksi eri alojen asiantuntemusta työn tueksi. Erityinen velvollisuus asiantuntija-avun antamiseen ja lapsen tutkimiseen, hoitoon ja terapiapalveluiden tarjoamiseen on sairaanhoitopiireillä ja terveyskeskuksilla. (Räty 2010: 41, 97.)

5.1.4 Asiakkaat lastensuojelussa

Lastensuojelu kohdistuu pieneen, mutta laajenevaan väestönosaan. Lastensuojeluasiakkuuden taustalla on niin tavallisia elämäkriisejä ja hetkellisiä uupumisia kuin myös poikkeuksellisen vaativia oloja ja tilanteita. Joskus tilapäinen apu ja tuki on riittävää, toisinaan taas tarvitaan hyvinvoinnin kaikille ulottuvuuksille ulottuvia toimia koko lapsuuden ajan. Joskus lastensuojelu voi kulkea perheen matkassa seuraavaan sukupolveen. (Bardy 2009: 11, 41–42.) Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten kasvuolot ja hyvinvointi ovat väestön keskimääräisistä oloista poikkeavia (Heino 2009: 61).

Lastensuojelun avohuollon asiakasperheiden ja huostaan otettujen lasten asiakkuuksien syissä on eroja, mutta näiden kahden asiakasryhmän asiakkuuksien taustalla on paljon myös samoja tekijöitä. Yleisimmät lastensuojelun asiakkuuteen johtaneet syyt liittyvät vanhempien jaksamattomuuteen, perheristiriitoihin, riittämättömään vanhemmuuteen, lapsen hoidon laiminlyöntiin, avuttomuuteen, osaamattomuuteen, mielenterveysongelmiin ja päihteiden väärinkäyttöön. Lasten kohdalla syyt taas usein liittyvät vanhempien ja lasten välisiin ristiriitoihin, kouluvaikeuksiin, heikkoon psyykkiseen terveyteen, kehitysviivästymään, fyysiseen sairasteluun tai vammaan. (Heino 2007: 58–59, 66.) Yleensä lapsen ja perheen lastensuojelun asiakkuuteen johtavat seikat muodostavat monimuotoisen kokonaisuuden, usean tekijän summan. Lastensuojeluasiakkuuden taustalta ei tavallisesti löydy vain yhtä syytekijää. (Heino 2009: 61.)

Suurin osa lastensuojelun piirissä olevista perheistä on yksinhuoltajaperheitä. (Hiitola 2008: 23). Lastensuojeluasiakasperheiden rakenteissa tapahtuvien muutosten lisäksi monenlaiset muutkin muutokset luonnehtivat lastensuojelun piiriin kuuluvien lasten arkea. Lasten kasvuympäristöt, kuten koululuokat, päivähoitoryhmät ja asuinpaikat, ovat saattaneet vaihtua heidän elämänsä aikana useasti. Näin ollen myös lasten ystävyyssuhteet ovat voineet monesti katketa. Huomion arvoista on myös se, että lastensuojelun asiakkaina olevat lapset asuvat köyhissä perheissä useammin kuin muun väestön lapset keskimäärin. Lisäksi lasten vanhemmat ovat todennäköisemmin työttömiä kuin muun väestön lasten vanhemmat keskimäärin. (Heino 2007: 26–28, 32–33, 35, 37.)

5.2 Maahanmuuttajat lastensuojelussa

Maahanmuuttajaperheiden ja -lasten osuus lastensuojelun asiakkaista on vielä suhteellisen pieni. Maahanmuuton yleistymisen myötä myös maahanmuuttajien määrä lastensuojelun asiakkaina tulee kuitenkin kasvamaan. Etniset vähemmistöt ja maahanmuuttajat ovat monessa maassa keskimääräistä suurempi ryhmä lastensuojelun asiakkaina verrattuna valtaväestöön. (Anis 2008: 13–14, 47.) Myös Suomessa lastensuojelun avohuollon piirissä maahanmuuttajia on asiakkaina suhteellisesti enemmän kuin valtaväestöä (Gissler – Maili – Matveinen – Sarvimäki – Kangasharju 2006: 24).

Lastensuojelun maahanmuuttaja-asiakkailla on usein erittäin samankaltaisia ongelmia kuin muillakin asiakkailla. Lastensuojelun asiakkuuteen johtavien ongelmien taustalla voi kuitenkin olla asioita, jotka eri tavoin nivoutuvat maahanmuuttajien vähemmistö-asemaan, heidän elämänsä erityistilanteisiin sekä kulttuurien välisiin jännitteisiin ja kommunikaatioon. Asiakkuuteen voi liittyä erilaisia sopeutumis- ja ymmärtämishankaluuksia, ennakkoluuloja tai rasismia. Maahanmuuttajilla voi olla esimerkiksi kielitaidottomuuteen perustuvia oppimisvaikeuksia, taloudellisia vaikeuksia, hankaluuksia löytää töitä tai luoda ystävyys-suhteita suomalaisiin. Maahanmuuttajat saattavat kokea syrjintää tai olla huolissaan lähtömaassaan olevista perheenjäsenistä ja sukulaisista. (Anis 2008: 34, 89–90.)

Lastensuojelun asiakkuus saattaa joissakin tapauksissa selittyä kulttuurien välisen kommunikaation ongelmilla. Virhearviointeja voi tapahtua, jos yksittäisten perheiden ongelmia liian helposti yleistetään kulttuuriin liittyviksi tai kulttuuriset erot tulkitaan sellaisenaan ongelmiksi. Toisaalta joissakin tapauksissa ongelmat saatetaan sivuuttaa, koska niihin ei uskalleta tai osata puuttua oletetuista kulttuurieroista johtuen. (Anis 2008: 34, 50, 87, 89–90.) Esimerkiksi äidin voimattomuus tai masennus voidaan tulkita naisen alistetuksi rooliksi, minkä vuoksi perheen tilanteeseen ei puututa niin kuin pitäisi (Thoburn – Chand – Procter 2005: 62).

Maahanmuuttajalasten kasvun ja kehityksen vaarantuminen voi liittyä valtayhteiskunnan ja maahanmuuttajataustaisten perheiden normien ja arvojen erilaisuuteen. Siirtyminen kulttuurista toiseen vaikuttaa perheen sisäisiin suhteisiin monella tavalla. Maahanmuuttajaperheen asettuessa uuteen asuinympäristöön, sen jäsenten keskinäiset roolit voivat vaihtua ja sopeutumis- tai kotoutumisprosessit edetä eriaikaisesti. Tämä voi aihe-

uttaa perheen sisäisiä ristiriitoja, jotka toisinaan määritellään lastensuojelullisiksi ongelmiksi. Perheen muutosprosessiin ei yleensä liity vanhempien haluttomuutta tai kyvyttömyyttä huolehtia lapsistaan, minkä takia tilanteessa voi riittää pelkän neuvon ja tuen tarjoaminen heille. Jos perheen sisäisiä jännitteitä ei kuitenkaan pystytä rakentavasti ratkomaan, olot kärjistyvät ja lasten hyvinvointi vaarantuu, lastensuojelun tulee puuttua tilanteeseen. (Anis 2008: 34, 89–90.) Perheen tilannetta voi entisestään kriisiyttää lastensuojeluasiakkuuteen liittyvä kunnian menettäminen omassa yhteisössä, joka saattaa olla perheen ainoa tukiverkosto (Thoburn ym. 2005: 64, 68).

Sosiaalityö ja lastensuojelu on organisoitu eri maissa erilaisin tavoin ja painotuksin (Hurtig 2003: 19). Maahanmuuttajien lähtömaan palvelut voivat olla heikompi tasoisia kuin suomalaisten palveluiden tai niitä ei ole järjestetty ollenkaan. Näin ollen suomalainen palvelujärjestelmä voi olla vieras maahanmuuttajille. Maahanmuuttajavanhemmat eivät aina riittävästi tiedä suomalaisista sosiaalipalveluista ja heillä saattaa olla virheellistä tietoa niistä. Maahanmuuttajat eivät välttämättä osaa hakeutua palveluiden piiriin, sillä Suomessa palveluiden saatavuus perustuu pitkälti siihen, kuinka asiakas kykenee niitä itse hakemaan. (Alitolppa-Niitamo – Moallin – Novitsky 2005: 86–87, 89.) Erityisesti yhteisöllisistä kulttuureista tuleville perheille ammattiauttamisen merkitys ja käytännöt voivat olla vieraita, koska he ovat tottuneet yleensä kääntymään yhteisön jäsenten tai vanhempien sukulaisten puoleen lastenkasvatukseen tai avioliittoon liittyvissä vaikeuksissa (Valtonen 1999: 48–49, 51). Maahanmuuttajat saattavat kokea viranomaiset pelottavina ja epäluotettavina. Maahanmuuttajat voivat kokea etenkin perhe-elämään liittyvät hankaluudet ja psykiatriset ongelmat häpeällisiksi, minkä vuoksi he eivät välttämättä mielellään hae apua suomalaisten palveluiden piiristä. (Alitolppa-Niitamo ym. 2005: 89.)

Palveluiden saamisen esteenä voi olla myös maahanmuuttajan kieli- ja lukutaidottomuus. Maahanmuuttaja-asiakkaan voi olla vaikeaa luoda käsitystä suomalaisesta palvelujärjestelmästä, koska se rakentuu pitkälti kirjallisen tiedon varaan. Asiakkaan asemaa voi hankaloittaa se, että työntekijä ja asiakas puhuvat eri kieltä. Vaikka asiakas voisi kommunikoida palveluissa omalla kielellään, hän ei silti välttämättä ymmärrä kaikkia palveluihin liittyviä käytäntöjä ja menetelmiä. Työntekijän voi olla vaikea sopia lastensuojelun menettelytavoista ja tavoitteista asiakkaan kanssa, koska maahanmuuttajien ymmärrys suomalaisesta lastensuojelusta voi olla merkittävästi erilainen kuin työntekijöiden käsitys siitä. (Alitolppa-Niitamo ym. 2005: 86–87, 89.)

Kun maahanmuuttaja tietää, osaa ja haluaa hakeutua palveluiden piiriin, ongelmaksi voi muodostua se, ettei palvelujärjestelmä kykene tunnistamaan maahanmuuttaja-asiakkaan tarpeita, ne tulkitaan palveluissa väärin tai niihin ei osata vastata. Maahanmuuttajaperheet ovat tarpeiltaan, resursseiltaan ja taustoiltaan hyvin kirjava ryhmä, joten kaikkien tarpeisiin on haastavaa vastata nykyisin palveluin. Suomalaiselle perhekäsitykselle pohjautuvat palvelut eivät ole riittävän joustavia auttaakseen ja tukeakseen maahanmuuttajaperheitä. (Alitolppa-Niitamo ym. 2005: 49, 90.) Maahanmuuttajan perheen ja yhteisön tarjoamaa tukea tulisi entistä paremmin hyödyntää lastensuojelussa (Anis 2008: 49). Tukiverkosto on monella tavalla merkittävä voimavara usealle maahanmuuttajalle. Maahanmuuttajat tarvitsevat palveluita, joissa he voivat keskustella ja käsitellä mieltään vaivaavia asioita. Maahanmuuttajataustaiset vanhemmat haluavat kaikkien vanhempien tavoin kasvattaa lapsistaan kunnan kansalaisia. Tehtävä voi osoittautua uudessa maassa ja uudessa kulttuurissa kotimaata vaikeammaksi, jos maahanmuuttajataustaiset vanhemmat eivät tiedä, minkälainen käsitys valtaväestöllä on hyvästä vanhemmuudesta ja hyvistä lastenkasvatustavoista. Maahanmuuttajien kanssa tulisi pohtia esimerkiksi ruumiillisen kurituksen vaihtoehtoja sekä muita suomalaisen kulttuurin erityispiirteitä liittyen nuorisokulttuuriin, sukupuolten tasa-arvoon, lastenkasvatustapoihin, seksuaaliseen vapauteen ja seurusteluun. (Valtonen 1999: 48–51.)

Työntekijät saattavat kokea maahanmuuttaja-asiakkaiden kanssa työskentelyn vaikeaksi, koska heille ei ole keinoja ja välineitä kohdata ja auttaa esimerkiksi traumatisoituneita pakolaisia. Työntekijöiden usko työskentelyn onnistumiseen on koetuksella varsinkin silloin, kun heillä on työssään kiire, eikä asiakkaan tilanteeseen ole näin ollen mahdollista paneutua kunnolla. (Anis 2008: 89.) Vanhemmat voivat kokea, että ammattilaiset liian vähän kuuntelevat heidän toiveitaan. Ruuhkautuneissa sosiaalipalveluissa ei ole mahdollista järjestää riittävästi apua ja tukea maahanmuuttajaperheiden monimuotoisiin ongelmiin. Myöskään nykyinen kotouttamispolitiikka ei luo mahdollisuuksia toteuttaa tarvittavia palveluita. Kolmeen ensimmäiseen maassa asumisvuoteen rajoittuvat kotouttamistoimenpiteet eivät riitä, koska monet perheiden ongelmat tulevat esille vasta myöhemmin ja kärjistyvät niin, että ne johtavat lopulta lastensuojelun tarpeeseen. (Ikäläinen – Martiskainen – Törrönen 2003: 92, 94, 97.)

Sosiaalityö on lähtökohdiltaan aina kulttuurista työtä – myös samaa kansallisuutta olevan asiakkaan ja työntekijän välillä. Maahanmuuttajien parissa tehtävä sosiaalityö voi

kuitenkin olla yhdessä yhteydessä erilaista ja erityistä, ja toisessa yhteydessä samanlaista työtä kuin valtaväestön parissa tehtävä työ. Työn erityisyys ei välttämättä aina liity kulttuuriin, vaan se voi kytkeytyä myös maahanmuuttoon liittyviin elämäntilanteisiin ja kokemuksiin. (Anis 2008: 27–28.) Sosiaalityön ja lastensuojelun työntekijät tarvitsevat etnisten vähemmistöjen kanssa työskennellessään erityisiä tietoja ja taitoja (Launikari – Puukari 2005: 7–8). Kulttuurien erilaisuus ja esimerkiksi pakolaisten traumaattiset kokemukset voivat asettaa työntekijälle suuria vaatimuksia. Työntekijän kohdatessa haasteita ja ongelmia, hänen tulee hakea niihin uudenlaisia näkökulmia ja työkäytäntöjä. (Anis 2008: 89.)

Kulttuurisen, monikulttuurisen tai kulttuurien välisen kompetenssin käsitteillä viitataan työntekijän tietoihin ja taitoihin, joihin kuuluu yleinen kulttuuri- ja historiatietous, taito ymmärtää vähemmistöjä koskevia sosiaalisia tilanteita ja ongelmia sekä tietous omasta etnisyydestä. Niihin taitoihin lukeutuvat myös kyky toimia vuorovaikutustilanteissa joustavasti ja erottaa asiakkaan tilanteeseen vaikuttavat yksilölliset tekijät yhteiskuntaan ja kulttuuriin liittyvistä tekijöistä sekä taito huomioda vähemmistöjen omia kulttuurisia voimavaroja. (Anis 2008: 41, 99.) Kulttuurin tiedostaminen ei siis tarkoita sitä, että työntekijän olettaa, että asiakkaan kulttuuri, arvot sekä käsitykset hyvästä ja pahasta ovat tietynlaiset vain siksi, että asiakas edustaa tiettyä kulttuuria. Sen sijaan työntekijän on neuvoteltava ja keskusteltava niistä kunkin asiakkaan kanssa erikseen. (Juhila 2006: 113.)

Lastensuojelun vakiintuneita perusperiaatteiden eli normaalisuuden, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden sisältöjä on määriteltävä uudelleen lastensuojelun uudenlaisten haasteiden vuoksi. Uudet haasteet on otettu huomioon myös uudessa lastensuojelulaisissa. (Anis 2008: 33; Mikkola 2004: 62–64.) Sen mukaan lastensuojelutyössä tulee huomioida lapsen kulttuurinen, kielellinen ja uskonnollinen tausta (Lastensuojelulaki 417/2007 § 4). Lastensuojelussa on mietittävä, mitä työn periaatteet tarkoittavat lastensuojelutyön käytännössä; mitä esimerkiksi erilaisuuden huomioiminen merkitsee (Anis 2008: 33). Keskeinen kysymys lastensuojelun käytännöissä ja periaatteissa on se, kuinka lapsen etua ja lapselle aiheutuvaa vahinkoa voidaan arvioida, jos valtaväestön normaalina pitämät kasvatustavat ja -tottumukset poikkeavat maahanmuuttajataustaisten vanhempien jo lähtömaassaan toteuttamista tavoista. Arvioiminen on erityisen haastavaa silloin, kun kyse ei ole lapsen vakavasta kaltoin kohtelusta, kuten pahoinpitelystä tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä. (Thoburn ym. 2005: 26, 70–71, 155.)

Toisinaan lastensuojelun työntekijän yleinen tieto ja kokemus riittävät maahanmuuttajien arkisten ongelmien ratkaisemiseen. Jokaisessa asiakastilanteessa maahanmuuttajien kanssa ei tarvita kulttuurisensitiivistä työskentelyotetta. (Anis 2008: 100–101.) Työntekijä kuitenkin kohtaa työssään erilaisia asiakkaita, joten joskus työntekijä tarvitsee yleisasantuntijuutensa lisäksi erityistä osaamista. Sosiaalityössä asiakkaita tulee kohdella tasa-arvoisesti, mikä ei kuitenkaan tarkoita erojen huomiotta jättämistä. Asiakkaan kuuleminen mahdollistuu, kun työssä ollaan herkkiä eroille. Erojen tiedostamisessa on tärkeää, ettei ihmisiä nähdä ainoastaan yhden ominaisuuden kautta. Sosiaalityössä tulee olla avoin ihmisten monenlaisille puolille. (Juhila 2006: 109–111.) Ihminen ei ole vain maahanmuuttaja tai lastensuojelun asiakas. Asiakkaita on kuunneltava empaattisesti ja heidän kanssaan on oltava joustava, jotta erojen ja samanlaisuuksien huomioiminen sekä luottamuksen ja dialogin kehittyminen on mahdollista (Anis 2008: 91). Työntekijöillä tulisi olla valmiuksia eroavaisuuksien kohtaamiseen ja työskentelyn mukauttamiseen tilanteen mukaan. Heidän on kehitettävä asiantuntijuuttaan niin, että he kykenevät toimimaan eri kulttuureja ja elämäntapoja edustavien ihmisten kanssa. (Juhila 2006: 109–111.)

Sosiaalityöntekijät eivät aina asiakastilanteissa tiedä, kuinka erilaiset työkäytännöt ja menetelmät niihin soveltuvat. Haasteena lastensuojelussa on löytää sellaisia työmenetelmiä, joiden avulla voidaan arvioida lapselle aiheutuvaa vahinkoa ja lapsen etua sosiaalisesti ja kulttuurisesti erilaisissa asiakastilanteissa. Työntekijöiden on kyettävä arvioimaan, onko maahanmuuttajaperheen tunneilmapiiri haitallinen lapselle pysyvästi vai onko tilanne kriisiytynyt traumaattisten kokemusten tai stressin vuoksi vain tilapäisesti. Vaikka monikulttuurista sosiaalityötä koskevassa keskustelussa painotetaan usein kulttuurierojen ja rasismien huomioimista, käytännössä näitä ei välttämättä osata huomioida suomalaisissa lastensuojelupalveluissa. Tutkimuksia maahanmuuttajien ja lasten erityis- asemasta sekä eroille sensitiivisestä sosiaalityöstä on liian vähän. Maahanmuuttajien asiakkuuteen liittyviin haasteisiin ja erityiskysymyksiin kohdistuvaa tutkimusta on lisättävä. On kehitettävä tarkoituksenmukaisia käytäntöjä, välineitä ja työtapoja, joiden avulla erilaisten lasten ja perheiden kohtaaminen, heidän tilanteensa selvittäminen sekä heidän tarpeisiinsa vastaaminen mahdollistuu. (Anis 2008: 13–14, 34, 37, 48, 86–87.)

5.3 Nuoret lastensuojelussa

Lastensuojelussa nuoruuden ikäraajat ovat melko häilyviä (Heikkinen 2007: 4). Lastensuojelulain mukaan jokainen alle 18-vuotias on lapsi ja 18–20-vuotias on nuori (Lastensuojelulaki 417/2007 § 6). Lapsuus lastensuojelun ammatillisena käsitteenä sisältää nuoruuden; lapsuus on pääkäsite ja nuoruus sen alakäsite. Kansainvälisissä hankkeissa ja raporteissa nuoruuden katsotaan usein alkavan 12. ikävuoden jälkeen. Suomessa lastensuojelussa nuoruuden käsitettä käytetään taas tavanomaisesti yli 18-vuotiaista jälkihuollon yhteydessä, mutta ei ole kuitenkaan itsestään selvää, milloin ihminen määritellään lastensuojelussa nuoreksi. Sen määrittymiseen vaikuttavat paikalliset, ajalliset ja kontekstuaaliset tekijät. (Heikkinen 2007: 4–6.)

Lastensuojelun käytännössä lapsia ja nuoria huomioidaan iän mukaan eri tavoin. Jaotellun lähtökohtana on laki ja käsitys lasten ikävaiheittaisesta kehityksestä. (Aaltonen - Heikkinen 2009: 165.) 12-vuotiaalle lapselle on lastensuojeluprosessissa varattava tilaisuus tulla kuulluksi häneen liittyvässä lastensuojeluasiassa, mutta myös alle 12-vuotiaan lapsen osallisuus on otettava huomioon hänen ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti (Lastensuojelulaki 417/2007 § 20). Lisäksi lapsen etu määrittyy riippuen lapsen iästä, kehitystasosta ja elämäntilanteesta (Räty 2010: 13).

Nuoret ovat lastensuojelun piirissä joko sijoitettuina, huostaan otettuina, avohuollon tai 18 vuotta täytettyään jälkihuollon asiakkaina (Aaltonen – Heikkinen 2009: 168). Nuorten avohuollon keskeisimpiä palveluiden tarjoajia ovat sosiaalitoimi, koulu, päihdepalvelut, nuorisopsykiatria, perheneuvolat, kunnan ja seurakunnan nuorisotyö sekä nuorisoseamat ja -klinikat. Järjestöjen hoito-, terapia- ja kuntoutuspalvelut, kuten kriisipisteet, turvatalot ja elämänhallintaa tukevat ryhmät, tukevat myös nuoria. Hoitoa ja kuntoutusta tarjoavat myös perhehoitopalvelut, laitokset, sairaalat, koulu- ja nuorisokodit sekä erilaiset arviointilaitokset. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän nuorelle tarjoama tuki voi olla taloudellista, koulunkäyntiin, asumiseen, ammatinhankintaan, terapiapalveluihin, loma-, virkistys-, harrastus- ja tukihenkilötoimintaan tai hänen perheensä selviytymisen tukemiseen liittyvää. (Heikkinen 2007: 33–34, 37).

Lastensuojelun avohuollon ja sijaishuollon asiakkaina olevat lapset erottaa valtaväestön lapsista heidän kuormittunut lapsuutensa. Erityisesti huostaan otettujen lasten ja nuorten kohdalla tämä kuormitus vaikuttaa lasten psykososiaaliseen hyvinvointiin ja se näkyy

lasten psyykkisenä oirehtimisena. (Heino 2009: 66.) Sosiaalityöntekijät luonnehtivat osaa lastensuojelun piirissä olevista lapsista ja nuoria rajattomiksi, välinpitämättömiksi, väsyneiksi ja itsetuhoisiksi. Monella lapsella vuorokausirytmä on sekaisin. Jotkin lapsista ja nuorista saavat hallitsemattomia raivokohtauksia sekä käyttäytyvät aggressiivisesti ja väkivaltaisesti. Osa asiakkaista on pelokkaita, syrjäänvetäytyviä ja alistuvia. Vähemmän sosiaalityöntekijät kuvaavat lastensuojelun piirissä olevia lapsia ja nuoria sosiaalisiksi ja selviytyjiksi. (Heino 2007: 66.) Nuoret pääsevät harvoin itse vaikuttamaan siihen, millaisiksi he lastensuojelun asiakkaina määritellään. Nuorista luodut käsitykset ja luokittelut ovat usein jo etukäteen negatiivissävytteisiä, vaikka osa lastensuojelun piirissä olevista nuorista on kuten muutkin ikäisensä. Joidenkin lasten arkeen ja elämäntapaan voi kuulua vain yhtenä pienenä osana lastensuojelu. (Kivistö 2006: 6.)

Useimmiten lapset ovat lastensuojelun asiakkaaksi tullessaan murrosikäisiä (Heino 2007: 64). Pienenä lapsena avun pyytäminen voidaan kokea vaikeaksi, joko vanhempien vastustuksen tai ongelmien olomassaolon kieltämisen vuoksi. Vasta vanhempina, kun ymmärrys oikeasta ja väärästä kehittyy, he rohkenevat kertoa kokemuksistaan. Lastensuojelun on helpompi työskennellä niiden lasten ja nuorten kanssa, jotka itse hakevat apua ja jotka oirehtivat näkyvästi. (Kivistö 2006: 74–75; Hurtig 2003: 165.)

Lastensuojeluasiakkuuksien kestot ovat lyhentyneet. Lapset ja nuoret saavat entistä vähemmän avohuollon tukitoimia ennen tilanteen kärjistymistä ja kriisiytymistä. (Heikkinen 2007: 5–6.) Avohuollon tukitoimien käytön vähentyminen voi johtua siitä, että nuorten tilanteista tehdään lastensuojeluilmoituksia niin myöhään, että heidän tilanteidensa turvaaminen edellyttää nopeaa reagointia ja avohuoltoa järeämpiä keinoja. Se voi johtua myös siitä, että nuorille kohdistettuja omia palveluita ja tukitoimia sekä keinoja nuorten tukemiseksi on liian vähän. Toisaalta avohuollon menetelmät sitouttaa nuoria ja heidän vanhempiaan voivat olla heikkoja. (Myllärniemi 2006: 104, 108.) Nuorten avohuollon tukitoimien vähäisempi käyttö voi liittyä myös murrosikään ajoittuviin kriiseihin, joihin vastaaminen saattaa vaatia nopeita toimenpiteitä (Heikkinen 2007: 6).

Aaltosen ja Heikkisen (2009) mukaan nuorille suunnattuja palveluita tulee keskittää. Muissa Pohjoismaissa on kehitetty nuorille multisysteemisiä intensiivimalleja, ryhmämuotoisten ja intensiivimallien sovellutuksia sekä kouluperusteisia interventiotekniikoita. Multisysteemisissä intensiivimalleissa vertaisryhmä, koti ja koulu ovat tiiviisti mu-

kana nuoren kasvu- ja kehitysprosessissa. Malleihin kuuluu yhtä aikaa sekä terapeuttisia, toiminnallisia että kuntouttavia elementtejä sisältäviä ohjelmia, jotka kestävät 6–12 kuukautta. Niissä eri ammattiryhmät eivät toimi nykyisen toimintatavan mukaisesti hajautetusti eri toimipisteissä, vaan keskitetysti samassa paikassa. Nuorella on mahdollisuus tavoittaa tukea antava ammatillinen työryhmä tarvittaessa päivittäin. (Aaltonen – Heikkinen 2009: 169, 176.)

Heikkisen (2007) mielestä myös Suomeen on kehittävä etenkin varhaiseen vaiheeseen sijoittuvia erilaisia toiminnallisia, intensiivisiä, pitkäkestoisia ja moniammatillisia työmuotoja. Erityisen tuen tarpeessa olevien nuorten lastensuojelupalveluissa tulee tehdä alkuvaiheen perusteellinen tilannearviointi, tavoitteenasettelu ja määrääkainen tukiohjelma sekä luotava tarkat rutiinit. Palveluissa työskentelevien ammattilaisten on sitouduttava nuorten tukemiseen hyvin. Nuoren tilannetta ja palveluiden vaikuttavuutta on arvioitava säännöllisesti. Nuorelle on hyvä järjestää myös jälkiseuranta. (Heikkinen 2007: 73–74.) Palveluiden tulee olla nuorille rajoja asettavia sekä nuoria ja vanhempia entistä paremmin sitouttavia. Nykyiset avohuollon palvelut perustuvat pitkälti vapaaehtoisuuteen ja liian löysään kontrolliin. (Heikkinen 2006: 130.)

Heikkisen (2007) raportin mukaan tulevina vuosina nuorten osuus lastensuojelun asiakkaista lisääntyy, ellei lastensuojelun tarvetta aikaansaavia tekijöitä onnistuta lieventämään eikä nuoria ja heidän perheitään saada tuettua itsenäisempään selviytymiseen. Tutkimusta nuorista lastensuojelussa on lisättävä, koska tätä aihealuetta on tutkittu liian vähän. Etenkin nuorille tarjottu tuki lastensuojelun avohuollossa on uusi, vähän tutkittu alue. (Heikkinen 2007: 4, 19.) Lastensuojelututkimuksia ei ole myöskään juuri tehty nuorten näkökulmasta (Kivistö 2006: 5–6). Avohuollon rooli nuorten auttamisessa nähdään hyödyllisenä, minkä vuoksi sitä tulee kehittää paremmin vastaamaan heidän tuen tarpeisiinsa. Tukitoimenpiteitä pitää kohdistaa varsinkin 12–14-vuotiaille, muuten pahoinvointi tulee näkymään sukupolvien yli periytyvänä huono-osaisuutena sekä kuntouttavan työtoiminnan, työttömyyden ja laitoshoidon kustannuksina. (Heikkinen 2007: 12–13, 73.)

6 SOSIAALINEN TUKEA

Tässä opinnäytetyössä olemme kiinnostuneita maahanmuuttajataustaisten nuorten saamista sosiaalisesta tuesta lastensuojelussa, koska sosiaalisella tuella ja nuoren hyvinvoinnilla on merkittävä yhteys. Ihmisen mahdollisuus sosiaalisen tuen saamiseen tai antamiseen on tärkeää hänen hyvinvointinsa ja terveytensä kannalta. Useiden määritelmien mukaan sosiaalinen tuki on vuorovaikutussuhteissa saatua tukea, jolla on positiivinen, stressiä ehkäisevä ja terveyttä edistävä vaikutus. Se on keskeinen tekijä ihmisen identiteetin muodostumisessa ja muutoksiin mukautumisessa tai kriisitilanteissa selviytymisessä. Sen avulla ihminen voi saada omia voimavarojansa käyttöön ja jakaa rankkojen elämäntilanteiden aiheuttamaa henkistä raskautta. Sosiaalisen tuen kautta saamansa palautteen avulla ihminen pystyy hahmottamaan sekä hallitsemaan elämäänsä ja ongelmiansa. (Gothoni 1990: 11, 14.) Sosiaalisella tuella voi myönteisten vaikutusten lisäksi olla myös kielteisiä vaikutuksia, kuten huolestuneisuuden ja epävarmuuden lisääntyminen, huonon esimerkin antaminen, harhaanjohtavan informaation antaminen tai riippuvuuden lisääntyminen (Suls 1982: 263–264).

Sosiaalinen tuki rakentuu useimmiten niissä verkostoissa, joissa ihmisten väliset suhteet ovat pysyviä (Gothoni 1990: 11). Thoitsin (1985) mukaan sosiaalisella tuella viitataan yleensä ystävien, perheen, sukulaisten, työtovereiden ja naapureiden antamaan tukeen (Metteri – Haukka-Wacklin 2004: 55), mutta hyvinvointivaltion virallisen auttamisjärjestelmän tarjoaman sosiaalisen tuen merkitystä ei tule ohittaa (Anttonen – Sipilä 2000: 267). Sosiaalisen tuen verkostot voidaan jakaa primaari-, sekundaari- ja tertiääritasoon tuenantajan ja -saajan läheisyyden perusteella. Primaaritasoon luetaan kaikkein lähimmät ihmiset, kuten ystävät, perheenjäsenet ja sukulaiset. Sekundaaritasoon kuuluvat työtoverit, naapurit ja epäviralliset auttajatahot. Tertiääritasolla vaikuttavat viranomaiset. (Kumpusalo 1991: 15–16.) Tässä opinnäytetyössä keskitymme tertiääritason, lastensuojelun sosiaalityön sosiaalityöntekijöiden ja muiden palveluiden työntekijöiden, tarjoamaan sosiaaliseen tukeen.

Sosiaalista tukea on vaikea määrittellä yksiselitteisesti, koska siihen liittyy vahva subjektiivinen, kokemuksellinen ulottuvuus. Se on vaihteleva, dynaaminen ja moniulotteinen käsite. (Metteri – Haukka-Wacklin 2004: 55.) Sosiaaliselle tuelle löytyy yli kolmekymmentä erilaista määritelmää tieteellisistä artikkeleista (Ellonen 2008: 48–49). Jokaisen määritelmän mukaan sosiaalinen tuki liittyy aina ihmisten väliseen vuorovaikutuk-

seen (Gothoni 1990: 11). Yleisimmin sosiaalisella tuella viitataan sosiaalisten suhteiden määrään tai niiden olemassaoloon. Sosiaalisella tuella viitataan usein myös sosiaalisen verkoston rakenteeseen eli suhteiden vastavuoroisuuteen, tiheyteen, keston ja sukupuolirakenteeseen. Lisäksi viitataan suhteiden toiminnalliseen sisältöön eli sosiaalisen tuen laatuun. (Metteri – Haukka-Wacklin 2004: 56.)

Keskeinen ero eri määritelmien välillä liittyy ymmärrykseen käsitteen laajuudesta (Metteri – Haukka-Wacklin 2004: 55). Eräät määritelmät paneutuvat ainoastaan sosiaalisen tuen tunnepuoleen, esimerkiksi koettuun yhteenkuuluvuudentunteeseen ja toisesta välittämiseen. Cobbin (1976) määritelmä sosiaalisesta tuesta on tällainen. Hän määrittelee sosiaalisen tuen informaatioksi, joka johdattaa ihmisen olemaan osa vastavuoroista verkostoa, jossa hän uskoo olevansa kunnioitettu ja rakastettu. (Cobb 1976: 379.) Cohenin ja Symen (1985) määritelmään kuuluu myös erilaisia materiaalisia ja kommunikatiivisia ominaisuuksia. Heidän mukaansa sosiaalinen tuki määritellään ihmisten tuottamaksi resurssiksi, kuten informaatioksi ja tavaroiksi, joka vaikuttaa ihmisten hyvinvointiin joko myönteisesti tai kielteisesti. Cobbin sekä Cohenin ja Symen sosiaalisen tuen määritelmiä käytetään paljon varsinkin tutkittaessa aikuisten sosiaalista tukea. (Ellonen 2008: 49–50.)

Näitä määritelmiä vielä laajempaa James S. Housen (1981) sosiaalisen tuen määritelmää käytetään usein tutkittaessa lasten ja nuorten kokemuksia sosiaalisesta tuesta (Ellonen 2008: 49). Tämän vuoksi kiinnitämme tässä opinnäytetyössä huomiota Housen (1981) määritelmään sosiaalisesta tuesta. Ymmärrämme sosiaalisen tuen Housen luomien ulottuvuuksien mukaan. Housen mukaan sosiaalinen tuki koostuu neljästä eri tuen tyypistä:

- 1) Materiaalinen tuki: esimerkiksi aineellinen ja ajallinen apu
- 2) Informatiivinen tuki: esimerkiksi neuvonta ja opastus
- 3) Arviointituki: esimerkiksi henkilökohtaisen palautteen antaminen
- 4) Emotionaalinen tuki: esimerkiksi luottamus, välittäminen ja empatia (Tardy 1985: 189).

House painottaa määritelmässään sosiaalisen tuen molemminpuolisuutta (Tardy 1985: 190). Hänen määritelmänsä mukaan ihmisten stressioireet voivat vähentyä sosiaalisen tuen avulla. Tämä väite perustuu siihen, että ympäröivä, myönteinen sosiaalinen ympä-

ristö tukee erilaisia sosiaalisen tuen muotoja, käytännön apua ja sosiaalisen identiteetin vahvistumista. (Ellonen 2008: 51.)

Tässä opinnäytetyössä emotionaalisella tuella viitataan työntekijän asiakkaalle osoittamaan empatiaan, ymmärrykseen ja välittämiseen. Sillä tarkoitetaan asiakkaan arvostamista ja kuuntelemista sekä työntekijän ja asiakkaan välistä luottamusta ja suhteen oikeudenmukaisuutta. Emotionaaliseen tukeen kuuluvat myös asiakkaan sosiaaliset verkostot ja monenlainen toiminnallinen tekeminen hänen kanssaan. Sillä viitataan asiakkaan elämäntilanteen ja tarpeiden huomioimiseen. Materiaalinen tuki sisältää asiakkaan ja työntekijän välisen yhteydenpidon, työntekijän asiakkaalle antaman ajan ja huomion sekä taloudellisen tuen. Informatiivisella tuella tarkoitetaan työntekijän antamaa neuvontaa ja opastusta liittyen esimerkiksi koulutukseen, työnhakuun ja harrastustoimintaan. Siihen kuuluu ohjaus erilaisten tukitoimien ja palveluiden piiriin. Arviointituki on tässä opinnäytetyössä asiakkaan mielipiteen ilmaisemisen mahdollistamista, hänen mielipiteensä ilmaisua sekä sen huomioonottamista ja asiakkaan vaikutusmahdollisuuksia. Tämä tuki pitää sisällään myös palautteen antamisen niin työntekijöiden kuin asiakkaidenkin osalta.

7 TUTKIMUSASETELMA JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

7.1 Tutkimustehtävä

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa OSMOS-projektille tietoa, jonka perusteella projekti voi kehittää monikulttuurista sosiaaliohjausta maahanmuuttajataustaisille asiakkaille. Tutkimme opinnäytetyössämme, miten lastensuojelussa vastataan maahanmuuttajataustaisten nuorten sosiaalisen tuen tarpeisiin. Selvitämme maahanmuuttajataustaisten nuorten kokemuksia saamastaan sosiaalisesta tuesta lastensuojelussa. Lisäksi tarkastelemme heidän kanssaan työskentelevien sosiaalityöntekijöiden kokemuksia lastensuojelun maahanmuuttajataustaisille nuorille tarjoamasta sosiaalisesta tuesta. Tutkimuskysymykset ovat:

1) Minkälaisia kokemuksia sosiaalityöntekijöillä on maahanmuuttajataustaisten nuorten sosiaalisen tuen tarpeisiin vastaamisesta?

- 2) Minkälaisia kokemuksia maahanmuuttajataustaisilla nuorilla on heidän sosiaalisen tuen tarpeisiinsa vastaamisesta?
- 3) Minkälaisia kehittämishaasteita haastattelujen pohjalta nousee lastensuojelun palvelujen maahanmuuttajataustaisille nuorille kohdennetussa sosiaalisessa tuessa?

7.2 Kvalitatiivinen tutkimus

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkielma. Laadullisessa tutkimuksessa olennaista on pyrkiä ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä. Ominaispiirteitä laadulliselle tutkimukselle ovat hypoteesittomuus, eli tutkijalla ei ole ennakkokäsitystä tutkimuksen tuloksesta. Laadullisessa tutkimuksessa teoria on keino, joka auttaa tutkimuksen tekemisessä mutta myös päämäärä, jolloin tutkimuksen pyrkimys on jatkaa teorian kehittelyä. Kvalitatiiviset tutkimusraportit sisältävät usein tutkijan omaa pohdintaa ja ovat henkilökohtaisempia kuin kvantitatiiviset eli määrälliset tutkimukset. (Eskola – Suoranta 2001: 15, 19, 210–211.)

Laadullisessa tutkimuksessa tarkastellaan ihmisten välistä ja sosiaalista merkitysten maailmaa. Tavoitteena on tallentaa ihmisten kuvauksia kokemastaan todellisuudesta. Kuvausten oletetaan sisältävän asioita, joita ihmiset pitävät elämässään tärkeinä. Laadullisen tutkimuksen keinoin voidaan tutkia myös ihmisten merkityksellisiksi kokemia tapahtumaketjuja ja pidempiaikaisia tapahtumia ihmisten elämässä. Erityispiirre laadullisessa tutkimuksessa on se, ettei tavoitteena ole löytää totuutta tutkittavasta asiasta. Tutkimuksen tavoite on tutkimuksen aikana syntyneiden tulkintojen avulla osoittaa jostain sellaista, mikä on välittömän havainnoinnin ulottumattomissa. Haastateltavien kuvaamien kokemusten ja käsitysten kautta luodaan johtolankoja, joiden perusteella tehdään tulkintoja tutkittavasta asiasta. (Vilka 2005: 97–98.)

7.3 Kohderyhmä

Haastattelimme opinnäytetyötämme varten kolmea Helsingin kaupungin Itäisen perhekeskuksen lastensuojelun sosiaalityöntekijää. Kaikki haastateltavat olivat samasta Itäisen perhekeskuksen yksiköstä. Yksi sosiaalityöntekijöistä oli erityissosiaalityöntekijä. Sosiaalityöntekijöiden työsuhteiden kestot Itäisessä perhekeskuksessa vaihtelivat kolmen ja kuuden vuoden välillä. Lisäksi haastattelimme kolmea maahanmuuttajataustaista nuorta, jotka olivat Itäisessä perhekeskuksessa lastensuojelun asiakkaina. Nuoret olivat

haastattelemiemme sosiaalityöntekijöiden asiakkaita. Nuoret olivat 14–20-vuotiaita ja syntyneet Virossa, Liberiassa sekä Somaliassa. Suomeen muuttamisen syytä olivat paluumuuttajuus tai humanitaariset syyt. Nuoret olivat asuneet Suomessa 5–17 vuotta. Lastensuojelun asiakkaina he olivat olleet 3–12 vuotta. Nuoret olivat joko haastattelun hetkellä tai olivat aikaisemmin olleet avohuollon, sijaishuollon tai jälkihuollon asiakkaita. Kaikki nuoret kuitenkin tapasivat lastensuojelun sosiaalityöntekijää haastattelun hetkellä. Nuorten elämäntilanteet vaihtelivat. Osa nuorista kävi koulussa, mutta osalla ei haastattelun hetkellä ollut mitään säännöllistä tekemistä. Haastateltavat nuoret olivat tyttöjä ja poikia.

7.4 Haastattelut

Aineistonkeruumenetelmänä käytimme haastattelua, koska opinnäytetyömme tarkoituksena oli kuulla sosiaalityöntekijöiden ja maahanmuuttajataustaisten nuorten kokemuksia lastensuojelussa tarjotusta sosiaalisesta tuesta. Tutkimusaineisto kerätään usein haastatteluina, jos tutkimusaineistona ovat ihmisten kokemukset puheen muodossa (Vilkkä 2005: 100). Haastattelun idea on hyvin yksinkertainen, sillä kun halutaan tietää jotain, paras tapa on kysyä tutkittavalta itseltään. Nykyään haastatteluissa on siirrytty käyttämään aikaisempaa keskustelunomaisempia haastattelutyyppisiä. Haastattelutilanne on vuorovaikutusta, jossa osapuolet vaikuttavat toisiinsa. Haastattelija ei siis ole passiivinen välikappale vaan olennainen osa sosiaalista vuorovaikutusprosessia. Avainkysymys haastattelussa on luottamus. Haastattelun anti on riippuvainen siitä, saavuttaako haastattelija haastateltavan luottamuksen. (Eskola – Suoranta 2001: 84–85, 93.)

Useista eri haastattelutyypeistä käytimme teemahaastattelua, sillä katsoimme sen antavan haastateltavalle monia muita tyyppisiä enemmän vapautta vaikuttaa haastattelun kulkuun. Teemahaastattelussa on määritelty etukäteen haastattelun aihepiirit, mutta kysymyksillä ei ole tarkkaa muotoa ja järjestystä. Kaikki aihepiirit käydään haastateltavan kanssa läpi, mutta niiden laajuus ja järjestys vaihtelevat haastattelun mukaan. Teemahaastattelu on muodoltaan avoin ja haastateltava saa halutessaan puhua hyvin vapaamuotoisesti. Haastatteluissa käytetyt teemat kuitenkin varmistavat, että jokaisen haastateltavan kanssa käydään läpi samat teemat ja haastatteluissa puhutaan samojen aihepiirien asioista. Teemat myös helpottavat aineiston jäsentämistä. (Eskola - Suoranta 2001: 87.)

Tavallisesti tutkimushaastattelut toteutetaan yksilöhaastatteluina, mutta tutkimushaastattelutapoja on mahdollista soveltaa tutkimuksen tavoitteista riippuen myös ryhmähaastatteluihin. Ryhmähaastatteluilla voidaan tutkia muun muassa yhteisön käsityksiä. (Vilka 2005: 101). Työntekijöiden haastattelun toteutimme ryhmähaastatteluna, jossa haastattelimme kahdestaan kolmea työntekijää. Valitsimme työntekijöille ryhmähaastattelun, koska ryhmähaastattelussa haastateltavat voivat tukeutua toisiinsa ja on mahdollista, että tietoa saadaan enemmän. Eskolan ja Suorannan (2001) mukaan ryhmätilanteessa haastateltavat voivat muistella yhdessä ja esiin voi tulla asioita, joita ei välttämättä yksilöhaastattelussa tulisi ilmi. (Eskola – Suoranta 2001: 94–95.) Haastattelimme työntekijöitä ennen nuorten haastatteluja, sillä halusimme selvittää omaa käsitystämme lastensuojelun sosiaalityöntekijän työnkuvasta ennen nuorten haastattelemista. Nuorten haastattelut toteutimme yksilöhaastatteluina niin, että tilanteessa oli vain yksi haastattelijaläsnä. Yksilöhaastattelut sopivat esimerkiksi henkilön omakohtaisten kokemusten selvittämiseen (Vilka 2005: 101). Valitsimme yksilöhaastattelut nuorille, koska halusimme saada tietoa nuorten kokemuksista ja ajattelimme haastattelujen teemojen olevan niin henkilökohtaisia, että nuorten olisi luontevampaa puhua kokemuksistaan kahden kesken.

Käytimme työntekijöiden ja nuorten haastatteluissa eri haastattelurunkoja, koska halusimme selvittää heiltä osittain erilaisia asioita. Työntekijöiden haastattelun teimme kahden pääasiallisen teeman pohjalta (LIITE 1). Nuorten haastattelujen teemat (LIITE 2) jaottelimme Housen (1981) sosiaalisen tuen määritelmän mukaan neljään osaan: materiaaliseen, informatiiviseen, emotionaaliseen ja arviointitukeen. Emme tuoneet erikseen haastateltaville esille teemojen nimiä, sillä ajattelimme sen mahdollisesti sekoittavan nuorten ajatuksia. Teimme kaikki haastattelut Itäisessä perhekeskuksessa sosiaalityöntekijöiden työhuoneissa. Haastattelut vaihtelivat kestoiltaan 18 minuutista 111 minuuttiin ja ne nauhoitettiin haastateltavien luvalla. Haastattelut litteroitiin heti haastattelujen jälkeen.

7.5 Teoriaohjaava sisällönanalyysi

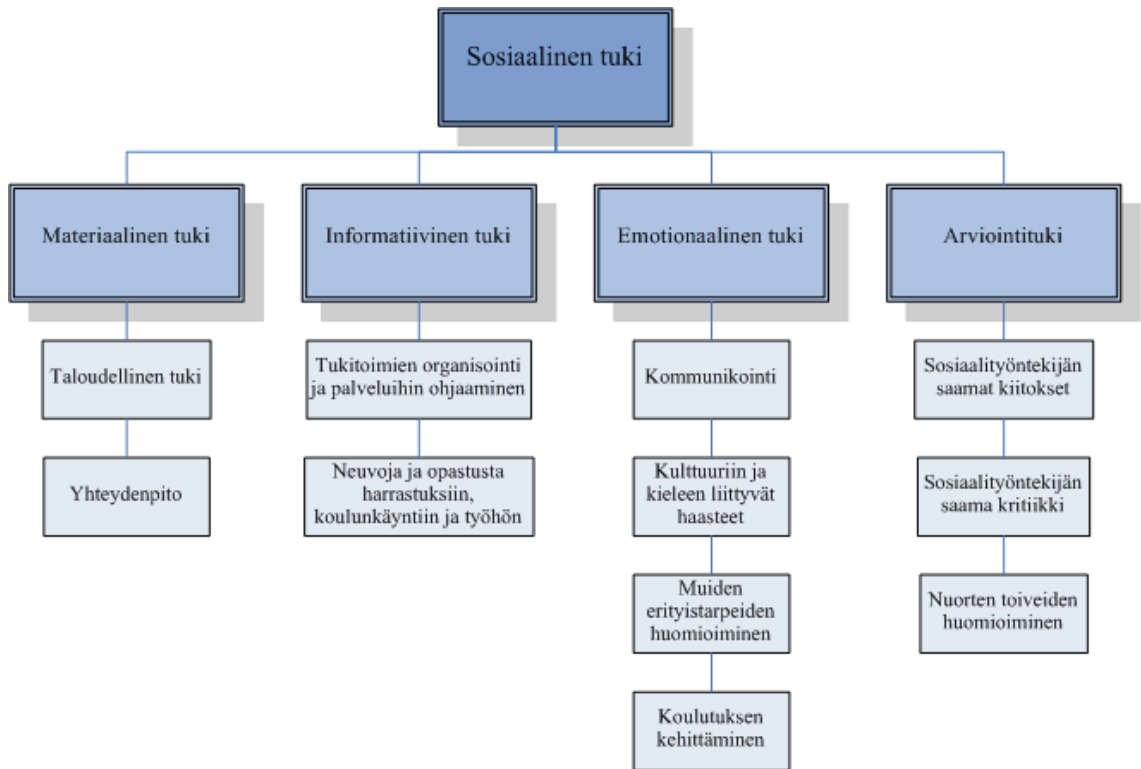
Analysoimme keräämämme aineiston teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä. Sisällönanalyysi on tutkimusaineiston analyysimenetelmä, jota voi soveltaa monella eri tavalla (Tuomi – Sarajarvi 2009: 103). Sisällönanalyysin tarkoituksena on kuvata tutkittavaa ilmiötä sanallisessa, yleisessä ja tiivistetyssä muodossa. Siinä luodaan hajanaisesta ai-

neistosta mielekäs ja selkeä informaatiokokonaisuus. Sisällönanalyysin avulla tutkittavaa ilmiötä kuvaillaan, järjestetään ja luokitellaan, jotta voidaan tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä tutkittavasta aiheesta. (Hämäläinen 1987: 33–35.) Aineiston käsittely pohjautuu siinä loogiseen päättelyyn ja tulkintaan. Aineisto puretaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudelleenlaisiksi kokonaisuudeksi. Tutkittavaa aineistoa voi lähestyä aineistolähtöisesti ilman teoreettista etukäteisolettamusta, mutta sitä voi lähestyä myös teorian avulla joko teorialähtöisesti tai -ohjaavasti. Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä analyysin luokittelu pohjautuu hyvin vahvasti aikaisempaan viitekehykseen, kuten teoriaan tai käsitejärjestelmään. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä aikaisemmallalla viitekehysellä ei puolestaan ole yhtä voimakasta roolia kuin teorialähtöisessä sisällönanalyysissä. Siinä ainoastaan käsitteistö tulee valmiina teoriasta. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 107–108, 113.) Käytimme opinnäytetyömme analyysimenetelmänä teoriaohjaavaa sisällönanalyysia, koska analysoimme haastatteluaineistoa tutkimustehtävän lisäksi teoreettisesta viitekehystä muodostuvien käsitteiden ohjaamana ja niihin perustuen.

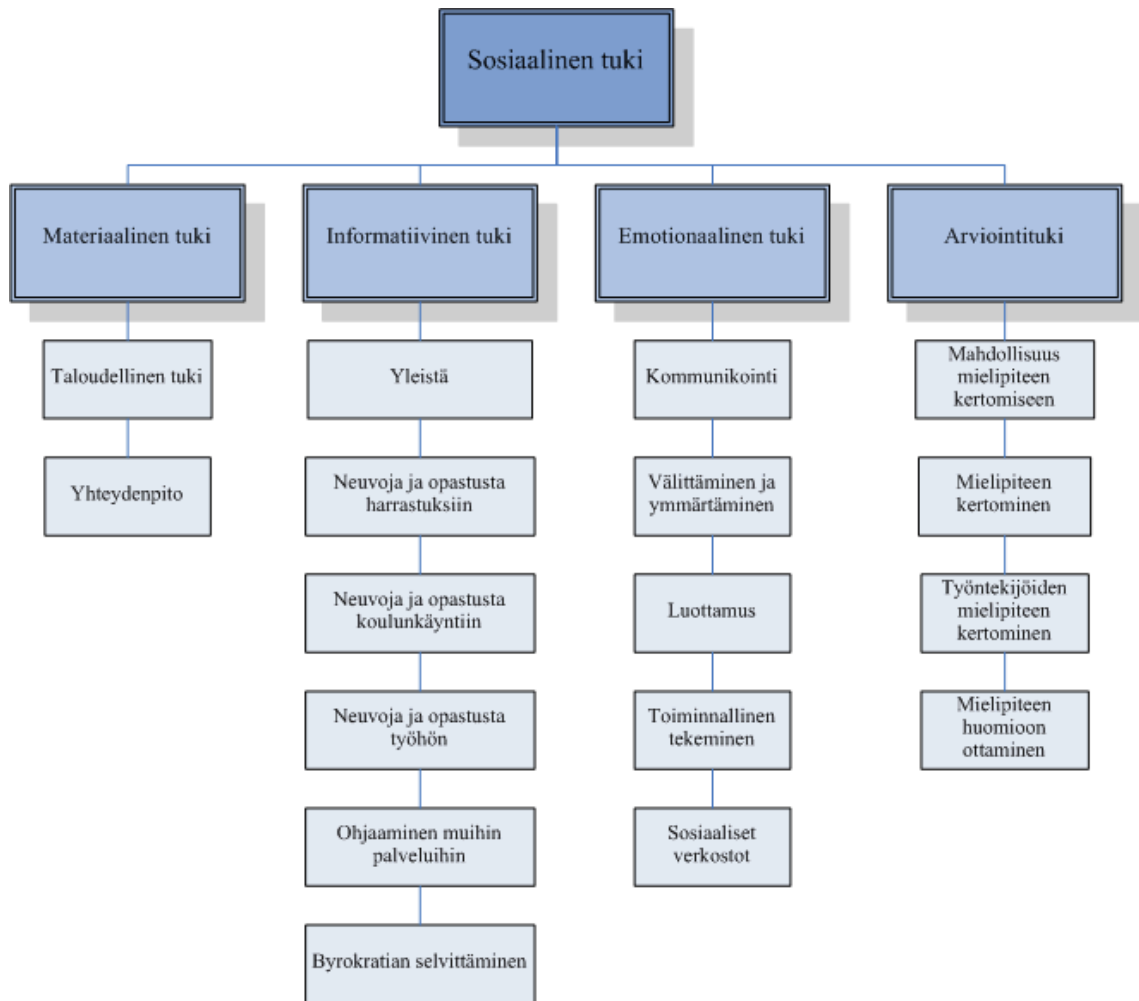
Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä aineiston analyysin luokittelu perustuu siis käytetyssä viitekehyksessä esiintyvään käsitteistöön. Teoriaohjaava sisällönanalyysi koostuu useammasta eri vaiheesta, kuten redusoinnista, klusteroinnista, abstrahoinnista ja kvantifioinnista eli samojen asioiden esiintymisen laskemisesta aineistossa. Nämä vaiheet voivat kuitenkin vaihdella. Tässä opinnäytetyössä etenemme pelkistämisestä klusterointiin ja klusteroinnin kautta abstrahointiin. Ensimmäiseksi prosessissa muodostetaan aikaisempaan tietoon perustuva analyysirunko, joka voi olla hyvin väljä tai strukturoitu. Analyysirungon valitsemisen jälkeen tehdään aineiston redusointi eli pelkistäminen. Pelkistämällä tarkoitetaan tutkimustehtävään ja analyysirunkoon sopivien ilmaisujen koodaamista aineistosta. Pelkistämisen jälkeen aineisto klusteroidaan eli ryhmitellään ja suoritetaan abstrahointi eli luodaan teoreettiset käsitteet. Analyysirungon sisälle rakennetaan erilaisia luokituksia eli ryhmitellään aineistoa. Aineistosta voidaan poimia ne asiat, jotka kuuluvat analyysirungon sisälle ja sellaiset asiat, jotka jäävät sen ulkopuolelle. Analyysirungon ulkopuolelle jäävistä asioista muodostetaan uusia luokkia. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä voidaan aluksi kerätä joko alaluokkaa tai yläluokkaa kuvaavia ilmiöitä ja sijoittaa ne analyysirungon sisään. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 108–114.)

Analyysiprosessimme alkoi haastattelujen litteroinnista eli kirjoitimme haastattelut sana sanalta auki. Litteroimme kokoamamme aineiston puoliksi. Litteroitua tekstiä oli yhteensä 62 A4 liuskaa, rivivälillä 1. Purimme teemahaastattelut tekstimuotoon heti haastatteluiden jälkeen. Emme litteroineet haastatteluissa esiintyviä taukoja ja painotuksia, koska ne eivät mielestämme olleet oleellisia tutkimustehtävämme kannalta. Teoriaohjaavan sisällönanalyysin mukaisesti rakensimme strukturoidun analyysirungon perustuen tutkimustehtävään ja sosiaalisen tuen teoriaan, jonka pohjalta loimme myös nuorten kohdalla käyttämämme teemahaastattelurungon teemat. Näin ollen yhdistäväksi käsitteeksi muodostui maahanmuuttajataustaisten nuorten sosiaalinen tuki lastensuojelussa ja neljäksi yläluokaksi materiaallinen tuki, informatiivinen tuki, emotionaalinen tuki ja arvointituki. Toimimme siis analyysin yläluokat valmiina aikaisemmasta teoriasta, mutta loimme alaluokat aineistosta käsin, kuitenkin niin, että tarkastelimme aineistoamme koko ajan valitsevaamme teoriaa vasten.

Luimme litteroitua haastatteluaineistoa useaan kertaan läpi, jotta se tuli meille tutuksi. Tämän jälkeen erottelimme ja etsimme aineistosta analyysirungon kannalta olennaisia lausumia ja alkuperäisilmaisuja sekä merkitsimme niistä muodostetut pelkistetyt ilmaisut niiden viereen. Seuraavaksi listasimme pelkistetyt ilmaisut ja ryhmittelimme samaa tarkoittavat ilmaisut eri alaluokkiin ja nimesimme alaluokat ilmiötä kuvaavalla käsitteellä. Abstrahointivaiheessa yhdistimme samansisältöiset alaluokat toisiinsa muodostaen niistä analyysirungon käsitteiden mukaisesti neljä yläluokkaa. (KUVIOT 1 ja 2 sekä LIITTEET 6 ja 7.) Keräsimme alkuperäisilmaukset, pelkistetyt ilmaukset ja alakategoriat yläluokkien mukaisesti neljään eri asiakirjaan. Luokkien muodostamisessa käytimme tekstinkäsittelyohjelman leikkaa-liitä -toimintoa ja eri värejä osoittamaan eri haastatteluvien ilmauksia, jotta pystyimme erottamaan ne toisistaan. Litterointivaiheen jälkeen meistä kumpikin teki analyysin kerran yksin, ilman toisen tukea, minkä jälkeen katsoimme ja vertailimme tuotoksiamme yhdessä ja muodostimme lopullisen analyysin.

Kuvio 1. Teoriaohjaava sisällönanalyysi (yhdistävä käsite, yläluokat ja alaluokat) työntekijöiden haastatteluaineistosta.

Kuvio 2. Teoriaohjaava sisällönanalyysi (yhdistävä käsite, yläluokat ja alaluokat) maahanmuuttajataustaisten nuorten haastatteluaineistosta.

Lopuksi poimimme haastatteluaineistosta alkuperäisilmauksia sitaateiksi, jotka kuvastivat aineistoa, elävöittivät tuloksiamme ja toimivat perusteluina tekemillemme tulkinnoille. Ilmaisimme ryhmähaastatteluun osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden vastauksia koodein H1, H2 ja H3. Haastatteluihin osallistuneiden maahanmuuttajataustaisten nuorten vastauksia kuvasimme taas koodein A1, A2 ja A3. Koodilla X ilmaisimme sitaatissa haastattelijan kommenttia. Siistimme sitaatteja poistamalla lauseiden sisällön kannalta epäolennaisia täytesanoja, joiden poistamista emme ole merkinneet tekstiin. Kolme pistettä sitaatin alussa, lopussa tai välissä merkitsivät poistettuja tekstin osia. Lukemisen ymmärtämisen helpottamiseksi lisäsimme sitaatteihin sulkuihin omia merkintöjä. Haastateltavien yksityisyyden turvaamiseksi, korvasimme taas joitakin alkuperäisiä sanoja. Esimerkiksi käytimme sosiaalityöntekijän nimen tilalla pelkästään ilmausta sosiaalityöntekijä.

8 SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMUKSIA MAAHANMUUTTAJATAUSTAISTEN NUORTEN SOSIAALISESTA TUESTA LASTENSUOJELUSSA

Tässä opinnäytetyössä sosiaalityöntekijöiden kokemukset maahanmuuttajataustaisten nuorten saamasta sosiaalisesta tuesta jaetaan materiaaliseksi, informatiiviseksi, emotionaaliseksi ja arviointitueksi. Luokittelemme materiaalisen tuen nuorten saamaksi taloudelliseksi tueksi sekä työntekijöiden ja nuorten väliseksi yhteydenpidoksi. Informatiivisen tuen ymmärrämme tukitoimien organisointina ja palveluihin ohjaamisena sekä neuvoina harrastuksiin, koulunkäyntiin ja työhön. Informatiiviseen tukeen kuuluu myös suomalaisen palvelujärjestelmän toiminnan selittäminen maahanmuuttajataustaisille nuorille ja heidän perheilleen. Erittelemme emotionaalisen tuen sosiaalityöntekijöiden ja maahanmuuttajataustaisten nuorten väliseksi kommunikaatioksi sekä työntekijöiden koulutuksen kehittämiseksi. Emotionaaliseen tukeen kuuluvat myös muun muassa kulttuuriin ja kieleen liittyvät haasteet sekä maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden erityistarpeiden huomioiminen. Arviointitueken sisällytämme sosiaalityöntekijöiden saamat kiitokset ja kritiikin sekä nuorten toiveiden huomioimisen.

8.1 Materiaalinen tuki

Sosiaalityöntekijät kertovat haastattelussa voivansa tarjota taloudellista tukea nuorten kohtuullisiin menoihin. Tärkeintä on saada arki toimimaan ja talous vakaaksi, jotta asiakkaan ei tarvitse huolehtia raha-asioista ja hän voi keskittyä myös muihin elämän osa-alueisiin. Taloudelliseen tukeen liittyen sosiaalityöntekijät puhuvat nuorten kohdalla pääasiassa harrastustoiminnan kustantamisesta. Sosiaalityöntekijöillä on mahdollisuus antaa nuorille taloudellista tukea yhteen harrastukseen. Tukea myönnetään niin sanottuihin tavallisiin harrastuksiin, jotka eivät maksa liikaa. Yksi sosiaalityöntekijä kertoo kuitenkin ajattelevansa enemmän harrastuksen positiivisia vaikutuksia kuin määrärahojen ylittymistä.

Ei nyt tietty mitää älyttömän kallista, jotai yksityisii viulutuntei musiikkiopistoon. Siis semmosia normaaleja harrastuksia... No kyl mä nyt katon vähän tilannettaki, et jos mä nään et se on sille nuorelle elinehto, ainut positiivinen asia sen elämässä, vaikka se urheilulaji nii toki mä varmistan, et se jatkuu vaikka joku määräraja vähä ylittyis, mut jossai toises tilantees vähä herkemmin sanoo ei. H2

Sosiaalityöntekijät tapaavat nuoria kasvokkain ja ovat heihin yhteydessä myös puhelimitse. Yhteydenpito on molemminpuolista ja sen intensiivisyys riippuu nuoren tilanteesta. Selvitys- tai kriisivaiheessa nuorta ja hänen perhettään tavataan tiiviimmin kuin esimerkiksi tilanteessa, jossa pitkään asiakkaana olleen tilannetta vain seurataan. Sosiaalityöntekijät tapaavat nuoria ja heidän vanhempiaan sekä yhdessä että erikseen. Mitä vanhempi nuori on, sitä useammin häntä tavataan ilman vanhempia. Sosiaalityöntekijät kokevat, että ne maahanmuuttajataustaiset nuoret, joiden vanhemmat eivät osaa suomea, ovat varattomia tai eivät muuten osaa auttaa nuorta, ottavat heihin herkemmin yhteyttä kuin muut asiakkaina olevat nuoret. Nuoret voivat ottaa sosiaalityöntekijöihin yhteyttä halutessaan ja tavata heitä ilman ajanvarausta sosiaalityöntekijöiden aikataulujen puitteissa. Nuoret saattavat joskus tulla ohimennen kysymään sosiaalityöntekijöiltä erilaisista asioista.

Sosiaalityöntekijät kokevat maahanmuuttajien suomen kielen taidon puutteen merkittäväksi ongelmaksi. Kielitaidon puute vie sosiaalityöntekijöiltä paljon aikaa esimerkiksi tulkin hankkimisen ja aikataulujen yhteensovittamisen takia. Myös itse tulkin läsnäolo asiakastilanteessa on aikaa vievää, koska keskustelut pitää käydä tulkin välityksellä. Muun muassa näiden asioiden vuoksi sosiaalityöntekijät kokevat asioinnin suomea vanhempiaan paremmin puhuvien nuorten kanssa helpommaksi kuin asioinnin suoraan vanhempien kanssa. Lisäksi nuorten sisarukset saattavat olla yhteydessä sosiaalityöntekijöihin, kun heidän vanhempiansa kielitaito ei riitä yhteydenpitoon. Sosiaalityöntekijät ymmärtävät näin vastuuttavansa nuoria liikaa. Suomenkielentaitoiset maahanmuuttajataustaiset nuoret saattavat siis käydä toimipisteessä itsenäisesti selvittämässä omia ja perheen asioita.

Et se ehkä on hankaluus, ku vanhemmat ei puhu suomee ja sit ehk tulee helpommin hoidettuu nuoren kans sellasii asioita, mistä ei ehkä vielä sen ikäsen pitäis ottaa vastuuta. vaik sen tietää, nii ehk sitä iteki joskus sortuu siihen... Sen sijaan, että varaat ensin tulkin ja yrität jollain tavalla saada vanhemmalle sen tiedon siitä ajasta ja sopiiks sille se aika ja se tulkki, ja jos se ei tuu, nii varaat uuden ajan. Sit on kulunu jo kuukausi. H2

Sosiaalityöntekijöiden mukaan on yleistä, että maahanmuuttajataustaisille asiakkaille joutuu selittämään samat asiat useaan otteeseen. Asiakkaiden muistamattomuus voi liittyä kie-

litaidon puutteen lisäksi esimerkiksi traumaperäisiin muistihäiriöihin. Maahanmuuttajataustaisilla perheillä ei välttämättä ole käsitystä suomalaisen palvelujärjestelmän ja lastensuojelun toiminnasta, joten heille joutuu perusteellisemmin selittämään palveluiden ja tukimuotojen tarkoitusta sekä periaatteita. Luottamuksen syntymiseen ja siihen, että perhe kertoo asioistaan, menee paljon aikaa. Kaiken kaikkiaan maahanmuuttajataustaisten nuorten ja perheiden kohtaaminen vie enemmän aikaa kuin muiden asiakkaiden kohtaaminen.

...Näitä asioita voi olla vaikea muistaa ja hahmottaa, ku niit ei siel omassa maassa ole tälläst järjestelmää ollu ja sitte jos näist traumasyistä on niin ku muistiongelmia, nii monet asiat niin kun joutuu käymään joskus kymmenelläkin käynnillä läpi... H3

Nii se on aika tavallista, et oot jostain asiasta puhunu pitkää ja selvittäny ja selittäny ja se sanoo, et juu on ymmärtäny, mut seuraavalla tapaamisella hän ei muistakaan, et siit on puhuttu ja sit alotetaan alusta. H2

8.2 Informatiivinen tuki

Monet maahanmuuttajataustaiset nuoret ja heidän perheensä tarvitsevat hyvin konkreettista apua ja tukea. Sosiaalityöntekijät kokevat, että heidän pääasiallinen tehtävänsä on tukitoimien ja palveluiden organisointi. Työntekijät auttavat nuoria ja heidän vanhempiaan erilaisten lomakkeiden ja hakemusten täyttämässä. Sosiaalityöntekijät tekevät yhteistyötä useiden viranomaistahojen kanssa ja ohjaavat nuoria palveluihin yksilöllisten tarpeiden mukaan. Palveluista, esimerkiksi tyttöjen talolta ja perhetyöstä, nuoret saavat muun muassa psykososiaalista tukea. Palveluihin pääseminen riippuu palveluiden tilanteesta. Sosiaalityöntekijät kertovat monien palveluiden olevan ruuhkautuneita. Jonottaa pitää lähes joka paikkaan.

Ja ylipäätänsäkin viranomaistahojen kanssa yhteistyötä. Toimeentulolomakkeiden täyttäminen, kelat ja muut. Ne ei oo niin yksinkertaisia, nii niissä joutuu auttamaan, mikä ehkä suomalaisten perheiden kohalla ei sitten oo meidän juttu. H2

Lastensuojelussa tukea tarjotaan suoraan nuorelle itselleen, mutta myös vanhempia tukemalla autetaan nuorta. Vanhempia tuetaan ohjaamalla heitä palveluihin, auttamalla asioimaan muiden viranomaistahojen kanssa sekä selventämällä sitä, miten palvelut toimivat ja mikä niiden tarkoitus on. Vanhemmille selvennetään esimerkiksi koulujärjestelmän ja lastensuojelun toimintaa. Sosiaalityöntekijät korostavat joutuvansa selittämään tukitoimia ja palveluita perusteellisesti sekä toistuvasti maahanmuuttajataustaisille asiakkaille, esimerkiksi suomalaisen palvelujärjestelmän vierauden vuoksi. Sosiaalityöntekijöiden mukaan viranomaisyhteistyössä auttaminen ja tukijärjestelmien toiminnan selittäminen on yleisempää maahanmuuttajataustaisten nuorten vanhempien kuin muiden vanhempien kohdalla.

Autetaan vanhempia hoitamaan jotakin asioita, tai selitetään vanhemmille, miten niinku joku tukijärjestelmä toimii ja mitä tää tarkoittaa. Ja joutuu niin ku usein tulkkaamaan niin ku tavallaan määrättyl taval esimerkiks suomalaista koulusysteemiä, mitä esimerkiks tarkoittaa se, et on jotakin tutkimuksia ja niitten tarkoituksena on esimerkiks tukea sitä niin ku oppimista, jos on jotakin oppimisen vaikeuksia esimerkiks... H3

Sosiaalityöntekijät näkevät jotkin kulttuuriin liittyvät seikat haasteena maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden kanssa työskenneltäessä. Maahanmuuttajataustaisten vanhempien mielenterveysongelmiin vastaaminen voi olla vaikeaa nykyisissä palveluissa, koska vanhemmat saattavat kokea niiden käsittelemisen häpeälliseksi kulttuurisista syistä. Tästä johtuen maahanmuuttajataustaisia vanhempia on voimakkaasti motivoitava vastaanottamaan tukea palveluista. Vaikka vanhemmat olisivat motivoituneita avun vastaanottamiseen, mielenterveysongelmiin puuttuminen on kuitenkin vaikeaa, koska sopivia palveluita ei ole tarjolla.

Vanhempien kielitaidottomuuden vuoksi nuoret eivät myöskään aina saa kotoa tarvitsemaansa apua esimerkiksi kouluasioissa ja harrastuksissa. Sosiaalityöntekijät ohjaavat nuoria harrastusten pariin sekä auttavat niiden kustannuksissa. He rohkaisevat nuoria kokeilemaan heidän mielenkiintonsa mukaisia harrastuksia ja joskus myös saattavat nuoria harrastuspaikalle. Sosiaalityöntekijät joutuvat välillä perustelemaan nuorten vanhemmille harrastusten merkitystä ja hyödyllisyyttä. Harrastuksissa tukeminen on sosiaalityöntekijöiden mukaan yleisempää maahanmuuttajataustaisten nuorten kuin muiden nuorten kohdalla. Sosiaalityöntekijät avustavat nuoria myös työn etsimisessä. He pyrki-

vät siihen, että nuorilla on jotakin tekemistä eivätkä he jää tyhjän päälle. Lisäksi sosiaalityöntekijät auttavat ja tukevat maahanmuuttajataustaisia nuoria kouluasioissa, kuten erilaisissa ongelmatilanteissa ja jatkokoulutuspaikan etsimisessä. Vanhemmat, jotka eivät ole kotiutuneet, eivät välttämättä kykene auttamaan nuorta kouluasioissa, joten eri työntekijöiden tarjoama koulunkäyntiin liittyvä tuki on tärkeää. Sosiaalityöntekijöiden mukaan kuraattoritoiminta on hyvää, mutta ei riittävää. He ehdottavat kouluihin sosiaaliohjaajia antamaan oppilaille psykososiaalista tukea. Myös läksykerhoja ja tukiopetusta lisäämällä maahanmuuttajataustaisia nuoria olisi mahdollista tukea entistä paremmin.

...Mul on ajatus niin ku sosiaaliohjaajista niin ku kouluissa...lapsille määräytyntyyppistä niin ku psykososiaalista tukea, joka on vähän erilaista, ku opettajan tuki. Kuraattori ja psykologi ei ehdi. H3

8.3 Arviointituki

Asiakassuhteen ollessa luottamuksellinen maahanmuuttajataustaiset nuoret antavat monenlaista palautetta: kritiikkiä ja kiitosta. Sosiaalityöntekijät kokevat, että maahanmuuttajataustaiset nuoret ja heidän perheensä kiittävät useammin kuin muut asiakkaat. Sosiaalityöntekijät saavat kiitosta niin asiakkuuden aikana kuin myös sen jälkeen. Nuoret kiittävät etenkin harrastemenoihin saamastaan tuesta. Toisinaan nuoret myös antavat kritiikkiä, esimerkiksi sosiaalityöntekijän hoitamatta jääneistä asioista ja jos nuori ei ole tavoittanut sosiaalityöntekijää haluamallaan hetkellä. Sosiaalityöntekijöiden mukaan nuoret antavat kritiikkiä varsinkin silloin, kun asiakassuhde on kestänyt pidempään. Nuoret esittävät sosiaalityöntekijöille myös erilaisia pyyntöjä, joihin sosiaalityöntekijät suostuvat tai sitten eivät. Sosiaalityöntekijät pyrkivät huomioimaan nuorten kiinnostusten kohteita ja mielipiteitä. He yrittävät aina huomioida päätöksiä tehdessään kokonaisvaltaisesti nuoren elämäntilanteen.

Ja näitä puheluita: mun futiskengät meni rikki ja Helsinki Cup alkaa huomenna. Ja sit äkkii tekee maksusitoomusta. Kylhän ne ite ottaa sillo yhteyttä ku ne tietää et mistä. H2

8.4 Emotionaalinen tuki

Sosiaalityöntekijöiden mielestä suhteet maahanmuuttajataustaisiin nuoriin ovat yleensä toimivia. He kokevat, että suhteet maahanmuuttajataustaisiin ja valtaväestöön kuuluviin nuoriin ovat samanlaisia. Työskentely joidenkin maahanmuuttajataustaisten nuorten kanssa saattaa olla vaikeaa samalla tavalla kuin joidenkin kantaväestöä edustavien nuorten kanssa. Sosiaalityöntekijöiden mukaan nuoret saattavat ajatella, että työntekijät eivät aina ymmärrä heitä. Sosiaalityöntekijät ja nuoret keskustelevalt monenlaisista asioista. Yleensä keskustelut liittyvät nuoren tilanteen kannalta olennaisiin teemoihin, kuten koulu-, työ- ja perheasioihin, mutta keskustelut voivat koskea myös kevyempiä aiheita. Työntekijät saattavat esimerkiksi aloittaa keskustelun epävirallisilla asioilla, kun he tietävät joutuvansa käsittelemään jotakin vaikeaa aihetta asiakkaan kanssa. Vaikka keskustelut koskevat monenlaisia aiheita, nuori ei kuitenkaan välttämättä kerro sosiaalityöntekijälle kaikkea itsestään.

...Se tuliki vaa kertomaan omasta elämästään kaikkii juttui. Hän oli kokeillu niin ku pilven polttoo ja ties mitä, mikä aivan iha, tuli niin ku yllätyksenä. Ja se niin kiitteli, et hän oli saanu täältä apua...kerto et hänellä menee nyt hyvin. H1

Sosiaalityöntekijät tukevat nuoria, jotta nuoret saavat tarvitsemaansa apua. Sosiaalityöntekijät kokevat, että heidän pääasiallinen tehtävänsä on palveluiden ja tukitoimien organisointi eikä niinkään psykososiaalisen tuen tarjoaminen. Tästä johtuen he ohjaavat nuoria sellaisiin palveluihin, joissa saa yksilökohtaista psykososiaalista tukea. Sopivan tuen antaminen ei kuitenkaan aina ole niin helppoa. Joidenkin nuorten kotona olevaan tilanteeseen voi olla vaikea puuttua, joten sosiaalityöntekijät yrittävät edes jollakin tavoin helpottaa nuoren oloa.

...Se tilanne kotona, tunnelma voi olla aika ahdistava nii siihen on sinänsä aika vaikee puuttua...se sit mitä voidaan tehdä on tavallaan vähä niin ku laastaroida sillai, et sil nuorel oli sees jotai muuta elämää, ku se koti-asioiden miettiminen. Vaikka joku harrastus ja joku joukkue, mis saa tuntee olevansa osa sitä joukkuetta ja saa sieltä kavereita ja muuta nii se voi kantaa sitten pitkälle vaikka kotona ei saatais tilannetta hirveesti muuttumaan. H2

Maahanmuuttajataustaisten vanhempien kielitaidottomuus hankaloittaa nuorten tukemista. Sosiaalityöntekijöiden mukaan asiakkaan kielitaidottomuus on ongelma paitsi sosiaalityöntekijän kanssa toimimisessa myös sellaisissa palveluissa, joissa vaaditaan sitoutumista. Vaikka maahanmuuttajataustaiset asiakkaat olisivat sitoutuneita palveluun, kielitaidottomuus voi aiheuttaa väärinkäsityksiä, esimerkiksi kutsukirjeiden ymmärtämättömyyden vuoksi. Väärinkäsitykset voidaan tulkita palveluissa asiakkaan sitoutumattomuudeksi ja tämän vuoksi asiakkuus saattaa päättyä. Sosiaalityöntekijät kokevat, että etenkin psykiatrisia palveluita tulisi olla saatavilla asiakkaan omalla äidinkielellä, ainakin yleisimmillä käytössä olevilla kielillä: somalin- ja venäjänkielellä. Tämä on sosiaalityöntekijöiden mielestä tärkeää, koska mielenterveyspalveluiden tarjoaminen on hankalaa tulkin välityksellä.

...Joskus olisin kaivannu niin ku enemmän ymmärrystä siihen, että kun monet palvelut on semmosia, et nuori ja vanhempi tai vanhemmat on sitoutuneita siihen jonku palvelun käyttämiseen ja sit ku ei oo kielitaitoo, ei ymmärretä mistä siin tarkalleen ottaen on kyse ja tulee niin ku hukkakäyn-tejä joidenki väärinkäsitysten vuoksi ja se on niin ku tulkitaan, et ei ole motivoinut ja se palvelun saaminen loppuu siihen. On siin kyl mun mielest työ. H3

Asiakkaiden kielitaidottomuuden lisäksi kulttuurierot voivat muodostaa haasteita mielenterveyspalveluissa. Sosiaalityöntekijät kokevat, että mielenterveyspalveluissa asioita käsitellään suomalaisista lähtökohdista. Heidän mielestään asiakkaiden kulttuuritausta tulisi ottaa entistä paremmin huomioon palveluissa. Maahanmuuttajataustaisissa perheissä nuorilla saattaa olla erilaisia sääntöjä kuin valtaväestöön kuuluvien perheissä, mikä voi aiheuttaa ristiriitoja perheen sisällä. Vanhemmat saattavat miettiä, mikä vaikutus suomalaisille nuorilla on maahanmuuttajataustaiseen nuoreen. Suomalaisessa kulttuurissa nuoruus voidaan ymmärtää toisin kuin jossain toisessa kulttuurissa, mitä ei välttämättä osata kaikissa palveluissa ottaa huomioon.

Nuoruusiässä nuoren tehtävä on irrottautua vanhemmista ja se tapahtuu kapinoimalla, ja sit ei ymmärretä sitä, et jossain toisessa kulttuurissa se on tosi paha juttu, et nuori kapinoi ja vanhempia pitää kunnioittaa. H2

Lastensuojelun asiakkailla on usein elämänhallinnan vaikeuksia, joten tuen vastaanottaminen ei aina ole niin yksinkertaista. Maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden saattaa olla vaikea vastaanottaa tukea myös muista syistä. Esimerkiksi perinteiset menetelmät perhetyössä eivät välttämättä toimi maahanmuuttajataustaisissa perheissä. Pakolaisperheiden traumatisoituneisuus aiheuttaa masennusta ja ahdistusta, joka vaikuttaa koko perheeseen. Traumamat saattavat aiheuttaa myös muistihäiriöitä, jotka voivat hankaloittaa asiointia viranomaisten kanssa. Esimerkiksi sovittujen tapaamisten muistaminen voi olla vaikeaa muistihäiriöistä kärsiville asiakkaille. Myöskään perheneuvolan keskusteluun perustuva auttaminen ei välttämättä ole tuttua maahanmuuttajataustaisille perheille, minkä vuoksi he eivät aina saa sieltä tarvitsemaansa apua. Sosiaalityöntekijöiden mukaan perheneuvolatoimintaa on ollut tarkoitus kehittää, mutta kehittämisessä ei ole edistytty. Sosiaalityöntekijät toivovat, että palveluissa osoitettaisiin ymmärrystä asiakkaan kokonaisvaltaiselle tilanteelle. Sosiaalityöntekijät kokevat, että sosiaalipalveluissa kuitenkin ymmärretään maahanmuuttajataustaisten erityistä tilannetta yleensä paremmin kuin esimerkiksi terveystalouksissa.

Ne (perheneuvolan toimintatavat) on niin keskusteluorientoituneita. Et sinne pitää tulla juuri siihen aikaan kun on varattu aika, varmaa kaks kuukautta sitten. Osata tulla sinne ja istua pöydän ääressä keskustelemassa ja nimenomaan jostai vanhemmuudesta ja kasvatuskysymyksistä. H2

Sosiaalityöntekijöiden mielestä maahanmuuttajataustaisten nuorten ja heidän perheiden erityistarpeita tulee miettiä perusteellisemmin. Erityistarpeet on huomioitava entistä paremmin palveluissa. Sosiaalityöntekijät kokevat, että maahanmuuttajatyön osaamisen keskittäminen, esimerkiksi psykiatrisissa palveluissa ja perhekeskuksissa, tukisi maahanmuuttajataustaisia perheitä ja nuoria. Sosiaalityöntekijöiden mielestä työntekijöiden koulutusta tulee myös kehittää, jotta työntekijöiden valmius ja rohkeus työskennellä maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden kanssa lisääntyisi. Jo opiskeluvaiheessa pitää olla opintoja maahanmuuttajatyöhön. Haastateltavat sosiaalityöntekijät ovat opiskeluaikanaan käyneet kursseja maahanmuuttajatyöhön liittyen, mutta he kokevat, että niitä oli liian vähän. Sosiaalityöntekijöillä on työn puolesta tarjolla koulutusta maahanmuuttajatyöhön, mutta he kokevat, että hyviä koulutuksia on harvoin eivätkä koulutukset tarjoa uutta tietoa. Sosiaalityöntekijät haluavat työntekijöille nykyistä laadukkaampaa täydennyskoulutusta ja toivovat suurempia täydennyskoulutuskokonaisuuksia yksittäisten kurssien ja luentojen sijaan.

No ei mul oo ainakaa semmosta tavallaan opintokokonaisuutta, tai mitää sellasta. Mut onhan siis meil ollu paljon erilaisii koulutuksii...mut ei oo kyl, ei niin ku yliopistolla mitää. Eikä oo mitää täydennyskoulutusta. H1

9 MAAHANMUUTTAJATAUSTAISTEN NUORTEN KOKEMUKSIA SOSIAALISESTA TUESTA LASTENSUOJELUSSA

Tässä opinnäytetyössä maahanmuuttajataustaisten nuorten kokemukset sosiaalisesta tuesta jaetaan materiaaliseksi, informatiiviseksi, emotionaaliseksi ja arviointitueksi. Erittelemme materiaalisen tuen haastatteluaineiston perusteella maahanmuuttajataustaisten nuorten saamaksi taloudelliseksi tueksi sekä nuorten ja työntekijöiden väliseksi yhteydenpidoksi. Informatiiviseen tukeen sisällytämme nuorten saamia neuvoja ja opastusta harrastuksiin, koulunkäyntiin, työhön sekä muihin asioihin. Luokittelemme emotionaalisen tuen eri työntekijöiden ja nuorten väliseksi kommunikaatioksi, työntekijöiden nuorelle osoittamaksi välittämiseksi ja ymmärrykseksi, luottamukseksi, toiminnalliseksi tekemiseksi sekä nuorten sosiaalisiksi verkostoiksi. Arviointituen ymmärrämme työntekijän nuorelle antamaksi mahdollisuudeksi ilmaista mielipiteensä, nuoren mielipiteen kertomiseksi, työntekijöiden mielipiteen kertomiseksi ja nuoren mielipiteen huomioonottamiseksi.

9.1 Materiaalinen tuki

Kaikki haastattelemamme maahanmuuttajataustaiset nuoret saavat tai ovat aikaisemmin saaneet taloudellista tukea lastensuojelusta. Nuorten mielestä taloudelliset avustukset ovat kaiken kaikkiaan riittäviä. He ovat saaneet taloudellista tukea harrastuksiin, esimerkiksi koripalloon, jalkapalloon ja toiminnalliseen ryhmään. Tällä hetkellä nuorilla ei ole sellaisia harrastuksia, joiden kustannuksissa lastensuojelu avustaa. Yksi haastateltavista kuitenkin kertoo, että hän haluaa aloittaa jonkin harrastuksen ja saada siihen taloudellista avustusta, jota hän myös luottaa pyytäessään saavansa. Yhdelle nuorista myönnetään toimeentulotukea ja tarvittaessa taloudellisia lisäavustuksia muutaman kerran vuodessa, esimerkiksi vaatteisiin, huonekaluihin ja kodinkoneisiin. Nuori kertoo saavansa lisäavustukset joko suoraan tilille tai maksusitoumuksena. Hänen mielestään on hyvä, että lisäavustukset on mahdollista saada kahdella eri tavalla.

...(Sosiaalityöntekijä) kysyy, et kirjoitetaanks sulle maksusitoumus, tai et laitanko tilille. Mä saatan käydä ehkä kirpparilt ostaa, sit se laittaa mulle tilille ja sitte yleensä jos jonku maksusitoumuksen saa, ni se käy tyyliin lähes kaikkiin kauppoihin. A3

Työntekijät, joihin nuoret haastatteluissa mainitsivat pitävänsä yhteyttä, ovat sosiaalityöntekijät, heidän nykyisten ja entisten koulujensa jotkin opettajat ja kouluterveydenhoitaja. Yksi haastateltavista tuo esille, että hän ei aina pyydä apua, vaan miettii ongelmatilanteita yksin. Nuori kokee, että hänellä ei ole sosiaalityöntekijän lisäksi sellaista henkilöä, johon voi ottaa yhteyttä tarvittaessa. Hän kuitenkin ajattelee, että se ei ole haitallista, vaan on tyytyväinen tilanteeseen. Yleisesti nuoret ovat tyytyväisiä yhteydenpitoon eri työntekijöiden kanssa. Nuoret kokevat, että yhteydenpitoa sosiaalityöntekijään on tarpeen mukaan ja se on riittävää. Heidän mielestään on tärkeää, että on joku johon voi ottaa tarvittaessa yhteyttä.

...Just se, et on aina joku, jolle voi soittaa. et jos on hätä, ni ei tarvii soittaa hätänumeroon. A3

Yhteydenpito sosiaalityöntekijään tapahtuu puhelimitse tai kasvotusten. Sosiaalityöntekijä voi olla yhteydessä nuoreen tai nuori voi olla yhteydessä sosiaalityöntekijään. Nuorten kokemukset yhteydenpidosta vaihtelevat. Kaksi haastateltavista nuorista kokee olevansa vain vähän yhteydessä sosiaalityöntekijään. Näiden nuorten kohdalla yhteydenpito sosiaalityöntekijään tapahtuu pääasiassa vanhempien kautta. Sosiaalityöntekijä on yhteydessä vanhempiin joko puhelimitse tai hän tapaa heitä esimerkiksi asiakkaan kotona. Yksi nuori kertoo, että sosiaalityöntekijän tullessa kotikäynnille, työntekijä tapaa ainoastaan hänen vanhempaansa.

Emmä oo ollu niin paljon (sosiaalityöntekijän) kanssa tekemisis...harvoin mä nään sitä. A1

Se (sosiaalityöntekijä) soittaa mun äitille. A2

A1: Joo, kyllä se (sosiaalityöntekijä) oli käyny (asiakkaan kotona)...ei se tuu juttelee mun kans, se tulee mutsin kaa.

X: Okei. onks se sun mielest iha ok?

A1: Jo.

Kolmas nuorista on yhteydessä kahteen eri sosiaalityöntekijään. Yksi sosiaalityöntekijöistä hoitaa ainoastaan hänen toimeentulotukiasiaansa, toiseen hän on taas yhteydessä muissakin asioissa. Toimeentulotukea myöntävään sosiaalityöntekijään nuori on yhteydessä kerran kuukaudessa ja toiseen sosiaalityöntekijään tarpeen mukaan. Kaikki kolme nuorta tapaavat sosiaalityöntekijöitä perhekeskuksessa ennalta sovitussa tapaamisissa tai nuoret tulevat sosiaalityöntekijän luokse ilman sovittua aikaa. Kaksi heistä kertoo joskus käyvänsä sosiaalityöntekijän luona oma-aloitteisesti. Syynä sosiaalityöntekijän luona käymiseen voi olla esimerkiksi jokin kiireellinen asia, jaksamattomuus koulussa tai tarve kysyä ja kertoa jostakin asiasta.

... Mä riitelen koulus jostai, mä en jaksa, nii joskus mä tuun käymää sen (sosiaalityöntekijä) luona. A1

Kaksi nuorista tapaa sosiaalityöntekijää perhekeskuksessa pääsääntöisesti ennalta sovittusti ja yksi taas useimmiten ilman sovittua aikaa. Hän pitää mahdollisuutta tavata sosiaalityöntekijää ilman sovittua aikaa hyvänä. Nuori tuo myös esille, että useamman työntekijän kanssa tapaamisten sopiminen olisi hankalaa, joten on hyvä, että yhteistyö tapahtuu pääasiassa yhden työntekijän kanssa. Yksi nuori kertoo tapaamisaikojen sosiaalityöntekijän kanssa olevan lyhyitä, mistä johtuen nuori ei välttämättä muista tuoda kaikkia haluamiaan asioita käsiteltäväksi. Kaksi nuorta tapaa sosiaalityöntekijää myös perhekeskuksen ulkopuolella, esimerkiksi kouluneuvotteluissa ja muissa palavereissa. Sosiaalityöntekijä on joskus ollut yhden nuoren tukena myös erilaisissa ryhmätapaamisissa. Nuori kertoo, että hän toisinaan kulkee matkat tapaamisiin yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa ja että näiden matkojen aikana nuori kertoo kuulumisistaan ja he keskustelevat erilaisista asioista.

Nuoret pitävät hyvänä, että sosiaalityöntekijään voi ottaa yhteyttä mihin aikaan tahansa heidän työaikanaan ja kokevat rajoitetun puhelinajan huonona. Yksi nuorista tuo esille, että sosiaalityöntekijä on paremmin tavoitettavissa tiettyihin aikoihin päivästä, aikaisin aamulla ja myöhään iltapäivällä. Nuoret, jotka ottavat yhteyttä sosiaalityöntekijään

oma-aloitteisesti, kokevat, että sosiaalityöntekijä on yleensä hyvin tavoitettavissa. Yksi nuorista kuitenkin kertoo, että hän ei ole aina halutessaan saanut sosiaalityöntekijää kiinni. Jos nuori yrittää tavoittaa sosiaalityöntekijää tulemalla paikanpäälle perhekeskukseen, eikä saa häntä ensimmäisellä käyntikerralla tavoitettua, hän tulee toisena päivänä uudestaan yrittämään. Hän ymmärtää, että sosiaalityöntekijä ei voi aina olla tavoitettavissa, esimerkiksi asiakastapaamisten aikana. Tavallisesti sosiaalityöntekijä ottaa takaisin yhteyttä nuoreen, jos hän ei ole voinut vastata nuoren yhteydenottoihin heti. Nuori kuitenkin kertoo, että joskus menee useita päiviä, ettei hän saa yhteyttä sosiaalityöntekijään. Tämä ärsyttää nuorta. Siitä, että sosiaalityöntekijän yhteydenottoon on joskus mennyt päiviä, ei ole kuitenkaan ollut nuoren mukaan suoranaista haittaa, koska hänen asiansa ole koskaan ollut kovin kiireellinen. Kiireellisissä asioissa nuori on itse aktiivinen ja hakee apua muualta, jos sosiaalityöntekijä ei ole tavoitettavissa. Hän tietää, että voi olla yhteydessä esimerkiksi perhekeskuksen neuvontaan tai päivystyspuheliin.

... Jos mulle tulee joku hirvee kiire, ni emmä sitä silleen niin ku jää mieltii, et mihi mun pitää nyt soittaa...kyl mä sit ite lähen selvittää sitä. A3

9.2 Informatiivinen tuki

Nuoret kokevat saavansa kysymyksiinsä vastauksia sosiaalityöntekijöiltä ja kaksi nuorista myös koulusta. Yksi nuorista kertoo saaneensa vastauksia asioihin, joita hän ei ole ymmärtänyt myös eräästä kerhosta. Nuori oli harmissaan kerhon päättymisestä, koska hän sai sieltä tuohon aikaan tarvitsemaansa tukea ja tietoa. Nuoret kertovat saavansa neuvoja ja apua jokapäiväisissä asioissa, mutta kokemus saadun avun määrästä vaihtelee nuorten kesken. Nuoret kokevat, että vain työntekijät osaavat auttaa heitä tietyissä asioissa. Perheenjäsenet ja muut läheiset auttavat nuoria, jos vain osaavat.

... Mun broidi...ei sitte taas niin ku tiedä näist sosiaalijutuist yhtään mitään ja sit faija on taas semmonen, et se raataa niin ku pitkät päivät, ni ei sekään tääl paljoo käy ni ja se et kukaan periaattees mun lähimmäisist, kenelt sä kehtaat kysyy jotain tommosii tiettyi kysymyksii, et sanotaan, et onks kellää mitää hajuu, et mult meni pesukone rikki, ni saaks sosiaalitoimistolt uuden, ni...soitan (sosiaalityöntekijälle) mut sit mä voin soittaa tieteki tyylii jollekki mun perheenjäsenelle, jos ne tietäis siit asiasta. A3

Nuoret tuovat esille, että sosiaalityöntekijät, neuvola ja koulu ovat ohjanneet heitä erilaisiin palveluihin ja tukimuotoihin. Yksi nuori on ohjattu sosiaalityöntekijän toimesta tutustumaan ensikotiin, jonne nuori ei kuitenkaan jäänyt. Lisäksi erään nuoren opettaja on kertonut nuorelle tyttöjen talon ryhmästä, josta nuori on itse jälkeenpäin hankkinut lisää tietoa. Tässä ryhmässä nuori ei kuitenkaan viihtynyt. Neuvola on ohjannut yhden nuoren ryhmätoimintaan, jossa käsitellään vanhemman ja lapsen vuorovaikutusta. Nuorelle on jäänyt epäselväksi ryhmään ohjaamiseen syyt, koska hän koki ryhmätoiminnan omalla kohdallaan tarpeettomaksi. Hän kokee, että ryhmästä informointi on ollut puutteellista. Nuori ymmärsi informoinnin perusteella saavansa vertaistukea, mutta ei kokenut ryhmän muita jäseniä vertaisikseen. Nuori itse ei saanut ryhmästä uutta tietoa ja koki kielteisesti ryhmän ohjaajien ohjaustavan, mutta ymmärsi ryhmätoiminnan tärkeyden muiden jäsenten kannalta.

...Ei mun mielest siit informoitu silleen niin ku mitään...et mä niin ku luulin jotai sellasta, et siel on jotai niin ku mun ikäsiä, et niitten kaa voi sit niin ku ite jakaa ajatuksii ja tunteita ja tommosii asioita, mut sit niin ku loppujen lopuks totta kai se rupee ärsyttää jos siel tulee iha väärä käsitys. Silleen niin ku, et sä oletat, et siel on niin ku muita saman ikäsiä... jotka on samas elämäntilantees ku sinä ja sitte niin ku öö, sit sä huomaat, et siel on sit sellasii niin ku masentuneit (vanhempia) ja sit siel on sellasii (vanhempia), jotka ei niin ku tunne olevansa äitejä ja sit niitä niin kun yritetään auttaa siihen vanhemmuuteen, mut ku mul oli itel silleen, et mä en niin ku tuntenu mitenkää sillei... A3

Nuoret kertovat sosiaalityöntekijän ohjanneen heitä harrastuksiin, kerhotoimintaan ja nuorisotalolle. Nuoret ovat ilmaisseet toiveensa harrastuspaikasta ja sosiaalityöntekijä on auttanut heitä saamaan paikan. Nuorilla ei ole tällä hetkellä harrastuksia, mutta yksi nuorista haluaa, että sosiaalityöntekijä auttaa häntä saamaan harrastuspaikan. Jokainen nuori kokee, että voi halutessaan pyytää apua harrastuksiin.

...Mä haluisin harrastuksen... mä sanon sit paikan ja sitte se (sosiaalityöntekijä) yrittää päästä mut sisälle. A2

Kaksi nuorta saa tukea koululta ja sosiaalityöntekijältä koulunkäyntiin, mutta yksi nuorista kokee, ettei sosiaalityöntekijä anna apua kouluasioissa. Hän kuitenkin toivoo, että sosiaalityöntekijä auttaisi häntä löytämään koulupaikan. Myös ne nuoret, jotka saavat tukea kouluasioissa, haluavat saada tukea vielä enemmän. Sosiaalityöntekijä auttaa nuoria kouluun liittyvissä asioissa kannustamalla ja antamalla neuvoja. Hän esimerkiksi muistuttaa tärkeistä kouluun hakemiseen liittyvistä päivämääristä. Yksi nuori kertoo, että hän käy koulua siitä syystä, että sosiaalityöntekijä ja opettaja ovat puhuneet sijoituksen mahdollisuudesta, jos nuori ei käy koulua. Koululta saatua tukea on ollut joustava haku, opettajan apua harjoittelupaikan saamisessa ja neuvoja arvosanojen korottamiseen peruskoulun jälkeen. Yksi nuori on kokenut hyväksi hänelle tarjotun mahdollisuuden opiskella itsenäisesti peruskoulun kurseja elämäntilanteessa, jossa läsnäolo lähiopetuksessa ei ollut mahdollista.

Yksi haastateltavista kertoo, että yrittää hakea jatko-opiskelupaikkaa koulun tukemalla joustavalla haulla. Nuori on kokenut joustavan haun olevan myönteinen asia, mutta hän on pettynyt, ettei ole sen avulla päässyt edes pääsykokeisiin. Tämän vuoksi hän haluaa korottaa päättötodistuksen arvosanoja, mutta kokee sen hankalaksi elämäntilanteessa, jossa iltaopiskeleminen ei ole mahdollista. Nuori haluaa löytää ratkaisun tilanteeseensa, sillä on motivoitunut opiskelemaan. Hänelle on epäselvää, että mitä vaihtoehtoja arvosanojen korottamisessa on olemassa ja haluaa lisää tietoa niistä. Nuori on kysynyt neuvoja asiaan entiseltä opettajaltaan, mutta ei vielä kukaan ole saanut asiaan selvyttä. Yleisesti nuori toivoo enemmän vaihtoehtoja arvosanojen korottamiseen.

...Mul ei vaan oo ollu sitä motivaatiot niin hirveesti koskaan opiskeluun. Mut nyt mul ois niin kauheesti, mut nyt mua ei valita mihinkään kouluun sen takii, koska mul on niin huonot arvosanat. A3

Sosiaalityöntekijä neuvoo yhtä nuorta työhön liittyvissä asioissa, pääasiassa etsii tietoa eri työvaihtoehdoista. Nuoren on vaikea päästä työhaastatteluihin ja hän kokee, että henkilökohtaisilla suhteilla on merkitystä työllistymisen kannalta. Nuori on itse aktiivinen, esimerkiksi selvittää mahdollisuuksiaan tehdä töitä hankkeen avulla. Yksi nuorista kertoo, että hänellä on hankaluuksia poliisin kanssa, mihin hän haluaa apua sosiaalityöntekijältä. Hän kokee, että ei ole saanut haluamaansa apua eikä usko, että sosiaalityöntekijä pystyy auttamaan asiassa. Hankaluuksien takia nuori ei viihdy esimerkiksi nuorisotalolla.

Sosiaalityöntekijä auttaa yhtä nuorta erilaisten hakemusten hankkimisessa ja täyttämässä. Nuori kokee, ettei saa hakemusasioita hoidettua ilman sosiaalityöntekijän apua. Hän myös kysyy sosiaalityöntekijältä, mitä etuuksia hänellä on oikeus saada. Nuori yleensä etukäteen varmistaa sosiaalityöntekijältä, mihin etuuksiin hän on oikeutettu, ettei täytä hakemuksia turhaan.

9.3 Arviointituki

Kaikki nuoret kokevat, että heillä on mahdollisuus palautteen antamiseen, omien mielipiteiden kertomiseen ja toiveiden esittämiseen. Sosiaalityöntekijä kysyy nuorilta heidän mielipidettään ja nuoret kokevat, että se on hyvä asia. Nuoret myös kokevat, että sosiaalityöntekijä kuuntelee heidän ajatuksiaan. Lisäksi kaksi nuorista kokee, että opettajat koulussa antavat heille mahdollisuuden ilmaista mielipiteitään, esimerkiksi kouluneuvotteluissa. Kaikki nuoret kertovat sanovansa oman mielipiteensä suoraan. Yksi nuori korostaa pitävänsä huolen siitä, että hän tulee ymmärretyksi selittämällä asiat moneen kertaan ja oikaisemalla väärinkäsitykset. Hän myös osaa tarvittaessa pyytää apua. Kouluneuvotteluissa yksi nuori kokee, että työntekijät ja vanhemmat keskustelevat ja hän pääasiassa kuuntelee heidän puheitaan, mutta asetelma ei haittaa nuorta. Nuoret siis yleensä ilmaisevat ajatuksensa rehellisesti, mutta yksi nuori kertoo kuitenkin, että sosiaalityöntekijän virallisuus voi hankaloittaa mielipiteen kertomista. Toisaalta nuori pohdii, että virallinen ja asiallinen työntekijä voi myös olla tarkka ja täsmällinen työssään.

...se (sosiaalityöntekijä) on jotenki niin virallinen ja niin niin ku sanotaan, et se ei oo rento ja tommonen. Ni sille on vähän vaikee rupee puhuu silleen niin ku et se ei oo niin avoin ja se ei tyylin juttele just mistään muista maailman asiosta. Sil on just se, et työ ja työ on työ ja kaikki muu elämä on sit eriksee, et aika virallinen. Mä en oikeen löydä sitä samaa aaltopituutta sen kaa. A3

Mut siis tota ei, en mä sano et se ois mitenkää huono työntekijä tai mitää...siin mieles se taas näyttää ihmises sitä, et jos se halua pitää niin ku työn työnä ja muut asiat sit eriksee, ni se on tosi niin ku täsmällinen ja ei niin ku, ku yleensä aina niil ihmisil, niin ku, jotka on tosi rentoja ja avoimii ja niin ku tosi paljon just niin ku puhuu muista maailman asioista, ni

sillon sattuu just silleen niin ku muutamii mokii, mut jos sä oot tosi tarkka sun työstäs, niin sillonhan sulle tulee niin ku vähemmän mokii. A3

Sosiaalityöntekijä kertoo mielipiteensä nuoren tilanteesta, esimerkiksi koulun käymisestä ja siitä, miten tilanteessa tulee hänen mielestään edetä. Kaksi nuorta tuo esille, että myös koulun henkilökunta, esimerkiksi opettajat ja avustajat, esittävät nuorille näemyksiään ja mielipiteitään. Yhdellä nuorella on kuitenkin kokemus ryhmätoiminnasta, jossa ryhmän ohjaajat eivät sanoneet suoraan ohjeitaan ja toiveitaan. Tämän vuoksi hän joutui lukemaan ohjaajien muusta käyttäytymisestä sen, että hän ei ollut toiminut ohjaajien toiveiden mukaan. Nuori kertoo lukevansa palautetta työntekijöiden sanomisten lisäksi heidän eleistään ja ilmeistään. Nuoret eivät aina ole samaa mieltä työntekijän kanssa, esimerkiksi sijoituksen tarpeesta. Yksi nuori kokee kuitenkin, että työntekijöiden antama palaute on aina ollut asiallista ja paikkansa pitävää.

Nuorilla on monenlaisia kokemuksia heidän mielipiteidensä huomioonottamisesta. Heidän mielipiteillään on ollut vaikutusta esimerkiksi harrastus-, harjoittelu- ja työpaikasta päättämisessä ja taloudellisten etuuksien saamisessa. Esimerkkinä mielipiteen huomioon ottamisesta yksi nuori kertoo tapauksesta, jolloin nuorten toiveesta eräässä kerhossa heille annettiin enemmän vaihtoehtoja toiminnan sisältöön liittyen. Yksi haastateltavista kokee, etteivät opettajat hänen koulussaan aina usko sitä, mitä hän sanoo. Tämän vuoksi hän ei aina koe saavansa tukea opettajilta ristiriitatilanteissa. Lisäksi yksi nuorista kertoo, että erään ryhmän ohjaajat eivät riittävän hyvin huomioineet hänen mielipidettään vaikka huomioivatkin hänet muuten. Hän ei kokenut ryhmää itselleen tarpeelliseksi ja olisi halunnut keskeyttää siellä käymisen, mutta ryhmän ohjaajat eivät kuunnelleet hänen toivettaan siitä. Ohjaajat yrittivät kaikin tavoin motivoida nuorta käymään ryhmässä, jonka nuori koki pakottamisena. Nuoresta siis tuntui, että ohjaajille valittaminen oli hyödytöntä eikä häntä ymmärretty.

... Niille ei oikeen pystyny silleen niin ku sanoo... et mua nyt oikeesti ärsyttää olla täällä et voinks mä lähtee pois. Ni sit ne sano, et ”ei sua ärsyttää on ihan hyväks sulle vaan”. A3

...Et mun mielest siin oli ihan turhaa se koko valittamine ja nehän huomasi sen kans, etten mä oikeen viihtyny siellä ja etten mä halunnu olla siel, mut

silti ne ei niin ku lopettanu sitä suhdetta vaikka senki pystyi, niin ku lainausmerkeissä pystyi, tota lopettaa millon vaan kesken. A3

9.4 Emotionaalinen tuki

Nuoret keskusteleivat sosiaalityöntekijän kanssa omasta voinnistaan, koulunkäynnistä ja muista elämäänsä liittyvistä asioista. Heillä on kuitenkin vaihtelevia kokemuksia toimeen tulemisesta sosiaalityöntekijän kanssa. Yksi nuorista kokee, ettei hänellä ole mitään välejä sosiaalityöntekijään eikä hän jaksaisi käydä perhekeskuksessa keskustellessaan mielestään turhista asioista. Tästä huolimatta nuori ei kuitenkaan koe yhteydenpitoa sosiaalityöntekijään täysin kielteisenä. Kaksi nuorista kokee puolestaan tulevansa hyvin tai tarpeeksi hyvin toimeen sosiaalityöntekijän kanssa. Heidän mielestään sosiaalityöntekijälle on helppo esittää kysymyksiä. Toinen näistä nuorista painottaa, että sosiaalityöntekijän kanssa toimeen tuleminen on tärkeää. Hän kokee, että apua saadakseen on oltava valmis vastaanottamaan sitä, mutta sosiaalityöntekijän kanssa toimeen tuleminen on myös tuurista kiinni.

...Sun pitää olla ite silleen niin ku, et tiedät et joo, et et sä et haasta sen (sosiaalityöntekijän) kaa mitään niin ku turhii riitoja ja sä niin ku et rupee sitä vaan huvin vuoks tyylin vihaaman tai jotain. Et jos ite halua sitä apuu, ni kylhän sillon niin kun otetaankin vastaan normaalisti. A3

Nuoret kertovat kokemuksistaan liittyen toimeen tulemiseen myös muiden työntekijöiden kanssa. Muita työntekijöitä ovat opettajat, kouluterveydenhoitaja ja kerhon ohjaajat. Kaksi nuorista kokee saavansa apua erilaisiin ristiriitoihin työntekijöiltä. Yksi haastateltavista kertoo joutuneensa konfliktitilanteisiin kerhossa. Konfliktit on haastateltavan mukaan selvitetty onnistuneesti kerhon sisällä. Kerhon ohjaajat ovat olleet tukena riitojen käsittelyssä antamalla osallistujille aikaa rauhoittumiseen. Tämän jälkeen osallistujat ovat saaneet jakaa ajatuksiaan ja kertoa syyn suuttumiselleen, minkä nuori on kokenut hyvänä. Toinen haastateltavista saa apua perhe- ja kouluristiriitoihin sosiaalityöntekijältä. Sosiaalityöntekijän lisäksi hän saa tukea kouluterveydenhoitajalta ja joiltain opettajilta, jotka esimerkiksi rauhoittavat häntä ristiriitatilanteissa. Nuori menee terveydenhoitajan luokse keskustelemaan myös muista kuin ristiriitoihin liittyvistä asioista aina kun se on mahdollista. Nuori kertoo ristiriitojen syntyvän silloin, kun häntä ärsyttää jonkun oppilaan tai opettajan käyttäytyminen. Hän ei myöskään ymmärrä kaikkia opet-

tajia. Nuori sanoo, että kävisi koulua, jos ihmiset koulussa eivät ärsyttäisi häntä. Hän haluaa lisää apua kouluristiriitoihin, koska ei enää jaksa niitä.

Mä jaksaa enempää. Mä haluan lopettaa koulun kokonaan, Mä en jaksaa enää. A1

Kaksi nuorista kokee, että sosiaalityöntekijä ymmärtää ja kuuntelee heitä. He kokevat, että sosiaalityöntekijä välittää heistä, mikä näkyy käytännössä esimerkiksi puuttuvista lomakkeista huolehtimisena ja täsmällisyytenä. Nuoret voivat kertoa sosiaalityöntekijälle kokemuksistaan ja murheistaan niin paljon kuin he kokevat tarvitsevansa. Sosiaalityöntekijä kannustaa nuoria ja huomioi heidän tunnetilansa, esimerkiksi antamalla aikaa sopeutua tilanteisiin.

...Mä saatan vaan itkee siel ni (sosiaalityöntekijä) on sillee, et haluut sä vaikka hetken tässä nyt niin ku mietiskellä yksin tai tommosii niin ku et annetaan sit niin ku annetaan sitä omaa tilaa kans niin ku, mikä on mun mielest ihan hyvä. A3

Kaksi haastateltavista kertoo luottavansa sosiaalityöntekijään, esimerkiksi siksi, että työntekijä kunnioittaa asiakkaan yksityisyyttä pitämällä huolen siitä, että kukaan ulkopuolinen ei pääse käsiksi heidän tietoihinsa. Toinen on kuitenkin epävarma siitä, uskoko sosiaalityöntekijä kaikkia hänen puheitaan. Yksi nuori kokee, että luottamuksen syntyminen vaatii asiakassuhteen pitkäkestoisuutta. Asiakassuhteen pitkäkestoisuus on hänen mielestään tärkeää, koska työntekijän on tunnettava asiakas hyvin auttaakseen häntä ja tietääkseen, miten asiakkaan kanssa tulee toimia eri tilanteissa. Pitkäkestoinen asiakassuhde mahdollistaa asiakkaan tarpeiden ennakoinnin. Nuori myös luottaa sosiaalityöntekijän ammattitaitoon ja siihen, että työntekijä osaa antaa neuvoja elämäntilanteen mukaan. Hän pelkää sosiaalityöntekijän vaihtuvan, jos hän muuttaa, koska tällöin hänen tulee aloittaa suhteen rakentaminen uuteen työntekijään alusta. Tämän hän kokisi raskeaksi ja hankalaksi.

...Et jos mä haluan muuttaa jonnekki muuhun paikkaan, ni mul on ehkä isoin pelko just se, et niin ku et mun (sosiaali)työntekijä vaihtuu. Se ois tosi ikävää, koska mä voisin vaik reissata läpi kaupungin ihan vaan sen takii, ettei se vaihtuis. A3

Nuoret puhuvat luottamuksesta muissakin yhteyksissä. Yksi nuori kuvailee, että esimerkiksi kerhossa luottamus toisiin on tärkeää, jotta kerhon jäsenille on helppo puhua avoimesti ilman pelkoa siitä, että osapuolten asiat leviävät kerhon ulkopuolelle. Yhden nuoren kokemuksen mukaan tutustumisen myötä suhde työntekijään muuttuu paremmaksi. Suhteen paraneminen ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita sitä, että nuori haluaisi keskustella kaikista kokemuksistaan.

Nuoret kuvailevat kokemuksiaan toiminnallisesta tekemisestä lastensuojelussa muiden kuin sosiaalityöntekijöiden kanssa. Nuoret ovat muun muassa käyneet elokuvissa ja ravintoloissa työntekijöiden kanssa, esimerkiksi sijoituspaikan työntekijän kanssa. Yksi nuori on päässyt matkustamaan ja retkeilemään kerhotoiminnan myötä. Toiminnan kautta he ovat myös päässeet kokeilemaan uusia asioita, esimerkiksi luonnossa ja eläinten kanssa olemista. Nuoret pitävät tärkeänä, että toiminta on monipuolista, pitää sisälleen yhdessä tekemistä ja että sitä on riittävästi. Yksi nuori koki myönteisenä sen, että kerho toi hänen elämäänsä säännöllistä tekemistä ja että hän sai tuntea itsensä hyödylliseksi ryhmässä.

Kaikilla haastateltavilla on kavereita ja muutakin sosiaalista verkostoa ympärillään. Muuta sosiaalista verkostoa ovat esimerkiksi vanhemmat, sisarukset ja muut sukulaiset. Nuoret ovat saaneet kavereita esimerkiksi koulusta, kerhosta ja sijoituspaikasta. Yksi nuori kertoo, että kaverit antavat voimia jaksamiseen eikä hän tällä hetkellä tarvitse lastensuojelusta apua ihmissuhteiden ylläpitämiseen. Hän ei halua lastensuojelusta apua lastenhoitamiseen, mutta toivoo, että hänellä olisi lisää sellaisia luotettavia henkilöitä, joiden luokse hän voisi antaa lapsensa hoitoon. Nuori tuo esille, että olisi aikanaan tarvinnut suljettua vertaisryhmää, jossa olisi saanut tukea uuteen elämäntilanteeseen lapsen kanssa, koska ei tuntenut muita samassa elämän tilanteessa olevia nuoria ja koki itsensä yksinäiseksi.

...Sillon mä halusin just enemmän vertaistukee, mut tota ei mul oo sit tarjottu sellasta, jos sellanen ois ollutkin. A3

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyömme tarkoitus on selvittää, minkälaista sosiaalista tukea maahanmuuttajataustaiset nuoret kokevat saavansa lastensuojelussa. Lisäksi tarkastelemme, miten sosiaalityöntekijät kokevat lastensuojelun nykyisten työkäytäntöjen ja menetelmien vastaavan maahanmuuttajataustaisten nuorten sosiaalisen tuen tarpeeseen. Haastattelemamme sosiaalityöntekijät kokevat, että lastensuojelu tarjoaa sosiaalista tukea maahanmuuttajataustaisille nuorille, mutta tarjottuun tukeen liittyy haasteita. Haasteet liittyvät ruuhkautuneisiin palveluihin, palveluiden vierauteen maahanmuuttajataustaisille asiakkaille, kulttuurieroihin, kielitaitoon sekä maahanmuuttaja-asiakkaiden erityistilanteiden ymmärtämiseen ja huomioimiseen.

Sosiaalityöntekijöiden haastattelun tulos on yhdensuuntainen Kuoppalan ja Säkkinen (2009) raportin kanssa, jonka mukaan lastensuojelun tarve kasvaa jatkuvasti. Lasten määrä on lisääntynyt vuosien 1996–2008 välillä niin avo- kuin sijaishuollossakin. (Kuoppala – Säkkinen 2009: 1–2, 6.) Työntekijöiden tulokset ovat samansuuntaisia myös Heikkisen (2007) raportin kanssa. Heikkinen (2007) esittää huolensa Sosiaali- ja terveysministeriön lastensuojelun kehittämisohjelman raportissa siitä, että lastensuojelun palvelut ovat jo tällä hetkellä ruuhkautuneita, joten tulevaisuudessa entistä suurempi haaste saattaa olla se, miten eri toimijat pystyvät resursseillaan vastaanottamaan mahdollisesti lisääntyviä asiakasmääriä. Lisäksi nykyinen lastensuojelun palvelukokonaisuus on raportin mukaan hajanainen eivätkä lastensuojelun työmuodot, välineet ja keinot aina riittävän hyvin vastaa asiakkaiden tarpeisiin. (Heikkinen 2007: 9, 22, 33–34, 42–43, 73.)

Tekemässämme sosiaalityöntekijöiden haastattelussa ei yllättäen tule esille, että sosiaalityöntekijöiden määrään pitäisi tehdä muutoksia toisin kuin Lastensuojelun Keskusliiton ja sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentian (2008) tekemässä selvityksessä ilmenee. Selvityksen mukaan suunnitelmallinen ja tavoitteellinen lastensuojelutyö ei jokaisen asiakkaan kohdalla mahdollistu, koska asiakasmäärät yhtä sosiaalityöntekijää kohden ovat liian suuria. (Ristimäki – Sariola – Seppälä – Varsa 2008: 17, 20.) Tekemässämme sosiaalityöntekijöiden haastattelussa kuitenkin ilmenee, että monet muut lastensuojelun palvelut ovat ruuhkautuneita, minkä vuoksi työntekijämäärää niissä tulee lisätä. Myös edellä mainitun selvityksen perusteella on selvää, että lastensuojelutyössä tarvitaan enemmän resursseja myös muiden lastensuojelun palveluiden työnteki-

jämäärän lisäämiseksi. (Ristimäki – Sariola – Seppälä – Varsa 2008: 17, 20.) Toisaalta haastattelemamme nuoret eivät tuo esille, että työntekijöiden määrää lastensuojelun palveluissa tulisi lisätä. Nuorten haastattelujen mukaan heidän tilanteensa näyttäisi siis poikkeavan lastensuojelun muuten ruuhkautuneesta tilanteesta.

Kaikki haastattelemamme maahanmuuttajataustaiset nuoret kokevat saavansa sosiaalista tukea lastensuojelusta, mutta saadun tuen määrä ja muoto vaihtelevat nuorten välillä. Pääasiassa nuoret kokevat, että lastensuojelun tarjoama sosiaalinen tuki on riittävää. Kaikki nuoret ovat yhtä mieltä siitä, että lastensuojelusta on heille apua. Lastensuojelu näyttäisi vastaavan nuorten kokemusten mukaan heidän tuen tarpeisiinsa myös Kivistön (2006) liseniaatintyön mukaan. Hänen haastattelemansa nuoret kokevat nykyisin, että he ovat saaneet lastensuojelusta ja muista palveluista, ainakin yhdeltä työntekijältä paljon apua ja tukea, vaikka osa nuorista on lastensuojeluun tullessaan vastustanut asiakkuutta. (Kivistö 2006: 66.)

Maahanmuuttajataustaiset nuoret kokevat saavansa tukea kaikilta sosiaalisen tuen osa-alueilta. He myös kokevat saamansa tuen tarpeelliseksi. Sosiaalisen tuen tarpeellisuuden ja sen saamiseen liittyy kuitenkin yksilöllisiä eroja. Osa nuorista kokee tarvitsevansa pääasiassa informatiivista tukea eikä pidä emotionaalista tukea niin tärkeänä. Toisille taas emotionaalinen tuki on kaikkein merkityksellisin. Sosiaalityöntekijät kokevat, että heidän pääasiallinen tehtävänsä on tarjota nuorille informatiivista tukea, mutta he ohjaavat nuoria erilaisiin palveluihin saamaan esimerkiksi emotionaalista tukea. Nuorten mukaan lastensuojelussa on kehitettävä erityisesti niin sosiaalityöntekijöiden kuin myös muiden työntekijöiden tarjoamaa informatiivista tukea. Sosiaalityöntekijät ovat nuorten kanssa samaa mieltä informatiivisen tuen kehittamisestä, mutta tämän lisäksi heidän mielestään kehitettävää löytyy myös emotionaalisesta tuesta.

Haastattelemamme sosiaalityöntekijät kuvaavat emotionaalisen tuen haasteita liittyen esimerkiksi nuorten koulunkäynnin tukemiseen. Nuorten tukeminen kouluasioissa on toisinaan vaikeaa, koska kouluissa ei ole riittävästi työntekijöitä nuoria tukemassa. Sosiaalityöntekijät toivovat kouluihin esimerkiksi sosiaali-ohjaajia tekemään töitä nuorten ja heidän perheidensä kanssa. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian (nykyinen Metropolia Ammattikorkeakoulu) koordinoimassa *Koulua ja elämää varten* – hankkeessa (2003–2005) kehitettiin peruskouluun sellaista toimintamallia, jonka tarkoituksena oli lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen. Hankkeessa saatiin rohkaisevia koke-

muksia sosionomien toimimisesta koulussa opettajien ja muun henkilökunnan rinnalla. Sosionomin toimenkuvaan kuuluu muun muassa käytännön asioissa ohjaaminen ja kiusaamistilanteiden tarkempi selvittely. Sosionomi on kouluympäristössä parhaimmillaan merkittävä voimavara ja tärkeä oppimisprosessin tukija. (Rautiainen 2005: 11, 116, 118, 120.)

Haastattelemamme sosiaalityöntekijät kokevat heidän ja maahanmuuttajataustaisten nuorten välisten suhteiden olevan yleensä toimivia. Kaikki haastattelemamme nuoret keskustelevat sosiaalityöntekijän kanssa erilaisista asioista, mutta toimeen tuleminen työntekijän kanssa vaihtelee. Haastattelemistamme nuorista osa kokee, että sosiaalityöntekijä kuuntelee ja ymmärtää heitä sekä välittää heistä. Jotkin nuorista kertovat luottavansa sosiaalityöntekijään ja pitävänsä luottamuksellista suhdetta tärkeänä. Myös haastattelemamme sosiaalityöntekijät kokevat luottamuksen olevan asiakassuhteessa merkityksellistä. Nuorten mielestä työntekijän on tunnettava asiakas hyvin. Asiakkaan tunteminen helpottaa tilanteeseen sopivan tuen tarjoamista. Joillakin nuorilla esiintyy pelkoa sosiaalityöntekijän vaihtumista.

Samansisältöisesti Kivistö (2006) tuo esille, että nuorten mielestä työntekijän tärkeimpiä ominaisuuksia ovat luotettavuus ja tuttuus. Nuorten mielestä päteviä työntekijöitä tulee olla enemmän, jotta heidän toivomansa pitkäkestoiset asiakassuhteet toteutuisivat entistä paremmin. (Kivistö 2006: 79–81, 117.) Myös Orasen (2008) mukaan lapset ja nuoret lastensuojelussa haluavat, että heidän tilanteitaan tarkastellaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, jotta työskentelyssä voidaan paneutua tärkeimpiin asioihin. Tilanteita on katsottava yksilöllisesti eli sosiaalityöntekijöiden on tutustuttava ihmiseen eikä vain asiakkaaseen. Lapset ja nuoret toivovat, että työntekijöillä on kyky ja mahdollisuus kohdata heidät. Työntekijän on oltava tilanteessa läsnä. Yhteistyön tulee olla avointa ja luottamuksellista. Kokemus osallisuudesta ja kuulluksi tulemisesta on nuorelle tärkeää. (Oranen 2008: 39–40, 43.)

Kivistön (2006) mukaan lastensuojelussa on kritisoitu, että lapset ja nuoret eivät pääse osallistumaan tarpeeksi omien asioidensa käsittelyyn. Esimerkiksi Aniksen (2008) tutkimuksesta selviää, että lasten ja nuorten puhuja-asema on lastensuojelun asiakaskesteluissa usein heikko, elleivät vanhemmat aktiivisesti vahvista sitä. (Anis 2008: 95). Kivistön omassa tutkimuksessa nuoret ovat kuitenkin pääasiassa kokeneet tullessa kuulluiksi ja päässeensä vaikuttamaan asioihinsa. (Kivistö 2006: 83–84). Myös meidän

haastattelemamme nuoret kokevat, että heillä on mahdollisuus mielipiteen kertomiseen, palautteen antamiseen ja toiveiden esittämiseen. He yleensä kertovat omat ajatuksensa suoraan työntekijöille. Nuoret eivät esimerkiksi aina ole samaa mieltä työntekijöiden tekemistä päätöksistä ja he saattavat ilmaista ajatuksensa työntekijöille. Haastattelemamme sosiaalityöntekijät tiedostavat, että nuoret eivät aina ole samaa mieltä heidän kanssaan. He eivät välttämättä käytännössä pysty toteuttamaan nuorten toiveita päätöksiä tehdessään, mutta pyrkivät kuitenkin huomioimaan nuorten mielipiteet.

Tekemissämme haastatteluissa nuoret toivovat saavansa lastensuojelun kautta toiminnallista tekemistä, jota kaikki haastateltavat ovatkin toiveidensa mukaisesti saaneet esimerkiksi harrastustoiminnan muodossa. Nuoret kokevat mielekkäänä toiminnan säännöllisyyden ja monipuolisuuden. Myös Aaltonen ja Heikkinen (2009) haluavat toiminnallisia menetelmiä lastensuojeluun. Heidän mukaansa palvelujärjestelmään on kehitettävä nuorten suojelutehtävän ja toimistotapaamisten lisäksi toiminnallisia työmalleja, jotka antavat tilaa lasten ja nuorten omalle toimijuudelle ja osallisuudelle. Osa nykyisistä palveluista ei sisällöllään ja menetelmillään vastaa nuorten tarpeisiin. Nuoret eivät välttämättä kiinnity palveluihin, vaikka heidän avun tarpeensa ja kriisinsä sitä vaatisivat. (Aaltonen – Heikkinen 2009: 169, 176.)

Haastattelemiemme sosiaalityöntekijöiden mukaan maahanmuuttajataustaisille nuorille tarjottu sosiaalinen tuki lastensuojelussa on osittain erilaista kuin valtaväestöön kuuluville nuorille. Sosiaalityöntekijät kokevat, että työskentely maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden parissa vie paljon aikaa, koska esimerkiksi jotkin asiat on käytävä hyvin perusteellisesti läpi heidän kanssaan. Sosiaalityöntekijöiden mielestä tuki on konkreettisempaa maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden kohdalla kuin muiden asiakkaiden kohdalla. Esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten vanhempien tukeminen on erilaisten tukitoimien ja palveluiden merkityksien selventämistä sekä muiden viranomaistahojen kanssa toimimisessa auttamista. Haastattelemiemme sosiaalityöntekijöiden mukaan tällainen tukeminen on yleisempää maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden kuin muiden asiakkaiden kohdalla. Useissa maissa on erilainen palvelujärjestelmä kuin Suomessa ja siksi toimintatavat ovat joillekin maahanmuuttajille vieraita (Alitolppa-Niitamo – Moalin – Novitsky 2005: 86).

Haastattelemamme sosiaalityöntekijät kokevat, että paljon aikaa vie myös maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden kielitaidon puute. Tämän vuoksi sosiaalityöntekijät saattavat

olla yhteistyössä enemmän kieltä osaavien nuorten kanssa kuin heidän heikosti suomenkieltä osaavien vanhempiensa kanssa. Työntekijät ymmärtävät tämän vastuuttavan nuoria liikaa. He voivat olla huolissaan siitä, että nuoret joutuvat kantamaan vastuun joistakin sellaisista asioista, joista vanhemmat yleensä kantavat vastuun, kuten asioinnista viranomaisten kanssa. Tästä syystä roolit perheessä voivat vaihtua ja vanhemmat saattavat menettää auktoriteettiasemansa, millä voi olla kielteinen vaikutus kehittyvän nuoren hyvinvointiin. (vrt. Wais 2005: 201.)

Haastattelemamme nuoret eivät kuitenkaan itse koe, että he ovat liikaa vastuussa esimerkiksi viranomaisten kanssa asioinnista. Osa nuorista kertoo, että sosiaalityöntekijä on pääasiassa yhteydessä heidän vanhempiansa ja tekemisissä heidän kanssaan. Nuoret ovat tyytyväisiä tähän, mutta Hurtig (2003) näkee tällaisessa vaaransa. Hän kritisoi väitöskirjassaan lastensuojelua siitä, että lastensuojelun työntekijöiden työskentely tapahtuu pääasiassa vanhempien kanssa sekä siitä, että lastensuojelu jättää varsinkin oireetomat ja reippaat lapset huomiotta. Lapset yksilöinä ja heidän tarpeensa voivat jäädä perheen aikuisjäsenten tarpeiden varjoon. (Hurtig 2003: 163–165.)

Lisäksi haastattelemamme sosiaalityöntekijät kertovat joidenkin kulttuuriin liittyvien asioiden hankaloittavan työskentelyä maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden kanssa. Esimerkiksi mielenterveysongelmiin puuttuminen voi olla vaikeaa ensinnäkin siksi, että sopivia palveluita ei ole saatavilla. Toisaalta joissain kulttuureissa mielenterveyshäiriöt mielletään häpeällisiksi, minkä vuoksi niiden käsittely on haastavaa. Anis (2008) tuo tutkimuksessaan esille työntekijöiden kokemuksia esimerkiksi traumatisoituneiden pakolaisten kohtaamiseen liittyen. Hänen haastattelemiensa lastensuojelun työntekijöiden mielestä joidenkin maahanmuuttaja-asiakkaiden tarpeisiin vastaaminen on vaikeaa, koska ei ole olemassa sopivia keinoja asiakkaiden auttamiseksi. (Anis 2008: 89.)

Sopivan tuen antaminen voi haastattelemiemme sosiaalityöntekijöiden mukaan toisinaan olla haastavaa. Sosiaalityöntekijöiden tavoitteena on edes jotenkin helpottaa nuoren elämää, sillä joidenkin perheiden tilanteisiin voi olla vaikeaa puuttua kokonaisvaltaisesti. Maahanmuuttajataustaisten vanhempien kielitaidottomuuden vuoksi voi syntyä erilaisia väärinkäsityksiä palveluissa. Väärinkäsitysten vuoksi vanhemmat eivät välttämättä saa tarvitsemaansa tukea. Alitolppa-Niitamon, Moallinin ja Novitskyn (2005) mukaan maahanmuuttajan kieli- tai lukutaidottomuus voi vaikeuttaa tai jopa estää palveluiden saamisen. (Alitolppa-Niitamo – Moallin – Novitsky 2005: 86–87). Sosiaali-

työntekijöiden mielestä joissakin tilanteissa olisi tärkeää, että asiakkaalla olisi mahdollisuus asioida omalla äidinkielellään. Suen ja Suen (1999) mukaan mahdollisuus oman äidinkielen käyttöön on merkityksellistä asiakkaan itseilmaisun vuoksi. Vaikka maahanmuuttaja pystyy asioimaan asuinmaansa kielellä arkisissa asioissa, hän ei kuitenkaan välttämättä pysty ilmaisemaan itseään ja kertomaan tunteistaan niin monipuolisesti kuin omalla äidinkielellään kykenisi. Näin ollen työntekijän voi olla vaikea oppia tuntemaan asiakasta ja saada kokonaisvaltaista kuvaa asiakkaan tilanteesta. (Sue – Sue 1999: 71–72.) Toisaalta asiakkaan mahdollisuus kommunikoida palveluissa omalla äidinkielellään ei välttämättä takaa, että asiakas esimerkiksi ymmärtää kaikkia palvelukäytäntöjä ja osaa sopia erilaisista menettelytavoista muun muassa asiakkaan ja työntekijän toisistaan poikkeavien palvelujärjestelmään liittyvien käsitysten takia. (Alitolppa-Niitamo ym. 2005: 86.)

Sosiaalityöntekijät tuovat myös esille, että joissakin palveluissa asioita käsitellään suomalaisesta näkökulmasta ottamatta huomioon maahanmuuttajataustaisten kulttuuritaustaa. Lisäksi asioiden käsittely saattaa palveluissa pohjautua keskusteluun, mikä ei välttämättä sovellu parhaiten maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden auttamiseen. Kaiken kaikkiaan sosiaalityöntekijät toivovat, että asiakkaan kokonaisvaltainen tilanne huomioidaisiin palveluissa entistä paremmin. Sue ja Sue (1999) miettivät yhteiskuntaluokkerojen merkitystä asiakkaan tilanteeseen vastaamisessa. Työntekijä ei välttämättä kykene samaistumaan eri yhteiskuntaluokassa elävän asiakkaan tilanteeseen eikä ymmärrä asiakkaan kokemuksia. (Sue – Sue 1999: 69–71.)

Alitolppa-Niitamon ym. (2005) mukaan nykyisissä palveluissa maahanmuuttajataustaisen asiakkaan tarpeita ei aina kyetä tunnistamaan. Tarpeet tulkitaan väärin tai niihin vastaamiseen ei ole välineitä. (Alitolppa-Niitamo ym. 2005: 49.) Sosiaalityöntekijöiden mielestä maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden erityistarpeita on pohdittava tarkemmin ja työntekijöiden koulutusta on kehitettävä. Myös Lastensuojelun Keskusliiton ja sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentian tekemässä selvityksessä ilmenee tarve kehittää lastensuojelun työntekijöiden koulutusta. Koulutusta ja erikoistumiskoulutusta tulee selvityksen mukaan lisätä. (Ristimäki – Sariola – Seppälä – Varsa 2008: 27.) Työntekijä saattaa toisinaan tarvita yleisen osaamisensa tueksi erityistä osaamista ja taitoa käyttää esimerkiksi kulttuurisensitiivistä työskentelyotetta. Lastensuojelun käytännössä ei aina osata huomioida kulttuurieroja ja rasismia. Asiakkaiden tarpeisiin vastaamisen mahdollistamiseksi tämänhetkisiä työtapoja on kehitettävä. (Anis 2008: 99–

101.) Sosiaalityöntekijät kokevat, että maahanmuuttajatyön osaamista tulee keskittää joidenkin palveluiden kohdalla, jotta maahanmuuttajataustaisten nuorten ja heidän perheidensä tuen tarpeeseen voidaan vastata entistä paremmin.

11 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tarkastellaan tutkimusprosessin luotettavuutta. Laadullisessa tutkimuksessa tutkija itse on tärkein luotettavuuden kriteeri, sillä arvioinnin kohteena ovat tutkijan tekemät valinnat, teot ja ratkaisut. Tutkimusprosessin luotettavuus tarkoittaa sitä, vastaavatko tutkijan tekemät tulkinnat tutkittavien käsityksiä. (Eskola – Suoranta 2001: 208–211.) Tutkimuksessa luotettavuuden arviointia tehdään koko ajan suhteessa teoriaan, aineiston analyysiin, luokitteluun, tulkintaan ja johtopäätöksiin. Tutkijan on kyettävä perustelemaan raportissaan, miten tutkimukseen liittyvät valinnat on tehty ja miten hän on päätenyt lopullisiin ratkaisuihin. (Vilka 2005: 159.)

Tutkimusetiikalla tarkoitetaan hyvän tieteellisen käytännön noudattamista ja se on olennainen osa tutkimuksen tekemistä. Tutkimusetiikka kulkee prosessissa mukana ideointivaiheesta aina tuloksista tiedottamiseen asti. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu, että tutkija noudattaa rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä. Tutkijan tulee myös kunnioittaa muiden tutkijoiden työtä ja saavutuksia, mikä tapahtuu huomioimalla tutkijoiden saavutukset samasta aiheesta ja merkitsemällä tekstiin tarkasti lähdeviitteet. Tutkimuksessa on aina myös suojeltava tutkittavien yksityisyyttä. Tutkimusaineiston kohdalla tämä tarkoittaa esimerkiksi pitämistä huolta siitä, että aineistot eivät joudu väärin käsiin. (Vilka 2005: 29–31.) Myös tutkimusraportissa on turvattava haastateltavien yksityisyys ja on pidettävä huolta, ettei haastateltavaa tunnista edes hänen lähipiirinsä (Helkama – Myllyniemi – Liebkind 2007: 46).

Eryteisesti lapsia ja nuoria koskevaan tutkimukseen liittyy paljon eettisiä jännitteitä. Lapsia ja nuoria on suojeltava tutkimuksen mahdollisilta haitallisilta vaikutuksilta, mutta osallisuuden näkökulmasta lapsia ja nuoria on myös tuettava osallistumaan tutkimuksiin mahdollisimman monipuolisesti. (Lagström ym. 2010: 192.) Pyrimme koko opinäytetyöprosessin ajan noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Pidimme tutkimuksen eettiset periaatteet mielessä ja esimerkiksi kieltäydyimme haastattelemaasta nuoria, joiden elämäntilanteet olivat sosiaalityöntekijän mukaan sillä hetkellä kriisivaiheessa.

Tutkimusetiikan keskeinen periaate on tutkimukseen osallistuvien vapaaehtoinen ja riittävään tietoon perustuva suostumus (Lagström ym. 2010: 95). Tutkimuseettisistä periaatteista sekä lainsäädännöllisistä syistä lasten osallistumisesta tutkimukseen on sovittava aina huoltajien kanssa eikä alaikäinen näin ollen voi päättää yksin osallistumisestaan tutkimukseen (Ruusuvuori – Tiittula 2005: 147). Haastatteluprosessi eteni niin, että nuoriin yhteyttä ottaneet sosiaalityöntekijät kertoivat ensin nuorille ja heidän vanhemmilleen opinnäytetyöstämme ja siihen liittyvästä haastattelusta. Suullisen suostumuksen jälkeen sosiaalityöntekijät ottivat alaikäisten nuorten kohdalla huoltajalta kirjoittamamme suostumuslomakkeeseen allekirjoituksen. Suostumuslomakkeessa oli kuvailtu opinnäytetyömme tarkoitus (LIITE 3). Tämän jälkeen otimme nuoriin puhelimitse yhteyttä ja kerroimme omin sanoin, mistä haastattelussa on kysymys. Itse haastattelutilanteessa annoimme nuorille suostumuslomakkeen (LIITE 4) luettavaksi ja pyysimme siihen allekirjoituksen. Korostimme kaikissa vaiheissa niin nuorille kuin heidän vanhemmilleen, että haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja osallistumisesta on mahdollisuus vetäytyä missä vaiheessa tahansa. Toimimme haastattelutilanteessa samoin myös työntekijöiden kohdalla. Työntekijöille olimme kertoneet haastattelusta alun perin puhelimitse ja sähköpostitse. Sähköpostissa oli eritelty tarkemmin opinnäytetyömme tarkoitus ja korostettu kieltäytymismahdollisuutta missä tahansa vaiheessa prosessia.

Haastattelujen järjestäminen oli haastavaa. Haastateltavia maahanmuuttajataustaisia nuoria oli vaikea löytää ja heidän suostumustensa saaminen haastatteluita varten oli hankalaa. Myöskään nuorten vanhempien suostumusten saaminen ei ollut yksinkertaista. Monet sosiaalityöntekijöiden haastatteluihin ehdottamat nuoret halusivat miettiä suostumustaan muutaman päivän ja loppujen lopuksi suurin osa heistä kieltäytyi osallistumasta. Eräs nuori ei saapunut haastattelupaikalle suostumuksestaan huolimatta. Kaikki tämä voi johtua monesta syystä. Vaikuttavina tekijöinä voi olla esimerkiksi ikä, lastensuojelutausta, vaikeat elämäkokemukset, kulttuuritausta tai akuutti elämäntilanne.

Haastattelun lähtökohtana on, että haastattelu voi onnistua vain jos haastatteliija ja haastateltava ymmärtävät toisiaan. Kieliongelmiensa lisäksi ymmärrys saattaa heikentyä, jos haastatteliija ja haastateltava ovat kasvaneet eri kulttuureissa. Kulttuurieroista aiheutuvat väärinkäsitykset voivat vaikuttaa haastattelutilanteen lisäksi jo ennen haastattelua, jos haastateltava ei ole ymmärtänyt, mistä haastattelussa todella on kysymys. (Ruusuvuori – Tiittula 2005: 78–79, 83.) Kaikki haastattelemamme nuoret olivat syntyneet Suomen

ulkopuolella ja he olivat asuneet Suomessa viidestä seitsemääntoista vuotta. Suomenkielentaito siis vaihteli paljon haastateltavien välillä. Olimme valmiita tekemään haastatteluja myös englanninkielellä, mutta kaikki haastateltavat halusivat käyttää haastattelussa suomenkieltä. Osalla nuorista oli kuitenkin hyvin heikko suomenkielentaito, joten kaikista toimistamme huolimatta on mahdollista, että heille jäi epäselväksi haastattelun ja opinnäytetyömme tarkoitus. Aineistoa analysoidessamme emme myöskään aina ymmärtäneet, mitä haastateltava oli sanoillaan tarkoittanut, joten jouduimme jättämään tällaiset kohdat opinnäytetyömme tuloksista pois.

Haastattelemamme nuoret olivat iältään 14–20-vuotiaita. Nuoria haastatellessamme tuntui, että joidenkin nuorten oli vaikea vastata kysymyksiimme. Haastattelutilanteessa jouduimme välillä toistamaan kysymyksiämme tai antamaan esimerkkejä selventääksemme kysymyksiä. Jouduimme välillä myös käyttämään suljettuja kysymyksiä, sillä erityisesti avoimiin kysymyksiin vastaaminen vaikutti joidenkin nuorten kohdalla vaikealta. On hankalaa sanoa, johtuiko tämä esimerkiksi kielellisistä ongelmista, nuoren haluttomuudesta puhua vai hankaluuksista ilmaista itseään.

Sinkkonen (2004) on tuonut esille, että murrosikäisten haastattelemisessa on tiettyjä ongelmakohtia, kuten ikään liittyvää varautuneisuutta omien tuntemusten ja asioiden kertomisen suhteen. Haastateltavien nuorten ollessa myös lastensuojelun asiakkaita varautuneisuus voi olla suurempaa kuin muiden nuorten kohdalla. Näille nuorille voi olla vaikeaa ilmaista itseään kielellisesti, minkä vuoksi nuorten vastauksista voi virheellisesti saada sellaisen käsityksen, että heidän elämänsä on ollut tasaista. (Sinkkonen 2004: 124–125.) Epäilimme nuorten haastatteluja tehdessä joidenkin vastausten todenperäisyyttä, esimerkiksi ”ihan ok” vastausten kohdalla. Pohdimme, että kyse saattoi olla edellä kuvatuslaisesta ikään tai lastensuojelunasiakkuuteen liittyvästä välttelystä.

Teimme kaikki haastattelut Itäisessä perhekeskuksessa sosiaalityöntekijöiden huoneissa. Eskolan ja Suorannan (2001) mukaan haastateltavalle on tarjottava mahdollisuus valita itselleen mieluisa haastattelupaikka. On myös hyvä, jos haastattelijalla itsellään on tarjottavana jokin neutraali paikka haastattelua varten. Kaikki kodin ulkopuoliset paikat eivät kuitenkaan ole neutraaleja. Haastateltavien voi olla vaikea erottaa tutkimuksen ja sosiaaliviraston kontrollia toisistaan, jos esimerkiksi toimeentulotukea saavia haastatellaan sosiaalivirastossa. (Eskola – Suoranta 2001: 91.) Tiedostimme kyseisen haasteen haastatellessamme lastensuojelun asiakkaita lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden huo-

neissa. On hyvin todennäköistä, että paikkavalinta vaikutti joidenkin nuorten asenteseen haastattelua kohtaan ja siten vaikutti heidän vastauksiinsa. Päätimme kuitenkin pitää haastattelut Itäisessä perhekeskuksessa, koska sinne nuorten oli helppo tulla ja halusimme tehdä haastatteluihin osallistumisesta mahdollisimman vaivatonta nuorille, jotta saisimme mahdollisimman monta nuorta mukaan haastateltavaksi. Korostimme kuitenkin nuorille, että olemme opiskelijoita emmekä työskentele Itäisessä perhekeskuksessa. Teimme myös selväksi, että nuoret saavat kertoa vapaasti kokemuksistaan lastensuojelussa – niin myönteisistä kuin kielteisistä kokemuksista. Tällä tavoin pyrimme saamaan nuoret kertomaan avoimesti ja totuudenmukaisesti kokemuksistaan.

Työntekijöiden haastattelun toteutimme ryhmähaastatteluna. Eskolan ja Suorannan (2001) mukaan ryhmähaastattelu on tehokas menetelmä, mutta ongelmaksi voi muodostua kaikille sopivan ajan sopiminen ja näin ollen riittävän määrän haastateltavia saaminen paikalle samaan aikaan. Ongelmallista voi myös olla kaikkien haastateltavien mielipiteiden saaminen esille tasapuolisesti, jos esimerkiksi yksi haastateltava on dominoiva. (Eskola – Suoranta 2001: 96–97.) Alun perin meillä oli sosiaalityöntekijöiden kanssa puhetta viiden sosiaalityöntekijän ryhmähaastattelusta, mutta haastattelutilanteeseen saimme kuitenkin paikalle vain kolme työntekijää, joista lisäksi yksi poistui kesken haastattelun. Haastattelutilanteessa olevista sosiaalityöntekijöistä yhdellä oli muita enemmän työkokemusta ja kyseinen henkilö myös puhui eniten tilanteessa. Näin ollen meitä jäi mietityttämään, saivatko muut haastateltavat mielipiteensä sanottua. Lisäksi jäimme pohtimaan työntekijöiden haastattelurungon sopivuutta. Parasta olisi ehkä ollut käyttää samaa haastattelurunkoa sekä työntekijöillä että nuorilla. Tämä olisi saattanut tuottaa runsaamman aineiston ja helpottaa analyysin tekemistä, minkä tajusimme vasta haastattelun tekemisen jälkeen.

Tuloksia analysoitaessa osoittautui hankalaksi erottaa sosiaalisen tuen muotoja toisistaan. Monet haastateltavien vastauksista olisi voinut sijoittaa kahden teeman alle. Esimerkiksi työntekijöiden haastatteluissa ilmi tulleet kulttuuriset ja kielelliset haasteet maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden kohtaamisessa olisi voinut luokitella emotionaaliseen tai informatiiviseen tukeen kuuluviksi. Ratkaisimme kuitenkin asian laittamalla vastaukset luokkiin, jotka meistä tuntuivat vastauksen sisällön mukaan luontevimmilta. Kulttuuriset ja kielelliset haasteet sijoitimme näin ollen emotionaalisen tuen alle.

12 POHDINTA

Opinnäytetyömme tarkoitus oli tuottaa tietoa maahanmuuttajataustaisten nuorten ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemuksista sosiaalisesta tuesta lastensuojelussa. Kiinnostuksen kohteena oli, miten maahanmuuttajataustaisten nuorten sosiaalisen tuen tarpeeseen voidaan vastata entistä paremmin. Tulosten perusteella maahanmuuttajataustaiset nuoret saivat sosiaalista tukea lastensuojelusta, mutta nuorten kokemukset sosiaalisesta tuesta vaihtelivat. Myös sosiaalityöntekijöiden haastattelun mukaan nuorille tarjottu sosiaalinen tuki vaihteli eri nuorten kohdalla riippuen nuoren tilanteesta sekä lastensuojelun mahdollisuuksista tukea nuorta ja hänen perhettään.

Nuorten ja sosiaalityöntekijöiden haastatteluista ilmeni, että sosiaalista tukea on kehitettävä. Sosiaalityöntekijöiden mukaan haasteet sosiaalisessa tuessa liittyivät kulttuurieroihin, kielitaitoon, palveluiden vierauteen maahanmuuttajataustaisille asiakkaille, maahanmuuttaja-asiakkaiden erityistilanteiden huomioimiseen ja ruuhkautuneisiin palveluihin. Maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden sosiaalisen tuen tarpeisiin on mahdollista vastata entistä paremmin keskittämällä maahanmuuttajatyön osaamista, kouluttamalla työntekijöitä maahanmuuttajatyöhön ja lisäämällä lastensuojelun resursseja. Nuoret toivoivat lisää tukea muun muassa koulunkäyntiin. Haastattelemamme sosiaalityöntekijät ehdottivat kouluihin sosiaaliohjaajia nuoria ja heidän perheitään tukemaan. Nuoret toivoivat myös työntekijöiden ottavan heidän mielipiteensä nykyistä paremmin huomioon. Kehittämiskohteita ja pohdittavaa on liittyen kaikkiin sosiaalisen tuen osa-alueisiin.

Opinnäytetyömme edustaa vain pientä osaa sosiaalityöntekijöiden ja maahanmuuttajataustaisten nuorten kokemuksista. Jatkossa samaa aihetta voi tarkastella laajemmalla otoksella ja paneutumalla aiheeseen syvällisesti esimerkiksi haastattelemalla samoja henkilöitä useaan otteeseen. Tutkimusaihetta voi haastattelun lisäksi lähestyä havainnoimalla asiakastilanteita, jolloin teemasta on mahdollista saada monipuolisempi kuva kuin ainoastaan haastattelemalla asiakkaita ja työntekijöitä. Lisäksi nuorten omia toiveita kiusaamistilanteisiin puuttumisesta voisi jatkossa tutkia, koska haastattelemiemme nuorten kokemusten perusteella koulun työntekijät eivät aina usko nuorten puheita ja puutu kiusaamistilanteisiin nuorten toivomalla tavalla. Yksi jatkotutkimusaihe liittyy lapsena ja nuorena lastensuojelun asiakkaana olleiden kokemuksiin lastensuojelusta. Nuoret on haastava ryhmä haastatella, joten haastattelemalla nuoria esimerkiksi heti

jälkihuollon asiakkuuden päätyttyä nuoret voisivat olla ikänsä puolesta kypsempinä kuvailemaan ajatuksiaan ja kertomaan kokemuksistaan.

Haastattelemamme sosiaalityöntekijät kokivat maahanmuuttajatyöhön liittyvät koulutukset pääasiassa hyödyttöminä. Tämän vuoksi olisi tärkeää selvittää, onko kokemus koulutusten hyödyttömyydestä yleinen ja miten koulutuksia voi kehittää vastaamaan entistä paremmin työntekijöiden tarpeita. Lisäksi sosiaalityöntekijöiden esille tuomiin haasteisiin, jotka myös alan yleisissä keskusteluissa tiedostetaan, on paneuduttava nykyistä perusteellisemmin. Keinoja tulee kehittää esimerkiksi traumatisoituneiden pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden auttamiseksi. Sosiaalityöntekijät pitivät merkittävänä ongelmana myös nuorten liiallista vastuuttamista. Mielestämme tätä ongelmaa on syytä tutkia ja keksiä ratkaisuja ongelman poistamiseksi.

Opinnäytetyöprosessi oli mielenkiintoinen ja antoisa. Tietomme lastensuojelusta ja maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden erityistarpeista laajeni prosessin aikana. Opinnäytetyömme aihe muuttui useaan otteeseen matkan varrella. Alkuperäinen kiinnostuksen kohteemme oli toisen polven maahanmuuttajat, mutta jouduimme luopumaan tästä kohderyhmästä, koska emme löytäneet kriteereihimme sopivia ryhmän edustajia haastateltaviksi. Alun perin tarkoituksenamme oli myös haastatella sosiaaliohjaajia sosiaalityöntekijöiden sijaan. Saimme kuitenkin selville, että sosiaaliohjaajat eivät juurikaan työskentele nuorten kanssa, joten päätimme haastatella sosiaalityöntekijöitä ja heidän asiakkainaan olevia nuoria.

Opinnäytetyöprosessi oli ajoittain myös raskas. Koemme, että yhteistyö lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kanssa olisi voinut sujua paremmin. Yhteyden saaminen sosiaalityöntekijöihin oli vaikeaa, joten tiedon saaminen haastateltavista kesti kauan. Olimme haastateltavien etsimisen suhteen täysin sosiaalityöntekijöiden varassa, minkä vuoksi aikaa kului paljon vastausten odottamiseen. Arvelimme tämän johtuvan sosiaalityöntekijöiden kiireellisistä aikatauluista. Näemme, että olisimme myös itse voineet vaikuttaa yhteistyön sujuvuuteen. Meidän olisi pitänyt jo prosessin alkuvaiheessa sopia sosiaalityöntekijöiden kanssa tarkat aikataulut haastateltavien etsimisen suhteen. Opinnäytetyöprosessimme olisi myös todennäköisesti edennyt nopeammin, jos olisimme tehneet rohkeammin ja itsenäisemmin tiettyjä opinnäytetyön sisältöä koskevia ratkaisuja. Koemme, että olemme oppineet paljon opinnäytetyötä tehdessä.

Opinnäytetyötä ja sen tuloksia hyödyntää monikulttuurisesta sosiaalihojauksesta tietoa tuottava OSMOS-projekti. Lisäksi maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden ja lastensuojelun parissa työskentelevät työntekijät sekä muut aiheesta kiinnostuneet voivat hyödyntää opinnäytetyöstä saatavaa tietoa. Myös me tulevana sosionomeina tulemme käyttämään opinnäytetyötämme apuna työssämme.

LÄHTEET

- Aalberg, Veikko – Siimes, Martti A. 2010: Lapsesta aikuiseksi. Helsinki: Kustannus-osakeyhtiö Nemo.
- Aaltonen, Sanna – Heikkinen, Alpo 2009: Nuoret lastensuojelussa. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.): Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 165–176.
- Alitolppa-Niitamo, Anne 1994: Somalipakolaiset Helsingissä: sosiaaliset verkostot ja klaanijäsenyyden merkitys. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Alitolppa-Niitamo, Anne 2003: Liminaalista jäsenyyteen? Somalinkielisten nuorten siirtymien haasteita. Teoksessa Harinen, Päivi (toim.) 2003: Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. Helsinki: Hakapaino Oy. 17–32.
- Alitolppa-Niitamo, Anne 2005: Maahanmuuttajataustaiset perheet ja hyvinvoinnin edellytykset. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, Anne & Söderling, Ismo & Fågel, Stina (toim.) 2005: Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Helsinki: Väestöliitto. 37–52.
- Alitolppa-Niitamo, Anne – Moallin, Mohamed – Novitsky, Anita 2005: Välittävä perheytyö: Kokemuksia ja ajatuksia Väestöliiton Kotipuu-projektista. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, Anne & Söderling, Ismo & Fågel, Stina (toim.) 2005: Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Helsinki: Väestöliitto. 84–95.
- Anis, Merja 2008: Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat. Helsinki: Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 47/2008.
- Anttonen, Anneli – Sipilä, Jorma 2000: Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. Tampere: Vastapaino.
- Bardy, Marjatta (toim.) 2009: Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.
- Cobb, Sidney 1976: Social support as moderator of life stress. Teoksessa *Toward an Integrated Medicine, Classics From Psychosomatic Medicine 1959–1979* (1995). American Psychiatric Press, Inc. 377–396.
- Ellonen, Noora 2008: Kasvuyhteisö nuoren turvana. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Eskola, Jari – Suoranta, Juha 2001: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Gissler, Mika – Maili, Malin – Matveinen, Petri – Sarvimäki, Matti – Kangasharju, Aki 2006: Maahanmuuttajat ja julkiset palvelut. Työpoliittinen tutkimus 296. Helsinki: Työministeriö.

- Gothoni, Raili 1990: Vanhusten sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen tuki. Tutkimus kalliolaisten ja kiteeläisten vanhusten elämäntilanteesta, sosiaalisista verkoista ja tuesta. Julkaisuja 2. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.
- Habib, Hasan 2009: Nuorten muuttajien leimaaminen. Teoksessa Harinen, Päivi – Honkasalo, Veronika – Souto, Anne-Mari – Suurpää, Leena (toim.) 2009: Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen. Helsinki: Hakapaino. Nuorisotutkimusverkosto. 44–48.
- Heikkinen, Alpo 2007: Nuoret lastensuojelun avohuollossa –palveluiden ja menetelmien tarkastelu. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön Sosiaalialan kehittämishankkeen lastensuojelun kehittämissuunnitelman raportti. Helsingin kaupungin sosiaaliviraston selvityksiä 1/2007. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Verkkodokumentti. <http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/47cfc5804a176e1e949cfc3d8d1d4668/nuoret_lastensuojelun_avohuollossa.pdf?MOD=AJPERES> Luettu 5.7.2010.
- Heikkinen, Alpo 2006: ”Olenko mä sitä riskiryhmää?” Lastensuojelun poikaryhmien hyvinvoinnin muutostekijät – realistinen etnografia. Lisensiaatintutkimus. Valtiotieteellinen tiedekunta. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Heino, Tarja 2007: Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Työpapereita 30/2007. Helsinki: Stakes.
- Heino, Tarja 2009: Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.): Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. 52–75.
- Heinonen, Hanna – Sinko, Päivi 2009: Sosiaalityöntekijät lastensuojeluprosessia johtamassa. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.): Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. 89–100.
- Helkama, Klaus – Myllyniemi, Rauni – Liebkind, Karmela 2007: Johdatus sosiaalipsykologiaan. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Helsingiläisen sosiaalipalvelut 2009. Esite. Helsingin kaupunki, sosiaalivirasto.
- Hiitola, Johanna 2008: Selvitys vuonna 2006 huostaanotetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista. Lastensuojelun sijaishuollon kehittäminen Tampereella, Tampereen seutukunnassa ja Etelä-Pirkanmaalla –hanke. Työpapereita 21/2008. Helsinki: Stakes. Verkkodokumentti. <<http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/tyopaarit/T21-2008-VERKKO.pdf>> Luettu 27.6.2010.
- Honkasalo, Veronika – Souto, Anne-Mari 2008: Monikulttuurinen nuorisotyö. Teoksessa Hoikkala, Tommi – Sell, Anna (toim.) 2008: Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Hotari, Kaisa-Elina – Oranen, Mikko – Pösö, Tarja 2009: Lapsen lastensuojelun osallisuus. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.): Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. 117–132.

- Hurtig, Johanna 2003: Lasta suojelemassa. Etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Rovaniemi: Acta Universitatis Lapponiensis 60. Lapin yhteiskuntatieteiden tiedekunta.
- Hämäläinen, Juha 1987: Laadullinen sosiaalitutkimus käytännössä. Johdatus sosiaalitutkimuksen ”käsityötaitoon”. Tilastot ja selvitykset 2/1987. Kuopio: Kuopion Yliopisto.
- Ikäläinen, Sinikka – Martiskainen, Taina – Törrönen, Maritta 2003: Mangopuun juurelta kuusen katveeseen: asiakkaana maahanmuuttajaperhe. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Juhila, Kirsi 2006: Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.
- Kaikko, Kirsi – Friis, Leila 2009: Menetelmät lastensuojelun tukena. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.): Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 76–88.
- Kananoja, Aulikki – Lähteinen, Martti – Marjamäki, Pirjo – Laiho, Kristiina - Sarvimäki, Pirjo – Karjalainen, Pekka – Seppänen, Marjaana 2007: Sosiaalityön käsikirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kivistö, Jaana 2006: ”Missä mä muuten olisin?” Nuorten kokemukset lastensuojelusta ja muista viranomaispalveluista. Ammatillinen lisensiaattitutkielma. Sosiaalipoliittikan laitos. Turun yliopisto.
- Kumpusalo, Esko 1991: Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Raportteja 8. Helsinki: Sosiaali- ja terveyshallitus.
- Kuoppala, Tuula – Säkkinen, Salla 2009: Lastensuojelu 2008 –Barnskydd 2008 –Child welfare 2008. Tilastoraportti. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 19/2009. Verkodokumentti. < http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2009/Tr19_09.pdf > Luettu 1.8.2010.
- Lagström, Hanna – Pösö, Tarja – Rutanen, Niina – Vehkalahti, Kaisa (toim.) 2010: Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Yliopistopaino. Nuorisotutkimusverkosto.
- Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999 § 1,2,3. Annettu 9.4.1999.
- Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 272/2005 § 6. Annettu 29.4.2005.
- Lappalainen, Sirpa 2002: ”Eskarissa Eurokuntoon” – esiopetus (suomalais)kansallisena projektina.
- Lastensuojelulaki 417/2007 § 1, 3, 4, 6, 20, 34, 36. Annettu 13.4.2007
- Launikari, Mika - Puukari, Sauli 2005: Preface. Teoksessa Launikari, Mika – Puukari, Sauli (toim.): Multicultural Guidance and Counselling. Theoretical Foundations

and Best Practices in Europe. Institute for Educational Research. University of Jyväskylä. Jyväskylä: Centre for International Mobility CIMO and Institute for Educational Research. 7–10. Verkkodokumentti. <http://www.cimo.fi/dman/Document.phx/~public/Julkaisut+ja+tilastot/English/multicultural_guidance-andcounselling.pdf> Luettu 23.6.2010.

Liebkind, Karmela (toim.) 2001: Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Liukkonen, Ritva – Lukman, Leena 2007: Tehty-hanke. Sosiaalialan tehtävärakenteiden ja toimintamallien kehittäminen Helsingin kaupungin sosiaalivirastossa. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Oppaita ja työkirjoja 2007:5.

Maahanmuuttovirasto. Tilastot. Turvapaikka ja pakolaiset. Verkkodokumentti. <<http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?article=3127>>. Luettu 15.8.2010.

Marjeta, Maarit 2001: Äidit ja tyttäret kahdessa kulttuurissa: somalialaisnaiset, perhe ja muutos. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Martikainen, Tuomas – Haikkola, Lotta (toim.) 2010: Maahanmuutto ja sukupolvet. Helsinki: Hakapaino.

Metteri, Anna – Haukka-Wacklin, Tuula 2004: Sosiaalinen tuki kuntoutuksen ytimessä. Teoksessa Karjalainen, Vappu – Vilkkumaa, Ilpo (toim.) 2004: Kuntoutus kanssamme, ihmisen toimijuuden tukeminen. Saarijärvi: Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. 53–70.

Mikkola, Matti 2004: Lastensuojelu ja eurooppalaiset ihmisoikeudet. Teoksessa Annamajaja Puonti & Tuula Saario & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi. 61–76.

Myllärniemi, Annina 2006: Huostaanottojen kriteerit pääkaupunkiseudulla. Selvitys pääkaupunkiseudun lastensuojelun sijoituksista. SOCCAn ja Heikki Waris – instituutin julkaisusarja 7/2006. Helsinki.

Nurmi, Jan-Erik – Ahonen, Timo – Lyytinen, Heikki 2006: Ihmisen psykologinen kehitys. Porvoo: WSOY.

Nuorisolaki 72/2006 § 2 Annettu 27.1.2006.

Oranen, Mikko 2007: Mitä mieltä!/? Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Lastensuojelun kehittämisohjelman osahankkeen raportti 31.1.2007. Sosiaali- ja terveysministeriö. Verkkodokumentti. <<http://www.sosiaaliportti.fi/File/5a3129ac-bd59-46c7-b95f-379d04d1457c/Osallisuus-raportti%20Oranen.pdf>> Luettu 13.8.2010.

Osmos-projekti. Osallistava monikulttuurinen sosiaaliohjaus. Hankkeet. Tutkimus ja kehitys. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Verkkodokumentti. <<http://www.metropolia.fi/tutkimus-ja-kehitys/hankkeet/hyvinvointi-ja-toimintakyky/osmos/>>. Luettu 18.1.2010.

- Perhoniemi, Riku – Jasinskaja-Lahti, Inga 2006: Maahanmuuttajien kotoutuminen pääkaupunkiseudulla. Seurantatutkimus vuosilta 1997–2004. Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Pitkänen, Pirkko 2006: Etninen ja kulttuurinen monimuotoisuus viranomaistyössä. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Pohjola, Anneli 1994: Elämän valttikortit? Nuoren aikuisen elämänkulku toimeentulotukea vaativien tilanteiden varjossa. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Acta Universitatis Lapponiensis 5. Rovaniemi: Lapin yliopiston monistuskeskus.
- Puuronen, Vesa 2006: Nuorisotutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Rautiainen, Asta (toim.) 2005: Koulu yhteisöllisenä toimijana. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian julkaisuja. Sarja B: Oppimateriaalit 4. Helsinki: Yliopistopaino.
- Ristimäki, Tero – Sariola, Heikki – Seppälä, Janne – Varsa, Marjo 2008: Lastensuojelun toteutuminen. Lastensuojelun Keskusliitto, Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia. Verkkodokumentti. <http://www.talentia.fi/files/4897_Lskysely2008rapo_rtti.pdf> Luettu 1.8.2010.
- Ruusuvuori, Johanna – Tiittula, Liisa (toim.) 2005: Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Räty, Minttu 2002: Maahanmuuttaja asiakkaana. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Räty, Tapio 2010: Lastensuojelulaki – käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Sarvimäki, Pirjo – Siltaniemi, Aki (toim.) 2007: Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tehtävä rakenne suositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:14. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. <[http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3685.pdf&title=Sosia alihuollon_ammattillisen_henkiloston_tehtavarakennesuositus_fi.pdf](http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3685.pdf&title=Sosia+alihuollon+ammattillisen+henkiloston+tehtavarakennesuositus_fi.pdf)> Luettu 27.6.2010.
- Sinkkonen, Hanna-Kaisa 2004: Koulukodin vaihtoehtona kotikoulu. Teoksessa Jahnukainen Markku – Kekoni Taru – Pösö Tarja (toim): Nuoruus ja koulukoti. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. 119–147.
- Sue, Derald Wing – Sue, David 1999. Counseling the Culturally Different, Theory and Practice. Third edition. Printed in United States of America.
- Suls, Jerry 1982: Social support, interpersonal relations and health. Benefits and liabilities. Teoksessa Sanders, Glenn S. – Suls, Jerry (edited by): Social Psychology of Health and Illness. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Tardy, Charles H. 1985: Social Support Measurement. American Journal of Community Psychology, Vol 13, No. 2. 187-202. Verkkodokumentti. <<http://www.springerlink.com/content/x530486318375u23/>> Luettu 11.4.2010.

- Taskinen, Sirpa 2007: Lastensuojelulaki (417/2007) soveltamisopas. Stakes. Sosiaali- ja tutkimusalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 65. Vaajakoski: Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Thoburn, June – Chand, Ashok – Procter, Joanne 2005: Child Welfare Services for Minority Ethnic Families. The Research Reviewed. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2009: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Latvia: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Valtonen, Kathleen 1999: Pakolaisten integroituminen Suomeen 1990-luvulla. Työhallinnon julkaisu 228. Helsinki: Työministeriö.
- Viitala, Riitta 2007: Perhekeskus – lapsi ja perhepalvelujen uusi tapa toimia. Teoksessa Heikkilä, Matti – Lahti, Tuukka (toim.): Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukatsaus 2007. Helsinki: Stakes, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. 44–54.
- Vilkka, Hanna 2005: Tutki ja kehitä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Väänänen, Ari – Toivonen, Minna – Aalto, Anna-Mari – Bergbom, Barbara – Härkäpää, Kristiina – Jaakkola, Magdaleena 2009: Maahanmuuttajien integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan elämän eri osa-alueilla. Esiselvitysraportti. Sektori-tutkimuksen neuvottelukunta.
- Wais, Mathias 2005: Lapsuus ja nuoruus nykyaikana. Tallinna: Kirjakas Oy/Tallprint

TEEMAHAASTATTELURUNKO LASTENSUOJELUN
SOSIAALITYÖNTEKIJÖILLE

1) PERUSTIEDOT

- Koulutus
- Työkokemus
- Työsuhteen kesto Itäisessä perhekeskuksessa

2) SOSIAALINEN TUKEA

- Valmiudet ja koulutus maahanmuuttajatyöhön
- Maahanmuuttajataustaisille nuorille tarjottu sosiaalinen tuki lastensuojelussa
- Maahanmuuttajataustaisten nuorten sosiaalisen tuen tarpeisiin vastaaminen
- Sosiaalisen tuen puutteet lastensuojelussa
- Sosiaalisen tuen kehittäminen lastensuojelussa

TEEMAHAASTATTELURUNKO LASTENSUOJELUN ASIAKKAANA OLEVILLE
NUORILLE

1) PERUSTIEDOT

- Ikä
- Koulutus/Työ
- Syntymäpaikka
- Vanhempien lähtömaa
- Perhesuhteet
- Asiakkuuden kesto

2) MATERIAALINEN TUKI

- Taloudellinen tuki
- Yhteydenpito sosiaalityöntekijän ja muiden lastensuojelun työntekijöiden kanssa

3) INFORMATIIVINEN TUKI

- Informaatio ja opastus harrastuksiin liittyen
- Informaatio ja opastus koulunkäyntiin ja työhön liittyen
- Informaatio ja opastus muihin asioihin liittyen
- Informaatio ja opastus lastensuojelun palveluihin liittyen

4) EMOTIONAALINEN TUKI

- Suhde sosiaalityöntekijään ja muihin lastensuojelun työntekijöihin
- Sosiaaliset verkostot
- Ongelmatilanteiden ratkaisut

5) ARVIOINTITUKI

- Mahdollisuus palautteen antamiseen
- Mielipiteiden ilmaiseminen
- Näkemysten huomioon ottaminen

Informaatio-suostumuslomake perhekeskuksen asiakkaana olevien nuorten huoltajille
Heinäkuu 2010

Hei!

Olemme sosiaalialan opiskelijoita Metropolia Ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä, jossa selvitämme, miten lastensuojelussa vastataan maahanmuuttajataustaisten nuorten ja toisen polven maahanmuuttajanuorten tuen tarpeisiin. Tarkoituksenamme on kuulla sekä asiakkaiden että työntekijöiden kokemuksia lastensuojelussa tehtävästä työstä. Pyrkimyksenämme on kehittää sosiaalialantyytä lastensuojelussa. Teemme opinnäytetyöämme Osmos- (osallistava monikulttuurinen sosiaaliohjaus) projektiin liittyen.

Tarkoituksemme on kerätä tutkimusaineistoa haastattelemalla Helsingin kaupungin Itäisen perhekeskuksen asiakkaana olevia nuoria ja työntekijöitä. Pyydämme, että antaisitte lapsellenne/lapsillenne luvan osallistua opinnäytetyöhömmme kuuluviin haastatteluihin. Lapsenne jakamat ajatukset ovat arvokkaita, sillä niiden avulla lastensuojelua ja perhekeskusten toimintaa voidaan kehittää paremmin teitä ja lastanne/lapsianne palvelevaksi.

Haastatteluissa saamiamme tietoja käytetään aineistona opinnäytetyössämme. Haastatteluaineistot käsitellään luottamuksellisesti. Teidän ja lapsenne/lastenne henkilöllisyystiedot säilyvät salaisina. Opinnäytetyöraportista ei tule esiin, mistä asiakkaasta milloinkin on kysymys eli siitä ei ole mahdollista tunnistaa, kuka on sanonut mitään. Haastattelut nauhoitetaan, jotta saamme tallennettua lapsenne/lastenne ajatukset mahdollisimman tarkasti.

Opinnäytetyöhön osallistuminen on vapaaehtoista ja voitte kieltäytyä osallistumasta opinnäytetyöhömmme missä tahansa opinnäytetyön vaiheessa.

Jos teillä on kysyttävää opinnäytetyöhömmme liittyen, voitte ottaa meihin yhteyttä.

Ystävällisin terveisin ja yhteistyötä toivoen,

Mirva Halonen
mirva.halonen@metropolia.fi

Tina Haapaniemi
tina.haapaniemi@metropolia.fi

Olen lukenut oheisen kirjeen ja annan suostumukseni haastattelua/haastatteluja varten.

Paikka ja päivämäärä: _____

Allekirjoitus ja nimenselvennys: _____

Informaatio-suostumuslomake lastensuojelun asiakkaana oleville nuorille
Heinäkuu 2010

Hei!

Olemme sosiaalialan opiskelijoita Metropolia Ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä, jossa selvitämme, miten lastensuojelussa vastataan maahanmuuttajataustaisten nuorten ja toisen polven maahanmuuttajanuorten tuen tarpeisiin. Tarkoituksenamme on kuulla sekä asiakkaiden että työntekijöiden kokemuksia lastensuojelussa tehtävästä työstä. Pyrkimyksenämme on kehittää sosiaalialantyytä lastensuojelussa. Teemme opinnäytetyöämme Osmos- (osallistava monikulttuurinen sosiaaliohjaus) projektiin liittyen.

Tarkoituksemme on kerätä tutkimusaineistoa haastattelemalla Helsingin kaupungin Itäisen perhekeskuksen asiakkaita ja sosiaalityöntekijöitä. Pyydämme, että lähtisitte mukaan opinnäytetyöhömmme ja tulisitte haastateltavaksemme. Jakamanne ajatukset ovat arvokkaita, sillä niiden avulla lastensuojelua ja perhekeskusten toimintaa voidaan kehittää paremmin teitä palvelevaksi.

Haastattelussa saamiamme tietoja käytetään aineistona opinnäytetyössämme. Haastatelluaineistot käsitellään luottamuksellisesti. Henkilöllisyystietonne säilyvät salaisina. Opinnäytetyöraportista ei tule esiin, mistä asiakkaasta milloinkin on kysymys eli siitä ei ole mahdollista tunnistaa, kuka on sanonut mitään. Haastattelu nauhoitetaan, jotta saamme tallennettua ajatuksenne mahdollisimman tarkasti.

Opinnäytetyöhön osallistuminen on vapaaehtoista ja voitte kieltäytyä osallistumasta opinnäytetyöhömmme missä tahansa opinnäytetyön vaiheessa.

Jos teillä on kysyttävää opinnäytetyöhömmme liittyen, voitte ottaa meihin yhteyttä.

Ystävällisin terveisin ja yhteistyötä toivoen,

Mirva Halonen
mirva.halonen@metropolia.fi

Tina Haapaniemi
tina.haapaniemi@metropolia.fi

Olen lukenut oheisen kirjeen ja suostun haastateltavaksi opinnäytetyötä varten.

Paikka ja päivämäärä: _____

Allekirjoitus ja nimenselvennys: _____

Informaatio-suostumuslomake lastensuojelun sosiaalityöntekijöille

Heinäkuu 2010

Hei!

Olemme sosiaalialan opiskelijoita Metropolia Ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä, jossa selvitämme, miten lastensuojelussa vastataan maahanmuuttajataustaisten nuorten ja toisen polven maahanmuuttajanuorten tuen tarpeisiin. Tarkoituksenamme on kuulla sekä asiakkaiden että työntekijöiden kokemuksia lastensuojelussa tehtävästä työstä. Pyrkimyksenämme on kehittää sosiaalialantyytä lastensuojelussa. Teemme opinnäytetyömmme Osmos- (osallistava monikulttuurinen sosiaaliohjaus) projektiin liittyen.

Tarkoituksemme on kerätä tutkimusaineistoa haastattelemalla Helsingin kaupungin Itäisen perhekeskuksen asiakkaita ja sosiaalityöntekijöitä. Pyydämme, että lähtisitte mukaan opinnäytetyöhömmme ja tulisitte haastateltavaksemme. Jakamanne ajatukset ovat arvokkaita.

Haastattelussa saamiamme tietoja käytetään aineistona opinnäytetyössämme. Haastatelluaineistot käsitellään luottamuksellisesti. Henkilöllisyystietonne säilyvät salaisina. Opinnäytetyöraportista ei tule esiin, mistä työntekijästä milloinkin on kysymys eli siitä ei ole mahdollista tunnistaa, kuka on sanonut mitään. Haastattelu nauhoitetaan, jotta saamme tallennettua ajatuksenne mahdollisimman tarkasti.

Opinnäytetyöhön osallistuminen on vapaaehtoista ja voitte kieltäytyä osallistumasta opinnäytetyöhömmme missä tahansa opinnäytetyön vaiheessa.

Jos teillä on kysyttävää opinnäytetyöhömmme liittyen, voitte ottaa meihin yhteyttä.

Ystävällisin terveisin ja yhteistyötä toivoen,

Mirva Halonen
mirva.halonen@metropolia.fi

Tina Haapaniemi
tina.haapaniemi@metropolia.fi

Olen lukenut oheisen kirjeen ja suostun haastateltavaksi opinnäytetyötä varten.

Paikka ja päivämäärä: _____

Allekirjoitus ja nimenselvennys: _____

TEORIAOHJAAVAN SISÄLLÖNANALYYSIN ABSTRAHOINTI

Työntekijöiden haastattelut

Yläluokkia ovat materiaallinen tuki, informatiivinen tuki, emotionaalinen tuki ja arviointituki. Yläluokkien alla ovat alaluokat ja pelkistetyt ilmaukset. Yhdistävänä käsitteenä on maahanmuuttajataustaisten nuorten sosiaalinen tuki lastensuojelussa.

MATERIAALINEN TUKI

Taloudellinen tuki

Harrastustoiminnan kustantaminen
 Kohtuullisiin hankintoihin mahdollisuus antaa taloudellista tukea
 Mahdollisuus antaa taloudellista tukea yhteen harrastukseen/lapsi
 Taloudellista tukea myönnetään normaaleihin harrastuksiin
 Sosiaalityöntekijä ajattelee harrastuksen positiivisia vaikutuksia enemmän kuin määrärajojen ylittymistä
 Tärkeää saada asiakkaan arki toimimaan, että voi keskittyä myös muihin asioihin

Yhteydenpito

Asiakkaana olevien nuorten tapaaminen toisinaan
 Asiakastapaamisten määrä riippuu asiakkaan tilanteesta
 Yhteydenpito on molemminpuolista
 Nuoret soittavat tai tulevat paikan päälle
 Nuoret tulevat tapaamaan sosiaalityöntekijöitä ilman ajanvarausta
 Nuoria ja vanhempia tavataan yhdessä sekä erikseen
 Mitä vanhempi nuori on, sitä useammin tavataan ilman vanhempia
 Tulkin käyttäminen tapaamisissa hankaloittaa tapaamisten sopimista
 Asiat joutuu käymään monta kertaa läpi
 Sosiaalityöntekijät myöntävät vastuuttavansa nuoria joskus liikaa vanhempien huono kielitaidon vuoksi
 Luottamuksen syntyminen kestää kauemmin
 Osa nuorista asioi itsenäisesti, koska vanhempien kielitaito huono
 Nuoren sisarukset ottavat yhteyttä työntekijöihin, jos vanhemmilla huono kielitaito
 Nuoret pitävät enemmän yhteyttä sosiaalityöntekijään, jos vanhemmat varattomia, kielitaidottomia tai eivät voi auttaa

Maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden kohtaaminen vie enemmän aikaa
Perusteellisempi asioiden selittäminen vie enemmän aikaa

INFORMATIIVINEN TUKI

Tukitoimien organisointi ja palveluihin ohjaaminen

Autetaan vanhempia hoitamaan asioita
Vanhempien kautta nuoren auttaminen
Maahanmuuttajataustaiset perheet tarvitsevat konkreettista tukea
Erialaisten tukitoimien ja palveluiden organisointi
Yhteistyön tekeminen muiden viranomaisten kanssa
Erialaisten lomakkeiden täyttämisen auttaminen
Virastoissa asioimisessa auttaminen
Palveluihin ohjaaminen
Nuori ohjataan palveluihin ja tukimuotoihin yksilöllisten tarpeiden mukaisesti
Palveluihin pääseminen riippuu palveluiden tilanteesta
Lähes joka palveluun jonotettava
Palveluiden käyttämiseen motivoiminen
Traumatisoituneiden vanhempien mielenterveysongelmiin vaikea puuttua
Maahanmuuttajataustaisille sopivia mielenterveyspalveluita ei ole tarjolla
Kulttuurierot vaikeuttavat ongelmatilanteisiin puuttumista

Neuvoja ja opastusta harrastuksiin, koulunkäyntiin ja työhön

Harrastustoimintaan ohjaaminen
Harrastustoiminnan aloittamisessa kannustaminen
Selitetään, mikä hyöty harrastuksista on
Maahanmuuttajataustaisten nuorten ohjaaminen harrastuksiin tavallisempaa
Jatkokoulutuspaikan etsiminen
Vanhemmat, jotka eivät ole kotiutuneet, eivät välttämättä kykene auttamaan nuorta kouluasioissa
Kouluasioissa auttaminen
Kiusaamistilanteiden selvittäminen koulussa
Sosiaaliohjaajat kouluihin antamaan lapsille ja nuorille psykososiaalista tukea
Kuraattoritoiminta kouluissa on hyvää, mutta ei riittävää

Kouluihin enemmän läksykerhoja ja tukiope-
tusta
Työhaussa avustaminen
Etsitään jotain tekemistä nuorelle
Palveluiden tarkoituksen selittäminen
Suomalainen palvelujärjestelmä voi olla hyvin-
kin poikkeava maahanmuuttajan lähtömaan
palvelujärjestelmästä, mikä voi aiheuttaa häm-
mennystä
Suomalaisten tukijärjestelmien toiminnan selit-
täminen
Suomalaisen koulujärjestelmän toiminnan selit-
täminen

EMOTIONAALINEN TUKI

Kommunikointi

Suhteet nuoriin yleensä toimivia
Keskustelua myös muista kuin virallisista asi-
oista
Asiakassuhteen päättymisen jälkeen selviää uu-
sia asioita nuoresta
Maahanmuuttajataustaiset nuoret eivät poikkea
valtaväestön nuorista sosiaalityöntekijän kans-
sa toimeen tulemisessa
Joidenkin nuorten kanssa työskenteleminen on
vaikeaa
Sosiaalityöntekijöiden mukaan nuoret saattavat
ajatella, että työntekijät eivät aina ymmärrä hei-
tä

Kulttuuriin ja kieleen liittyvät haasteet

Nuoren auttaminen saattaa tuntua ”laastaroin-
nilta”
Yritetään saada nuori ajattelemaan jotain muuta
kuin kotona olevia ongelmia
Nuorten tukeminen, jotta saisivat tarvitsemaan-
sa apua
Nuoren ohjaaminen palveluihin, joissa saa psy-
kososiaalista tukea
Kulttuurierot voivat aiheuttaa ristiriitoja
Mielenterveyspalveluissa asioiminen hankalaa
tulkin välityksellä
Mielenterveyspalveluissa ei välttämättä ym-
märretä kulttuurierojen synnyttämiä haasteita
Kielimuuri aiheuttaa väärinymmärryksiä
Psykiatrisia palveluita tulisi olla saatavilla ai-
nakin yleisimmillä kielillä
Maahanmuuttajataustaisten voi olla vaikea
ymmärtää kutsukirjeitä yms.

Mielenterveyspalvelut lähtevät suomalaisesta lähtökohdista

Muiden erityistarpeiden huomioiminen

Terveyspalveluissa väärinkäsitykset saatetaan tulkita motivaation puutteeksi ja palvelun saaminen voi päättyä siihen
Maahanmuuttajataustaisilla voi olla traumatisoitumisesta johtuvia muistihäiriöitä, jotka vaikeuttavat muun muassa sovittujen tapaamisten muistamista
Perinteiset perhetyön keinot eivät välttämättä toimi maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa
Maahanmuuttajaperhetyön kehittämisessä ei ole edistytty
Perheneuvolan maahanmuuttajatyötä tulisi kehittää
Perheneuvolan työskentelytavat ovat keskusteluorientoituneita, mikä ei välttämättä sovi maahanmuuttajataustaisille asiakkaille
Sosiaalipalveluissa ymmärretään paremmin asiakkaan elämänhallinnan vaikeuksia
Terveyspalveluissa ei välttämättä ymmärretä asiakkaan elämänhallinnan vaikeuksia
Maahanmuuttajaperheiden erityistarpeet tulisi ottaa paremmin huomioon
Keskitetty maahanmuuttajaperhetyö
Maahanmuuttajaosaamisen keskittäminen
Joillain työntekijöillä vastahakoisuutta työkennellä maahanmuuttajien kanssa

Koulutuksen kehittäminen

Sosiaalityön opinnoissa ei ole opintokokonaisuutta maahanmuuttoteemasta
Täydennyskoulutuksen puuttuminen
Sosiaalityön opintoihin opintokokonaisuus maahanmuuttajatyöstä
Hyviä koulutuksia harvoin
Koulutukset eivät tarjoa uutta tietoa
Täydennyskoulutuskokonaisuuksia yksittäisten kurssien ja luentojen sijaan
Koulutusta maahanmuuttajatyöhön jo opiskeluvaiheessa

ARVIOINTITUKI

Sosiaalityöntekijän saamat kiitokset

Perheet kiitollisia saamastaan avusta
Maahanmuuttajataustaiset perheet kiittelevät enemmän kuin suomalaiset

Vanhemmat ja nuoret kiittelevät saamastaan avusta
Maahanmuuttajataustaiset nuoret kiitollisempia saamastaan avusta kuin suomalaiset
Nuoret kiittävät etenkin harrastemenoista
Asiakkaat tulevat kiittelemään myös asiakkuuden päättymisen jälkeen

Sosiaalityöntekijän saama kritiikki

Nuoret myös kritisoivat saamaansa tukea
Kritiikkiä alkaa tulemaan asiakkaalta kun asiakassuhde on kestänyt pidempään
Nuori kritisoi sosiaalityöntekijää hoitamattomista asioista
Nuori kritisoi sosiaalityöntekijää, kun ei ole saanut yhteyttä häneen

Nuorten toiveiden huomioiminen

Nuorten kiinnostusten kohteiden huomioiminen
Nuoret esittävät pyyntöjä
Kaikkiin nuoren pyyntöihin ei suostuta
Nuoren kokonaisvaltaisen elämäntilanteen huomioiminen

TEORIAOHJAAVAN SISÄLLÖNANALYYSIN ABSTRAHOINTI
Nuorten haastattelut

Yläluokkia ovat materiaallinen tuki, informatiivinen tuki, emotionaalinen tuki ja arviointituki. Yläluokkien alla ovat alaluokat ja pelkistetyt ilmaukset. Yhdistävänä käsitteenä on maahanmuuttajataustaisten nuorten sosiaalinen tuki lastensuojelussa.

MATERIAALINEN TUKI

Taloudellinen tuki

Avustusta kirjoitusryhmään
Avustusta koripalloon
Avustusta jalkapalloon
Haluaa avustusta harrastuksiin
Toimeentulotuki
Eriyinen taloudellinen tuki vaatiessa
Lisäavustukset tarvittaessa
Ensikalusteet
Lisäavustuksia muutaman kerran vuodessa
Maksusitoumus tai rahaa tilille
Maksusitoumus käytettävissä lähes kaikissa kaupoissa
Taloudelliset avustukset riittäviä
Lastenvaunut vanhanaikaiset

Yhteydenpito

Vähän tekemisissä sosiaalityöntekijän kanssa
Sosiaalityöntekijä yhteydessä vanhempaan
Sosiaalityöntekijä keskustelelee kotona vain vanhemman kanssa
Sosiaalityöntekijä soittaa vanhemmalle
Tapaa sosiaalityöntekijää vain kouluneuvotteluissa
Yhdentekevää, jutteleeko enemmän sosiaalityöntekijän kanssa
Haluaa joskus ottaa yhteyttä johonkin
Käy sosiaalityöntekijän luona joskus
Sosiaalityöntekijä aina voinut ottaa vastaan
Yhteistyötä tarpeen mukaan
Kysyä neuvoa sosiaalityöntekijältä puhelimitse tai tekstiviestein
Yhteydessä toimeentulotukipäätöksiä tekevään sosiaalityöntekijään kerran kuukaudessa
Yhteydessä sosiaalityöntekijään tarpeen mukaan
Ei soita sosiaalityöntekijälle
Käy sosiaalityöntekijän luona
Yleensä sosiaalityöntekijän saa hyvin tavoitettua
Sosiaalityöntekijä soittaa takaisin, jos häntä ei saa kiinni

Ymmärtää, että asiakastapaamisten aikana ei
voi saada heti kiinni sosiaalityöntekijää
Ei saa aina halutessaan sosiaalityöntekijää
kiinni
Ärsyyntyy, kun ei saa sosiaalityöntekijää kiinni
Kiireettömissä asioissa yhteydenpito voi odot-
taa
Voi kulua päiviä sosiaalityöntekijän tavoittami-
seen
Etsii apua muualta, jos sosiaalityöntekijää ei
saa kiinni
Kiireellisissä asioissa hakee jostain apua
Oma aktiivisuus asioiden selvittämisessä
Mahdollisuus soittaa päivystyspuhelimeen
Sosiaalityöntekijälle voi soittaa mihin aikaan
tahansa työajan sisällä
Tiettyyn aikaan päivästä sosiaalityöntekijän ta-
voittaa todennäköisemmin
Tarkat puhelinajat hankaloittavat yhteydenot-
toa
Lyhyen tapaamisajan takia jotkin asiat jäävät
käsittelemättä
Kiireellisissä tapauksissa paikanpäälle mene-
minen
Ennalta sopimattomia tapaamisia sosiaalityön-
tekijän kanssa
Harvoin ennalta sovittuja tapaamisia sosiaali-
työntekijän kanssa
Ennalta sopimattomat tapaamiset hyviä
Yhden työntekijän kanssa helpompi sopia ta-
paamisia kuin useamman henkilön kanssa
Terveystenhoitaja melko riittävästi tavattavissa
Miettii yksin ongelmatilanteita
Ei haittaa, ettei ole ihmistä, johon ottaa yhteyt-
tä
Ei ole ihmistä, johon ottaa yhteyttä tarvittaessa
Tärkeää, että jollekin voi tarvittaessa soittaa
Yhteydenpito hyvä näin
Ei halua olla enempää yhteydessä sosiaalityön-
tekijään
Yhteydessä kahteen sosiaalityöntekijään
Yhteydessä entiseen opettajaan
Sosiaalityöntekijä soittaa, kun asiaa
Yhtä matkaa kulkeminen
Matkakeskusteluja
Sosiaalityöntekijä mukana palavereissa
Sosiaalityöntekijä mukana ryhmätapaamisissa

INFORMATIIVINEN TUKI

Yleistä

Sosiaalityöntekijältä ja koulusta neuvoja joka-päiväisissä asioissa
Kysymyksiin vastaukset sosiaalityöntekijältä ja kerhosta
Harmissaan ryhmän päättymisestä
Vain työntekijöiltä voi kysyä tietyistä asioista
Läheiset eivät osaa aina auttaa
Perheenjäseniltä saa joskus apua

Neuvoja ja opastusta harrastuksiin

Sosiaalityöntekijä ohjaa kerhotoimintaan
Ohjaaminen harrastuksiin
Haluaa apua harrastuksiin
Sosiaalityöntekijä auttaa saamaan harrastuspaikan
Sosiaalityöntekijä ohjaa nuorisotalolle

Neuvoja ja opastusta koulunkäyntiin

Saa apua koulusta
Opettaja auttaa harjoittelupaikan saamisessa
Etäopiskelu poikkeustilanteessa
Joustava haku kouluun
Joustavalla haulilla ei pääsykokeisiin
Huonot arvosanat vaikeuttavat jatko-opintoihin pääsemistä
Halu parantaa päättötodistusta
Kouluarvosanojen korottaminen vaikeaa
Kysyy entiseltä opettajalta arvosanojen korottamisesta
Enemmän vaihtoehtoja arvosanojen korottamiseen
Sosiaalityöntekijä neuvoo kouluasioissa
Sosiaalityöntekijä kannustaa koulunkäynnissä
Käy kouluun, kun puhutaan kodin ulkopuolisen sijoituksen mahdollisuudesta
Sosiaalityöntekijä muistuttaa tärkeistä päivämääristä
Sosiaalityöntekijä ei ole antanut apua koulunkäyntiin
Haluaa sosiaalityöntekijän auttavan koulupaikan saamisessa

Neuvoja ja opastusta työhön

Sosiaalityöntekijä neuvoo työasioissa
Sosiaalityöntekijä etsii tietoja eri työvaihtoehdoista
Itse hakee haastatteluun
Työhaastatteluun pääseminen vaikeaa
Omilla suhteilla merkitystä työllistymisen kannalta

Ohjaaminen muihin palveluihin

Sosiaalityöntekijä ohjaa sopiviin palveluihin
Neuvola ohjaa palveluun
Koulu ohjaa palveluihin

Neuvola ohjaa ryhmään
Tietämättömyys ryhmään ohjaamisen syistä
Puutteellisen tiedottamisen takia väärinymmärrys ryhmätoiminnasta
Oma aktiivisuus ryhmätoimintaan pääsemisessä
Kielteinen kokemus ryhmän ohjaajien ohjaamistavasta
Ryhmässä ei saa uutta tietoa
Ryhmätoiminta tarpeetonta itselle
Ymmärtää ryhmätoiminnan hyödyttävän muita
Entinen opettaja ohjaa tyttöjen talolle
Sairaalan sosiaalityöntekijä ohjaa ensikotiin

Byrokratian selvittäminen

Haluaa apua poliisin kanssa
Sosiaalityöntekijä ei ole auttanut poliisin kanssa
Ei usko, sosiaalityöntekijän auttamismahdollisuuksiin poliisiasiassa
Ei viihdy nuorisotaloilla poliisien vuoksi
Kysyy oikeudesta saada etuuksia
Sosiaalityöntekijä auttaa hakemusten hankkimisessa ja täyttämisessä
Ei saa hoidettua hakemusasioita ilman sosiaalityöntekijän apua

EMOTIONAALINEN TUKI

Kommunikointi

Sosiaalityöntekijään ei ole välejä
Ei jaksa keskustella turhista asioista
Yhteydenpito sosiaalityöntekijään ei kielteistä
Tulee tarpeeksi hyvin toimeen sosiaalityöntekijän kanssa
Tulee hyvin toimeen sosiaalityöntekijän kanssa
Sosiaalityöntekijälle helppo esittää kysymyksiä
Sosiaalityöntekijä kysyy koulunkäynnistä
Omasta voinnista kertominen
Sosiaalityöntekijän kanssa toimeen tuleminen tärkeää
Valmius vastaanottaa apua
Sosiaalityöntekijän kanssa toimeen tuleminen sattumanvaraista
Ajatusten jakaminen kerhossa
Ei ymmärrä kaikkia opettajia
Osa oppilaista ja opettajista ärsyttävät
Käy koulua, jos ei ärsytetä
Ei jaksa konflikteja koulussa
Sosiaalityöntekijä selvittää välikohtauksia koulussa
Lisää apua koulun ristiriitoihin
Mene keskustelemaan terveydenhoitajan kanssa aina kun mahdollista

Tulee toimeen yhden opettajan kanssa
Opettaja ja terveydenhoitaja rauhoittavat
Riitojen selvittäminen kerhossa
Syyn suuttumiseen saa kertoa
Oman rauhan saaminen riitojen miettimiseen
Apua perheristiriitoihin

Välittäminen ja ymmärtäminen

Sosiaalityöntekijä välittää, kuuntelee ja ymmärtää
Omista kokemuksista kertominen
Saa keskustella tarpeeksi kokemuksistaan
Sosiaalityöntekijä kuuntelee murheita
Annetaan aikaa sopeutua
Sosiaalityöntekijä huomioi tunnetilat
Sosiaalityöntekijä kannustaa
Sosiaalityöntekijä pitää huolen lomakkeista
Sosiaalityöntekijä on täsmällinen

Luottamus

Sosiaalityöntekijä uskoo asiakasta
Luottamuksen syntyminen vaatii asiakassuhteen pitkäkestoisuutta
Asiakassuhteen pitkäkestoisuus tärkeää
Sosiaalityöntekijän tunnettava asiakas hyvin
Luottamus sosiaalityöntekijän ammattitaitoon
Sosiaalityöntekijä osaa neuvoa elämäntilanteen mukaan
Sosiaalityöntekijä toimii tilanteen vaatimalla tavalla, kun tuntee asiakkaan
Pelko työntekijä vaihtumisesta
Asiakkaan tarpeiden ennakointi
Asiakkaan yksityisyyden kunnioittaminen
Keskustellut asiat pysyvät ryhmän sisällä
Tutustumisen myötä suhde muuttuu paremmaksi
Sijoituksen aikana ei halua keskustella kokemuksistaan
Puhua avoimesti kerhossa
Toisten tunteminen tärkeää kerhossa
Tutuille ihmisille helppo puhua kerhossa
Luottamus sosiaalityöntekijään
Ei tiedä, uskooko sosiaalityöntekijä

Toiminnallinen tekeminen

Elokuvilla käyminen työntekijän kanssa
Ravintolassa käyminen työntekijän kanssa
Ajan viettäminen sijoituspaikan työntekijän kanssa
Sijoituspaikassa ei riittävästi tekemistä
Yhdessä tekeminen
Matkustaminen ja retkeileminen kerhossa
Monipuolista toimintaa
Itsensä hyödylliseksi tunteminen
Säännöllinen tekeminen

Uudet kokemukset
Eläinten kanssa ja luonnossa oleminen

Sosiaaliset verkostot

Kaverit antavat voimia jaksamiseen
Paljon kavereita
Saanut kavereita sijoituksen aikana
Vanhempi tukena
Sisaruksesta lastenhoitoapua
Kerhon ulkopuolella jäseniin yhteydenpitäminen
Yksinäisyys
Suljetun vertaisryhmän tarve uudessa elämäntilanteessa
Ei tarvitse apua sosiaalisiin suhteisiin
Lisää lastenhoitoapua

ARVIOINTITUKI

Mahdollisuus mielipiteen kertomiseen

Sosiaalityöntekijä kysyy mielipidettä
Mielipiteen kysyminen hyvä asia
Mahdollisuus antaa palautetta
Toiveiden esittäminen
Sosiaalityöntekijä ja opettaja antavat mahdollisuuden ilmaista mielipide
Sosiaalityöntekijä kuuntelee mielipiteet
Osallistuminen koulukeskusteluihin

Mielipiteen kertominen

Rehellisesti oman mielipiteen kertominen
Mielipiteen kertominen
Palautteen antaminen
Työntekijät keskustelevat, nuori kuuntelee
Mielipiteen ilmaiseminen sijoituksen päättymisestä
Selittää niin kauan, että toinen ymmärtää
Väärinymmärrysten oikaiseminen
Työntekijän virallisuus
Virallisen työntekijän täsmällisyys
Osaa pyytää apua

Työntekijöiden mielipiteen kertominen

Sosiaalityöntekijä antaa palautetta koulukäynnistä
Sosiaalityöntekijä kertoo mielipiteensä nuoren tilanteesta
Koulun henkilökunta antaa palautetta
Työntekijät eivät sano suoraan ajatuksiaan
Työntekijän antama palaute asiallista
Ei aina samaa mieltä työntekijän kanssa
Palautteen lukeminen työntekijän ilmeistä

Mielipiteen huomioonottaminen

Vaihtoehtojen tarjoaminen nuorten toiveesta
Harrastuksiin vaikuttaminen
Harjoittelupaikkaan vaikuttaminen
Työpaikan valitseminen
Taloudellisiin etuuksiin vaikuttaminen
Opettajat kuuntelevat välillä
Opettajat eivät aina usko
Opettajat eivät aina tue ristiriitatilanteissa
Ryhmän ohjaajat eivät huomioi mielipidettä
Otetaan ryhmässä huomioon
Kokemus ryhmään pakottamisesta
Ryhmän ohjaajille valittaminen hyödytöntä
Ryhmän ohjaajat eivät ymmärrä